

לקט שיעורים ומראה מקומות

במסכת קידושין
סוגיות עבד עברי, ופרק האיש מקדש.

ש ש ש

שניתנו בישיבת כנסת יצחק בחזרה בקיץ תשס"ד
ע"י הגאון רבי יעקב דוד אילן שליט"א

מהדורה מיוחדת קיץ תשס"ז

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשע"א

לע״נ

זקני הגאון הגדול רבי מרדכי אילן זצ״ל
בעל "תורת הקודש"
נלב״ע בעש״ק פ' תרומה ב' באדר א' תשמ״א

ולע״נ זקנתי הרבנית הצדקנית מרת שרה רבקה ע״ה
בת הגאון הגדול רבי יצחק אריאלי זצ״ל
נלב״ע כ' באלול תש״נ

ולע״נ זקני הגאון הקי רבי משה מאיר הלוי פראג זצ״ל
נלב״ע בש״ק י״ב בתמוז תשס״ג

תנצב״ה

סוגיות עבד עברי

מהדורה תניינא

מראה מקומות והערות: לדפים יד: – כב:

מתני' עבד עברי נקנה בכסף וכו', גמ' מנלן וכו'. לעי' בהערת הפנ"י דהא כיון דכתי' כי ימכור וכי תקנה ממילא ידעי' דקנינם הוי בכסף, – בריטב"א כ' דע"ע אינו נקנה במשיכה, ועי' פנ"י, ובדב"א ח"א סי' י. [ויל"ע ברש"י שהזכיר דאשכחן נמכר לעכו"ם דסגי בכסף ולא בעי חזקה, ולא הזכיר משיכה, כמו שהעיר הפנ"י, ועי' במהרי"ט]. ונראה דאין העבד בגדר מקנה עצמו, אלא דבהסכמתו חל עליו ע"י הקנין שם עבד, ועי' הקנין נעשה ע"ע בקנין עבדות, ובקנין איסור להתירו בשפחה, וכע"ז מובא מהגרי"ז דאין הקנין על מעש"י, אלא על קנין עבדות ושם ע"ע, וממילא כיון דחל עליו דין ע"ע מעש"י לרבו, ולפ"ז נחא היטב הא דל"ש קנין משיכה בע"ע, ורק חזקה ס"ד דיועיל כיון דהוא תחילת העבדות, ותחילת העבדות הוי קנינו לעבדות, וכ"מ קצת במהרי"ט ע"ד רש"י. ויש לסייע ליסוד זה מלשון הרשב"א בשו"ת ח"ג סימן יד שכ' בתו"ד מ"מ כיון שאין לאדון עליו שום ממון אלא עבדות שש הרי הוא כמקח של גופו ובעי ג"ש וכו', וראה בספרי משא יד ח"א בפ' משפטים, ולהלן בשיעורים.

– לעי' ברשב"א בהא דלא קתני דעבד עברי יוצא בשטר עי"ש. וברש"י להלן טז. כ' בהא דמהני שטר בשחרור ע"ע, דהמקור הוא מטעם דלא גרע מעבד כנעני. [ולהלן יבואר מח' גדולי האחרונים בע"ע שיוצא לחרות בשטר, אם גדר השטר הוא כשטר שחרור ובעי לשמה וכו' או דהוי כשטר קנין, עי' מנ"ח וחזו"א].

– יציאה ביובל, עי' באו"ש עבדים פ"ד ה"ה דאין המכירה חלה אלא על היובל, ויש מהאחרונים שכ' דהוי מכירה לעולם והיובל הוי הפקעה.

– מוכר עצמו ומכרוהו ב"ד. רש"י ד"ה אם התנה לימכר לעשר שנים, ומשמע דבסתמא הוי מכירה לשש, ועי' בריטב"א דגם מכירת סתמא הוי עד היובל, ועי' במהרי"ט ישוב שיטת רש"י דפחות משש הוי כפועל, וע"ע במאירי, ובמשנ"ל עבדים פ"ב ה"ג. ועי' במנ"ח מצוה מב אות יט, ובמקנה. – לעי' ברשב"א ובתוי"ט אם מתני' מיירי גם במוכר עצמו וערש"ש. [המהרי"ט כ' בד' רש"י בסוגין דס"ל דל"ש למכור עצמו כע"ע לפחות משש שנים דהוי פועל בעלמא ולא דין עבד, והיינו דדין מכירה לחול עליו שם ע"ע, ה"ד במכירה לשש שנים, וניחא יותר אי נימא כד' האחרונים דמכירת עבד הוי מכירה לעולם, ורק דשש שנים הוי דין יציאה, וכלשון המשנה דיוצא בשש, ואי נימא דהמתני' מיירי גם במוכר עצמו וכד' התוי"ט, מוכרח כן דגם במוכר עצמו הוי חלות מכירה לעבדות שדינה לעולם, ורק דאית ליה הלכתא דיציאת שש ויובל ולהכי איכא דין הענקה ביציאה משש, וגם במוכר עצמו למ"ד דמעניקין לו, ביוצא בשש יקבל דין הענקה, וראה בהמקנה שהרגיש בזה דהוי מכירה לעולם ול"ש בע"ע דין מכירה לזמן, ולפ"ז במוכר עבד שנה קודם היובל הא דהוי עבד ולא פועל, ע"כ משום דיובל הוי מכירה לעולם והיא אפקעתא דמלכא, אמנם עי' במהרי"ט לעיל ג: ד"ה ואין שכ' להדי' ע"ד התוס' שם דמעיקרא אין ע"ע נקנה אלא עד היובל או עד שש ואמה עד שתביא סימנים [וניחא קו' מהרש"א ע"ד תוס' שם], ודבריו סותרים לשיטתו הנ"ל וצ"ע].

– מוכר עצמו למ"ד דאינו בשפחה כנענית, לרש"י. ותוס' הפי' דמוכר עצמו אסור בשפחה כנענית, ועי' ברשב"א בשם הרמב"ן וכן בריטב"א דפליגי וס"ל דרק אין רבו מוסר לכופו בשפחה, אבל הוא מותר בש"כ, ולכן גופו קנוי לקנין האיסור, [והריטב"א לשיטתו להלן כ. דס"ל דבעבד שאין לו אשה ובנים, אף למ"ד דאין רבו מוסר לו שפחה, מ"מ העבד מותר בשפחה מדעת עצמו, ובמאירי כ' דאסור והטעם כדי שלא ישתקע וכו', וכ"ה מד"ע באוה"ח משפטים, וצ"ע מגמ' להלן סט. כמו שהק' בהגהות מהר"ב רנשבורג על הגליון שם, והקדימו בתורא"ש], ועי' במשנ"ל שם פ"ג סוף ה"ד, ובקושייתו מתמורה ל. דמוכח דבאין לו אשה ובנים בש"כ הוי אתנן וע"כ דאסורה לו עי"ש, ועי' במהרי"ט. –

חידוש המהרש"א בגיטין מא דע"ע שרי רק בשפחה רבו, וקו' השעה"מ פ"ג מעבדים מהגמ' תמורה שם דמוכח דשרי גם בשפחה שאינה של רבו, וביש"ש סי' כב כ' כמהרש"א דרך בשפחה ידיה מותר, וכ' שם דרך אם ראוי לבנים שרי לעבד. [ויל"ע בהיתר ראוי מתחילה ואח"כ אינה ראוי וי"ל].

- במושב זקנים לבעה"ת בפ' משפטים כ' חידוש גדול בהיתר של עבד עברי בשפחה, דבע"ע דשרי בש"כ ל"ל קדושת ישראל לענין זה משא"כ במוכר עצמו וכו', וכוונת בעה"ת דלענין היתר ש"כ ל"ל קדושת ישראל לאוסרו בלאו דלא יהיה קדש, [ובהמשך דבריו כ' הבעה"ת להוכיח מהגמ' סט. דמוכר עצמו אסור בש"כ, ורק בליה אשה ובנים ס"ל דמותר בש"כ ורק דאין האדון כופהו, ומתבאר בדבריו דמוכר עצמו הוי מהות של עבדות אחרת ומש"ה אסור בש"כ, משא"כ בל"ל אשה ובנים ודאי ל"ה סוג עבד אחר, וכזה מובן דלהכי מודה רש"י בזה דמדעת עצמו שרי בש"כ, כמבואר בדבריו בדרך כ. שכן רק דביש לו אשה ובנים רבו מוסר לו ע"כ, ומשמע דמד"ע שרי בכל גוונא, אף דבמוכר עצמו ס"ל לרש"י לפנינו דבמוכר עצמו אסור בש"כ, וכ"ה לכאורה שיטת הר"מ דרך במוכר עצמו כ' דאסור בש"כ משא"כ באין לו אשה ובנים עי"ש ובמשנ"ל שם, והיינו משום דבמכרוהו ב"ד דהותר בש"כ, חלות ההיתר שייכא גם באין לו אשה ובנים]. ובפשטות היתרו של ע"ע בש"כ, הוא דהאדון כופהו כדי שיהא לו ולדות, וכלשון התוס' ביבמות ע': דזהו מדין העבדות, אמנם תמה האב"מ בשו"ת סימן יז דאיך יותר איסור דלא יהיה קדש מחמת חובת עבדות לאדון, ועי' בקוה"ע שם, [ונראה דדברי התוס' קאי לענין הא דהאדון כופהו, דמש"ה יכול לכפותו כדי שיהיה לו הולדות, אבל הא דהע"ע מותר בש"כ הוא היתר התורה, דע"ע ל"ל קדושה לענין איסור דלא יהיה קודש וכמש"כ בעה"ת שהובא לעיל, ונ"מ לכאורה י"ל דאף להיש"ש סי' כב והמהרש"א גיטין מא דע"ע אסור בשפחה של אחרים או בשפחה שאינה בת בנים, י"ל דכ"ז לענין כפית האדון דכה"ג אינו כופהו, אבל לענין האיסור דלא יהיה קדש כיון דשם ע"ע עליו ממילא מותר בכל ש"כ, אלא דהיש"ש והמהרש"ל מיידי לענין האיסור וס"ל דבשפחה של אחרים ה"ג אסור, וראה במשא יד ח"א ג'פ' משפטים].

- דין עבד עברי שמכרוהו ב"ד, דוק ברש"י גדרו אם הב"ד הוא המוכר, ועי' ר"מ פ"ב ה"א [נוסח השטר] ובמאירי בסוגיא דחולק, ועי' אבן האול עבדים ריש פ"א, ובדבר אברהם ח"א סימן י בהגה למי ניתן כסף המכירה. והנה בסוגיא מבואר דלחד מ"ד איכא חילוקי דינים בין מוכר עצמו למכרוהו ב"ד, ויש להסתפק אם הפי' דהוי שני סוגי עבד עברי, דין מכרוהו ב"ד הוא דין עבד בפ"ע ודין מוכר עצמו הוא עבד בפ"ע, או דתרווייהו חזר עבדות הוא בקניינם ובמהותם, והחילוקים ביניהם הם רק בהיכי תימצי אם המכירה נעשית ע"י ב"ד או ע"י עצמו, ולהכי איכא חילוקי דינים ביניהם, אבל גם מכרוהו ב"ד חשיב מוכר עצמו, אלא דנתחדש בתורה דב"ד כופהו על כך, אבל עיקר המכירה היא דין מוכר עצמו, ונ"מ בזה הוא גם לדין אמה העבירה אם נידונת כמוכר עצמו כיון דמהות המכירה היא מרצון אביה (ולא מחמת חיובי הגניבה), או דנימא דמ"מ כיון דנמכרת בע"כ ע"י האב הרי נידונת כמכרוהו ב"ד, ועי' להלן בשיעורים. ובסוגיא חזי' דבעי' למיעוט מיוחד דאון ולא אזנה דאינה נרצעת, אף דבלא"ה להך מ"ד במוכר עצמו ליכא דין רציעה, וע"כ דנידונת כמכרוהו ב"ד, ועמדו בזה בתוס' סוטה כג: ועי"ש שתירצו דכיון דנמכרת ע"י האב ס"ד דהוי כמכרוהו ב"ד, ולכא' התם האב הוא הבעלים על בתו והוי מדעת האב, וחזי' דכיון דמ"מ הוי בע"כ של הבת ממילא חשיב כמכרוהו ב"ד, ובמכרוהו ב"ד הרי ודאי דאין הב"ד הבעלים על הגנב, אלא דזהו דינו דנמכר בע"כ להשבת הגניבה, והאחרונים דנו אם הדמים ניתנים לגנב או לגנב או לב"ד עי"ש. [עוד העירו בזה אם אמירת ואהבתי כו' תהי' ע"י האב, דזה ל"ש, ועוד דאיך יאמר לעולם והרי או יפקע בעלותו וי"ל, ובפשטות ס"ד דמדין ההיקש לעבד יהי' דין רציעה גם בלי תנאי דואהבתי, וראה בחזו"א]. ובתורא"ש בסוגין ולהלן יח מבואר דאמה חשיבה כמוכר עצמו, והרשב"א והרמב"ן כ' בחד תרוצא דהוי כמכרוהו ב"ד כיון דנמכרת בע"כ, וכ"כ בשלנ"ל דחשיב כמכירה בע"כ, ובסוגיא אמרי' מה למכרוהו ב"ד דנקנה בכסף שכן נמכר בע"כ, וערש"י דהוי קולא כו', ולכא' הא הוי מדעת המוכר שהוא הב"ד, ואמאי חשיב למכירה בע"כ, ומשמע לכאורה דחשיב מעשה מכירה על ידי עצמו מכח כפיית ב"ד, אכן י"ל עפ"י המהרי"ש שכ' בד' רש"י דמשמע דהוי פירכא דנקנה בכסף הואיל וחייב לשלם על גנבתו

ולכן סגי בקנין מועט, וכוונת דבריו דעיקר המכירה היא לשלם הגניבה ומש"ה קנינו בכסף, [ולכן לענין שטר ל"ה פירכא כמו שהעיר הפנ"י, משום דרק לגבי כסף דהוי תשלום לגניבה שייך למיפדך כן, ולזה כיון המהרי"ט עיש"ה. והנה להר"מ עבדים פ"ב ה"א מבואר דגם במכרוהו ב"ד השטר נכתב ע"ש העבד, ועי' במנ"ח ובאה"א בזה, וחזו"ן דהעבד חשיב כמוכר עצמו, ורק דשא"ה דמוכ"ע ע"י כפית ב"ד מחמת גניבתו, אולם המאירי כ' דהב"ד כותבין הרי"ז קנוי לך, ושפיר י"ל בשיטתו דבמכרוהו ב"ד הוי מהות אחרת דהב"ד הם הבעלים על מכירתו, וראה בספרי קובץ על יד מה"ק בסוגין].

- דין גרעון כסף, בקו' הגמ' מגרעת פדיונה, הקשו הראשונים דלמא בשטר והכסף בתורת דמים וכו', - בגמ' הואיל ומקדשה בכסף אם הוי חזרה מהטעם הקודם דהואיל ומקניה בכסף, עי' בריטב"א ובמשנ"ל פ"ה ה"א וחזו"א. - רש"י דאי לא קנאה בדמים מאי מגרעה, ובמהרי"ט מהדו"ב מבואר דגרעון אינו קנין חדש, אלא ביטול קנין המכירה ולכן מגרע מדמי הקנין. ועי' בקושית הריטב"א ופי' בשם ר"ת דכמו דיוצאת בכסף ה"נ נקנית, ועי' תורי"ד להלן כא: בשם ר"ת דבגרעון ליכא גרעון כיון דאינו נקנה בכסף וכן בנקנה בשטר, ובמנ"ח מצוה מב אות ד סק"ד דן בזה אם בנקנה בשטר יוצא בגרעון, [וראיה מהגמ' דאמר' דאמה נקנית בכסף מוהפדה], ובמשנ"ל פ"ג ה"ו הקשה דדברי הר"ת סותרים לר"ת הנ"ל. [ובמנ"ח מ' מג קו' עצומה דא"כ איך אמה נקנית בשטר הא אינו ראוי לגרעון], ועי' בר"מ בה"ד ובאו"ש בדין גרעון בקטנה דמהני דהאדון מקנה לה גופה וכו'. ובמש"כ רש"י שהאדון מסייע בגרעונה, ראה בבעה"ת פי' הרא"ש עה"ת בפ' משפטים דבר נפלא שכ' דהחידוש דאף דבתחילת עבודתה הוי קטנה ואח"כ גודלת ועבודתה שוה יותר, מ"מ גרעונה הוא לפי כל שנה עיש"ה.

- וראה בדברי המהרש"א על תוד"ה ומוכר מש"כ דא"א למילף גרעון נמכר לעכו"ם ומש"כ הרש"ש. - שיטת הר"מ פ"ב ה"ח דנמכר לעכו"ם מגרע רק בכסף, ובאו"ש כ' דאם האדון מסכים בשו"כ מהני, ועי' מנ"ח שם דהוי כקנין כסף בעלמא, [ועי' דבר דומה ברשב"א להלן כ: גבי גאולה לחצאין דמהני מדעת האדון]. - בדין גרעון בגמ' יא: דבפתות מש"פ א"א לגרע, ומשמע דהוי כקנין וכמש"כ בבית"ל ח"א סימן כג ד"ה אבל. - בר"מ מבואר חילוק דבאמה הוי מצות פדיון ולכן קפדי' שיהא ראוי לגרעון, ועי' מתני' בכורות יג. ובש"מ השלם שם. [ועי' ריטב"א יח גבי שטר אדמי' ד"ה באמה] - בקצות בסימן שלג הביא מההג"מ דפועל דחזור בחצי היום הוי מדין גרעון, ומוכח דהוי ביטול וחזרה. - חידוש במהרי"ט לעיל ג: דגרעון באמה הוא לפי חשבון השנים שעד הנערות.

[ובעיקר חידוש התורה בגרעון כסף, נראה דס"ד דכיון שחל עליו דין עבד אינו יכול ליפקע ואשמעי' התורה דע"י גרעון הוי ביטול דין עבד שעליו, או דהוי ביטול מכסף מקנתו או דהוי כקנין חדש דקונה עצמו מהאדון, וחידוש התורה הוא דאף דא"א למכור עבד לחברו, מ"מ לגבי העבד עצמו יכול האדון למכור עבדותו, ומהאחרונים נקטו דדין גרעון שחידשה תורה בע"ע ובאמה, אינו כמכירה חדשה של האדון אלא הוי דין יציאה, כי זהו בטול המכירה הקודמת, ומפורש כן בהג"מ בשם מהר"ם הו"ד בקצות בסי' שלג במה שהוכיח מכאן לדין חזרה בפועל עי"ש, [ויש להתאים בזה חידוש החזו"א דשייך גרעון בע"כ דהעבד וצ"ע בחידושו, אולם לפי המבואר דל"ה קנין שייך י"ל כן], ובזה יבואר שי' רש"י בסוגיא דגרעון ה"ד מכסף הקנין וע"כ דמיקניה בכסף, ודלא כריטב"א בקושייתו על רש"י, אלא כתוס' רי"ד דהוי רק שבירת הקנין הקודם, ומה"ט מהני דוקא בנקנה בכסף ולא בשטר או במתנה וכו', והיינו דהגזה"כ הוא דהגרעון הוא ביטול מכסף הקנין שנעשה על ידו עבד, וראה במשנ"ל בזה, [ובשיעורים נתבאר לחלק בזה בין דין גרעון בע"ע הנמכר לישראל לדין גרעון בנמכר לעכו"ם, ויבואר בזה דברי המהרש"א יד:], וכן יש לחלק בזה בדין גרעון בעבד לדין גרעון באמה, כמש"כ הגרש"ש, דשאני באמה דהוי מצוה ומש"ה בעי' שיהא ב' פרוטות ראוי לגרעון משא"כ בעבד, מיהו י"ל דכ"ז בגרעון בע"כ דאדון דזהו חידוש דין גרעון וכדכ' המנ"ח, אבל מדעת האדון הוי מדין קנין ובזה הוי קנין חדש ולא ביטול הקנין הראשון, ומה"ט כ' המנ"ח דגם בנרצע מהני גרעון מדעת האדון, אלא דלפ"ד יש לדון בד' המנ"ח דאולי ל"ש לבטל דין עבד ע"י קנין גרידא אלא רק מחידושא דגרעון].

דף טו. חיוב הענקה חלות חיובו הוא עד דמשלים השנים, עי' בשלנ"ל טז: ד"ה בורח. - הענקה אם הוי מצוה בעלמא או חוב, עי' במשנ"ל פ"ג הי"ד, והט"ו, [ודוק ברש"י], ובשלנ"ל יח. כ' דמהני תפיסה מהאדון וע"כ דהוי חוב וכ"נ במאירי. ואזיל לשיטתו במש"כ דהענקה היא לפי שנות העבדות ובמגרע עצמו קודם יחשב את הענקה לפי השנים שעבד, ודלא כדברי המקנה בסוגיא, וא"ש לשיטה לנ"ל לשיטתו דהוי גדר חוב ושכר פעולה. - לעי' בקצוה"ח סי' לט סק"א בקושייתו דהיכי משכח"ל הענקה במיתת האדון הא בע"ת אינו גובה מיורשים אם שעבודא לאו"ד. - ובאחרונים דנו אם ביוצא בשטר אית ליה הענקה, ונראה דתלוי במהות יציאה דשטר, והנה המהרי"ט כ' חידוש דהוי כיציאה דגרעון כסף ומה"ט לא קתני במתני' דיוצא בשטר, וכן דייקו האחרונים בשי' הר"מ דמבואר בדבריו ב' פעמים בהל' עבדים כנ"ל דהוי כדין גרעון דהוסיף הר"מ דל"מ מחילה על עבדות אא"כ יכתוב שטר וכו', [וראה בחי' רא"ל], והנה רש"י טז. כ' דדין שטר בע"ע הוא דלא גרע מעבד כנעני, ומוכרח ברש"י דהוי דין שחרור כמו בע"כ, ונראה דרש"י ס"ל כד' הרמב"ן הנ"ל דמהות השטר הוא להפקעת קנין האיסור, ומש"ה לרש"י דין שטר הוא כדין שטר שחרור, והוי יציאה, [ומה"ט כ' המנ"ח הנ"ל דלרש"י בעי' דין לשמה בשטר זה], ולפ"ז מסתבר דיהי' דין הענקה ביוצא בשטר דהוי דין יציאה, אכן לר"מ ס"ל דהשטר מהני גם על הממונות, דמהות השטר הוי דין קנין וכדין גרעון כסף, ולפ"ז ל"ה יציאה, ומש"ה להר"מ לשיטתו ליכא דין הענקה ביוצא בשטר, והנה המהרש"א בדף טו: ס"ל דבנמכר לעכו"ם יוצא בשטר, ולעיל כ' התוס' יד: דל"ש קנין שטר בנקנה לעכו"ם כיון דילפי' מאמה ול"ש זה בעכו"ם וכו', עכ"פ דברי המהרש"א שייכי רק אם שטר זה הוי דין שטר קנין, משא"כ לרש"י דהוי כדין שטר שחרור בע"כ ובעי' לשמה, פשוט דל"ש זה בנמכר לעכו"ם. ובשלנ"ל הביא מח' הר"מ והראב"ד אם נוסח השטר הוא ה"א בת תורין [היינו דהוי שטר שחרור] ולראב"ד הוי הנוסח הרי את קנויה לעצמך ומשמע דהוי שטר קנין, [ולמהרי"ט דבשטר הוי מדין גרעון, א"כ להנך ראשונים דס"ל דגרעון ה"ד בנקנה בכסף, ה"נ ביציאה דשטר דהוי מדין גרעון ה"ד ביוצא בכסף]. והחזו"א הק' דאם ביוצא בשטר ל"ל הענקה א"כ יוכל תמיד לשחררו בשטר בע"כ קודם גמר השש, ועי"ש שר"ל דאה"נ יוכל לשחררו, ומ"מ כ' דמסתבר דיש לו הענקה. עוד הוכיחו דהענקה הוי חוב ממון ולא רק מצוה בעלמא, דהרי אי לאו המיעוט הי' בע"ת גובה את ההענקה, והנה לענין הא דאמרי' דהמיעוט הוא דולא ליורשיו מקשי' דשכיר קרי' רחמנא, משא"כ למיעוט על בע"ת לא מקשי' כן, ואכן האחרונים (ראה בקו"ש) העירו כן, וכבר הק' כן בשיטה לנ"ל עי"ש ב' תרוצי, ובתי' השני כ' דלענין זה ידעי' דכי קרייה רחמנא שכיר לאו לגריעותא קרי' שכיר, והיינו לכאן דל"ה גדר חוב ורק דקרי רחמנא שכירות ומש"ה ל"א כן היכא דהוי לגריעותא דידיה וצ"ב.

דף טז: גאולת קרובים בנמכר לישראל, בתוס' רי"ד דמהני לתת לעבד והמיעוט הוא דאינו מצווה, ודלא כמאירי, ועי' כס"מ פ"ב ה"ז ומשנ"ל פ"ד ה"ב ובאבן האזל פ"ד ה"ב. - חידוש במנ"ח דמרבין האדון נגאל בקרובים מדין כסף, ועי' בחזו"א ובהמקנה. - נמכר לעכו"ם דא"י בשש, ברדב"ז עבדים פ"ב ה"ח כ' הטעם דהוי כמוכר עצמו וכ"נ בשלנ"ל טו: - במהרש"א בסוגיא כ' דמהני שטר שחרור בנמכר לעכו"ם. [ועי' בתוס' לעיל יד: דאינו נקנה לעכו"ם בשטר דילפי' מאחרת ועי"ש בהמקנה, עכ"פ המהרש"א מיירי לענין שטר שחרור]. - תוד"ה אמאי, מוכח בתוס' דגם מוכר עצמו איכא בו דין שש וכשי' רש"י יד: עי"ש ברש"ש. - לעי' בספק הירושלמי בגואל מהעכו"ם אם הוי קנין חדש או דממשך העבדות הקודמת כגדרי נמכר לעכו"ם, ונ"מ אם יוצא בשש או ביובל דוקא, ועי' בשעורי רבי שמואל.

דף טז. שטר באמה, לקניה ולשחרור, לעי' היטב בקו' תורע"א במתני', [הועתק בליקוטים יד:]: דיהני לר"ח שטר בין שכתבו האב בין שכתבו האדון ונילף כן מב' הדרשות, ועי' בדברי המהרי"ט מהדו"ב סוד"ה בשטר [אם הוי כשטר שחרור בעבד כנעני], ובשיטה לנ"ל דלמ"ד אדון כותבו בעי' לשמה, והרע"א כ' דחידוש הוא לומר דבעי' לשמה, [וראה במנ"ח ובחזו"א].

בעיקר מח' ר"ה ור"ח שטר אמה מי כותבו, אמרי' בגמ' "באישות מיהא לא אשכחן", ומבואר דשטר קניית אמה חשיב עניינא דאישות, [מיהו בגמ' לעיל ד: וכן שם ה. אמרי' על שטר דאמה דבאישות לא אשכחן דלא חשיב אישות]. ועי' בתוס' רי"ד שמחק לפנינו גי' זו מהגמ' ועי"ש שכ' דאם משום יעור חשיב אישות, יקשה מעבד דהוקש לאמה ואמאי לגבי חשיב אישות, [ויש ליישב קושייתו לפי"מ דנתבאר בשיעורים דבע"ע איכא אישות מיוחדת בשפחה ע"י מסירת אדון ונמצא דשם עבד גורם לאישות זו]. ובגמ' אמר עולא הקישו הכתוב לאחרת בשלמא למ"ד אדון כותבו אלא לר"ח דאב כותבו כו' אלא יליף מלא תצא כו', היינו דלר"ח אב כותבו ככל שטר מכר דתליא במוכר, ושם בגמ' אב"א להכי אהני אם אחרת, ועי' בר"מ פ"ב ה"א ובכס"מ, ומבואר דלהר"מ הוי כשטר מכר. וכבר הבאתי דבתורע"א הק' דלר"ח מאן לימא לן דרק אב כותבו אולי גם אדון כותבו כיון דיליף ג"כ מקרא דאם אחרת ליהוי כקדושין דהבעל הקונה כותב השטר, ואכן בירושלמי משמע כן, אולם בר"מ מפורש דלא כירושלמי, וע"ע בר"מ בפהמ"ש שהביא הילפו' דאחרת, ומ"מ כ' להלכה דאב כותבו, ובגמ' לעיל ה' ובתוס' ורמב"ן מבואר דגם לר"ח הילפו' מאם אחרת וצ"ע כנ"ל. וכן נקט המקנה לעיל יד: עמש"כ התוס' דאין שטר בנמכר לעכו"ם דיליף מאם אחרת, דהוי לכ"ע גם למ"ד דאב כותבו עי"ש. והנה משכבר הימים אמרתי דהפלוגתא בגמ' היא במהות השטר דאמה העבריה, אם הוי דין שטר קנין או שטר עבדות הנלמד מקדושין, וגמ' בעיקר הילפו' אם בעי' לשמה בהך שטר, ועי' בשלנ"ל שהרגיש בזה, והיינו דאם ילפי' מקדושין דינו כשטר קדושין ומש"ה הקונה כותב וה"נ בעי' לשמה, [ולחך מ"ד ניהא התוס' יד: דל"מ שטר בנמכר לעכו"ם דל"ש ביה מהות שטר זה דינו כשטר קדושין, והמהרש"א טו: ס"ל דנמכר לעכו"ם יוצא בשטר, ע"כ דביציאה הוי כקנין שטר ולא מהות שטר אישות, אמנם י"ל דכ"ז בנמכר לעכו"ם דל"ל קנין איסור להתירו בש"כ, ומש"ה השטר שחרור הוי כשטר קנין, משא"כ בנמכר לישראל הוי שטר המתירו בקנין האיסור וכמש"נ לעיל], והרי כיון דילפי' מקדושין – ולרמב"ן כ"ה לכ"ע – ליבעי לשמה. והרע"א החדשים כ' בתו"ד דחדוש גדול לומר דבעי' לשמה בשטר, הרי דס"ל דל"ה מהות דשטר אישות, וניהא לשי' מש"כ בתורע"א דלמ"ד דאדון כותבו ה"ה אב, ונראה דלמ"ד דיליף מאם אחרת ה"נ מהותו הוא כשטר קדושין, וכמו דבשטר קדושין מבואר בגמ' ט: דהוי שטר קיחה ונתחדש דין שטר קדושין ע"י הקונה, [ושונה בכך מכל שטר מכר], וה"נ באמה דינו כן. ולפ"ז יש לדון דחלוק שטר ע"ע משטר אמה, דבאמה הוי שטר קיחה והשלנ"ל כ' דמהני ליעוד, [עי"ש דדוקא לר"ה מהני ליעוד, משא"כ לר"ח דאב כותבו], משא"כ בע"ע הוי ככל שטר מכירה, ולהכי בע"ע פסק הר"מ דהעבד כותבו כי הוא המוכר [ולהר"מ גם במכרוהו ב"ד דינו כן וכמש"נ במקומו], ומוכר בש"י הר"מ דס"ל דמלא תצא הוי גילוי דהא דין שטר מכירה, ולהכי אב כותבו דוקא דהוא הבעלים ולא האדון ודלא כרע"א הנ"ל, אלא דהרע"א לשיטתו דס"ל דלכ"ע ל"ה כשטר אישות מדכ' דחידוש גדול לומר דהעי' לשמה בהך שטר וכמש"כ לעיל, אכן י"ל כדמשמע בשלנ"ל דבילפו' מאם אחרת הוי שטר אישות וכמש"נ דמה"ט בעי' לשמה. אכן כעת נראה דד"ז הוא לכ"ע וגם למ"ד דאב כותבו הוי שטר קיחה, ונלמד מקדושין, ומוכרח כן דהרי הגמ' במסק' דאמרה דבאישות לא אשכחן הרי קאי כרב חסדא, ומפורש דגם לרב חסדא חשיבי שטר אישות, ועוד נראה מוכרח כן דהרי בגמ' לעיל ט: [ולגמ' זו כיוונו בתורא"ש וטוך לפנינו] סלקא דעתך דאם ילפי' מאם אחרת נימא דאמה העבריה נקנית בביאה, וע"כ דהוי קנין אישות, [ובתוס' לעיל ג: ס"ד להק' דאמה תצא בחליצה עי"ש], והגמ' קאי לכ"ע, ומוכרח דבין לרב הונא ובין לרב חסדא ל"ה דין שטר מכירה אלא שטר קיחה, ולהכי ס"ד דהיה שייך שתיקנה ע"י ביאה, ובזה ניהא הגי' בגמ' באישות לא אשכחן, והתוס' רי"ד מחקו, ולפ"ד ניהא דהך שטר באמה מישך שייכא לשטר אישות וכמש"נ, אכן התוס' רי"ד לשיטתו דאיהו מפרש דהפלוגתא דר"ח ור"ה היא גם בע"ע, ומשמע דלתרוויהו הוי שטר קנין וילפי' ע"ע מאמה, ולשיטתו ל"ג באישות עי"ש.ה. ולפ"ז נראה דה"נ לכ"ע בין לרב הונא ובין לר"ח קנין שטר באמה הוי כשטר אישות, והטעם בזה שהרי בקנין האמה, איכא גם קנין אישות ליעוד, ובשיעורים נתבאר מח' הראשונים אם מכירת הבת לאמה הוי מכירה על זכות האב במעש"י ובקדושיה, והנה בשעורים נתבאר דקדושי יעוד הוי קדושין מדין העבדות ולא הוי ככל אישות, ומעתה נראה דהוה סברת ר"ח דס"ל דאב כותבו, דכיון דהוי קדושין מדין העבדות להכי ל"ה ככל אישות דהקונה הבעל כותב השטר, אלא המוכר שהוא האב, ורב הונא מדמי ליה לכל אישות. [וקצ"ע דרב הונא

לשיטתו יקשה הא דקאמר לעיל ה: באישות לא אשכחן, ולתוס' הביאור דביעור לא בא הכסף בשביל אישות, ונתבאר בארוכה בשיעורים דלתוס' הקנין הוי לשפחות ורק זכות התורה ליעדה, ומ"מ ס"ל לר"ה בסוגין שהשטר הוי שטר אישות, וסותר לכאורה הא דלרב הונא מיקרי דהכסף לא בא לשם אישות, ויש ליישב]. עכ"פ גם לפ"ז נ"חא קו' הרע"א הנ"ל דל"ש לומר דלר"ת תרוייהו יכולים לכתוב, דכיון דסברת ר"ת דהאב כותבו משום דחלוק מכל אישות דעלמא, להכי דמי לכל שטר מוכר דהמוכר כותבו, ול"ה כאישות דהבעל כותב, ונ"חא קו' הרע"א.

- ברשב"א להלן יח. בהא דלא קתני במתני' דע"ע 'יוצא בשטר עי"ש' ובדברי המהרי"ט דהוי מדין גרעון. ודוק ברש"י שם' דלא גרעא מכנעני, וכ' המנ"ח דלרש"י הוי כשטר שחרור ובעי לשמה. ועי' היטב בשלנ"ל דנראה דהוי מח' ראשונים אם הוי כשטר קנין או כשטר שחרור.

- כתב שטר אדמיה וכו', לעי' ברשב"א [ולשי' לעיל ה. גבי שטר התחייבות עי"ש], ובריטב"א באופ"א דהיינו מלוה, ובביה"ל בס' כא, והערת האמרי משה בס' כד סקי"ט.

- ע"ע גופו קנני. מח' הראשונים אם בעי' לג"ש רק משום קנין האיסור, ראה רמב"ן רשב"א וריטב"א ודוק ברש"י, - בריטב"א להלן יט דבאמה סגי במחילה דל"ה גופו קנני דל"ל קנין איסור [ולפ"ז יהני הפקר באמה, ויל"ע אם הוי ממילא דאב היכא דהאדון הפקירה]. [והמעין בשיטת הריטב"א בזה צע"ג דסותר שיטתו, יעויין בדבריו להלן סט גבי ע"ע בזה"ז דשייך לומר גופו קנני למעש"י, אף דליכא קנין איסור, וע"ע בריטב"א גיטין לת גבי נמכר לעכו"ם, וכן בריטב"א ביבמות מו. כתוב בנו"א וסותר דבריו אם מהני מחילה בנמכר לעכו"ם אף דליכא גבי קנין איסור כיון דקנני למעש"י כגוף לפירות עיש"ה, ומוכרח ליישב בד' הריטב"א דס"ל דבנמכר לישראל גופו קנני משום קנין האיסור והוי קנין לחול עליו שם עבד, אבל בנמכר לעכו"ם חלוק ביסודו וכמש"כ במשא יד ח"א פ' משפטים דבזה גופו קנני למעש"י והוי סוג קנין אחר ומהני מכירה להך עבד, דקונוהו למעש"י, ובזה ה"נ כ' הריטב"א דהוי קנין הגוף למעש"י.]

- קו' הבית הליז ח"א סי' כא מהגמ' ב"ק קיג. גבי נמכר לעכו"ם, ועי' בהמקנה וחזו"א וקהל"י
- במאירי ושלנ"ל דגופו קנוי למעש"י, ובר"ן דמוסר לו ש"כ בע"כ לולדות - וראה במהרי"ק סי' צו
וקצוה"ח רמא סק"ג. - חידוש התוס' ר"י הזקן דהוי כמלוה שיש עליו משכון. - הפקר בע"ע בפנ"י
והמקנה ובשערי יושר ש"ה פכ"ג. - בתוס' היה נראה דמהני הפקר בחוב וצ"ע.

- יציאה במיתת האב, דברי המהרי"ט בסוגיא דתיפ"ל דאין לאב זכות אלא עד המיתה וממילא אין לאדון, ועי' באו"ש פ"ד מעבדים ה"ה, ובקו"ש, ודוק בתורא"ש, [וע"ע בחזו"א, ובגוא"י סי' י אות ז]. -בחת"ס גיטין סה. דאשה מוכרת עצמה בגדלותה לאמה ורק דאין בה דין יעוד, וכ"ה כבר בשי' הרמב"ן בפ' משפטים [הביאו המשנ"ל בהל' עבדים], דמהני מכירה בגדולה. - יציאה במיתת האדון לר"ש אם מעניקים, עי' בשלנ"ל ותוס' רי"ד ובקצות לט סק"א. - ע"ע באין לו בן ל"ח יציאה של מיתת האדון ול"ד לנרצע, וכ"מ במאירי דאין לו הענקה, וכ"נ ברש"י, ודלא כרשב"א דהוי יציאה, וכ"ה בר' הלל דמעניקין, וכ"נ במג"ח.

- הענקה דאמה לאביה במשנ"ל פ"ג הט"ו דהוי לאב כמעש"י, ועי' בהמקנה בנידון המשנ"ל באילונית שיצאה בבגרות אם אזלי' בתר זמן היציאה והוי לעצמה.

דף טז: בדין זכות האב במעש"י בתו.

תוד"ה והתנחלתם. הנה בקו' התוס' לכא' יש לומר דמה דאמה אינה נמכרת זהו מהלכות אמה אבל ל"ש זה לזכות האב במעש"י בתו, וכע"ז הובא שתירץ הגר"ז [עי' שיעורי ר"ש], ונראה בד' התוס'

דס"ל דכמו דבקטנה האב הוי כבעלים עליה למוכרה וכו' ה"נ בנערה אף שאינו יכול למוכרה, מ"מ בהך רבוי דמעש"י לאב מקרא דכי ימכור את בתו לאמה, הוי ילפוטא דלא רק מעש"י לאב, אלא דהאב הוי בעלים על מעש"י, ומה"ט יכול לכפותה כד' הפנ"י בכתובות מו: ובמילואים בסוף כתובות ע"ש שכ' כן גבי נערה דכופהו למעש"י, [ומה"ט הק' על הגמ' דפריך תיפ"ל מקרא דבנעוריה, דנ"מ דמהך קרא אינו יכול לכפותה משא"כ אם ילפי' דמעש"י לאב מקרא דלאמה, וכה"ק המקנה קדושין ג:], וכ"כ הבית יעקב בכתובות מז, וכך מבואר ברמב"ן בכתובות מג, והיינו דהוי לאב כמו אמה לענין מעש"י, ומדוויק כן בלשון הר"מ עבדים פ"ד ה"א שכ' דאין יכול למכור בתו נערה אע"פ דהוי ברשותו ומקבל קדושיה, וכוונת הר"מ לומר דמה דאינו יכול למכור נערה אין הפי' דנערה יצאה כבר מרשות האב, דזה אינו דסימנים הוי מוציא מרשות אדון ולא מרשות אב, דהוי ברשותו עד הבגרות, ורק נתמעט דאינו יכול למוכרה, אבל מה שמעש"י לאביה הוי בעלות של האב עליה, [וזולת לענין מציאתה דהוי טעם נפרד משום איבה]. ונראה דזהו הביאור בערכין כט: דאמר' ק"ו מה מכורה יצאה שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר, ואם נימא דבנערה ל"ה ברשות האב ל"ל ק"ו פשיטא דאינו יכול למוכרה, אע"כ דהוי ברשות האב וכמש"נ, [ובדברי הגמ' בערכין שם דמשני דהך ק"ו הוא גם לפי רב, אף דלענין מכירה ביובל לא ס"ל לק"ו, ואמר' דשאני בבית דאינו חוזר ומוכרה, פרש"י משום דאין שפחות אחר שפחות, וצע"ג דזה הוי דין בפ"ע דאינה נמכרת ונשנית אפי' אם הוי קטנה והיא ברשות האב, וגם ביצאה במיתת האדון אין האב חוזר ומוכרה, ומה ראייה היא לענין זה דבנערה אינו יכול למוכרה וצע"ג פרש"י, שו"ר להגר"ק שליט"א במס' עבדים עמוד מד שעמוד בזה קצת וביאר בגמ' דהכוונה דמה דאינו חוזר ומוכרה הוא משום דאין לו זכות יותר והוי כיצאיה של סימנים ובהו ביאר כוונת רש"י עישה, ואכן כך מבואר להדי' ברשב"א יח. דמה שאינו חוזר ומוכר לשפחות אחר שפחות הוא משום דהוי יציאה מרשות אב וניחא היטב עי"ש]. עכ"פ בקו' התוס' נראה כמש"נ דהאב הוי בעלים על בתו לענין מעש"י ויכול לכפותה כדן אמה, ועי' במנ"ח במצוה מה אות ב שהק' דלרלב"ג דע"ע אינו בירושה ואינו במכירה והרי חזי' דהבת אינה בירושה ויכול למוכרה, וע"כ דגזה"כ דהאב מוכרה, ובהו תי' קו' התוס' דבעי' לקרא דאף דמוכרה אינו מורשה, ולכא' דברי הרלב"ג הם רק בדין מכירת ע"ע דאם אינו מכירה מדין העבד ה"נ אינו בירושה, אלא דס"ל למנ"ח דגם הבת הוי לאב כמו אמה וכמש"נ.

דף יז ע"א. סוגיא דהשלמה בבורח.

בבורח דבעי השלמה, עי' בריטב"א אם ההשלמה בתורת עבדות או כפורע חוב, ודוק ברש"י, ונ"מ י"ל דכיון דמשלים מדין עבד יהא מותר בשפחה, אבל בזמן שברח יל"ע אם מותר בשפחה, והסתפק בזה בחזו"א, והריטב"א כ' להלן כ: דאין סברא שיהא מותר בשפחה ואח"כ יהא אסור וכשיחזור לעבודתו יהא מותר, ומשמע דמותר בכל הזמן בשפחה, ועי' תוס' ר"י הזקן, ובכס"מ עבדים פ"ב ה"ד בשם הסמ"ג, ובדברי יחזקאל בסי' מב ביאר דלד' הר"מ בזמן שברח יש לו שם עבד ומותר בשפחה, ולסמ"ג פוקע ממנו שם עבד ואסור בשפחה, ועי' בחי' רא"ל בארוכה. [וכן נראה נ"מ אם בהשלמה יהיה דין גרעון דאם הוי עבדות שייך כן, ובמקנה טז. סוד"ה ענק מבואר דהוי חיוב עצמי ול"ש בזה דין גרעון עי"ש]. – בהא דבחלה ד' משלים, הריטב"א כ' דכך הם מדות הגמרים, עוד מבואר שם דאמר' טעמא דנסתפחה שדהו משא"כ בחלה ד' אדעתיה דהכי לא קנאו, [ונראה דאין כוונת הריטב"א דהוי כמק"ט דהרי ודאי דלא נפקע עבדותו למפרע, ועוד דא"כ יהני יובל לגביו, אלא הפי' דלענין השלמה הוי סברא דאינו מוחל ובעי השלמה]. ועי' במאירי, והתוס' כ' דג' שנים הם שני שכיר. – ובר"מ מבואר דגם במוכר עצמו וברח משלים שש שנים, ומוכח דגם במוכר עצמו יש לו דין שש, [ונחלקו בזה רש"י והריטב"א לעיל יד:], ועמד בזה בספרי דבי רב.

– ועי' במקנה לעיל טז: שהוכיח מהגמ' שם בהא דאין לרבה אלא שכר בטלה, דה"נ בברח יכול לשלם ממון במקום ההשלמה, והדברים מחודשים, [אלא די"ל דיהני מדין גרעון]. ובפשטות הפי' דהחיוב השלמה גם אם הוי חוב כמש"כ הריטב"א מ"מ הוי חוב של עבדות וכמו שביארתי בספר קיבוץ

על יד מה"ק בסוגין, ומוכרח כן דהרי בקו' הגמ' סברי' דבורח השלמה בעי ואית ליה הענקה, וע"כ דהשלמתו היא מדין עבדות, ובתי' הגמ' דפגע בו יובל נראה ג"כ דחייב השלמתו הוא מדין העבדות ולא רק כחוב בעלמא. – יכול אפי' חלה וכו', עי' בריטב"א דקאי על בורח דהיכא דחלה פטור מהשלמה, אולם הביא דבירושלמי אי' דבברת חייב להשלים גם בחלה. – בברת ופגע בו יובל, עי' במאירי בשם גדולי הדורות דבעי' השלמה אחר היוכל. ובריטב"א מבואר דבפגע יובל פטור מלהשלים דהוי כמבטל כיסו של חברו, ותמה על דבריו בספר אור הגנוז לתלמיד הרשב"א מכ"י דבשכר פועל וברח פשיטא דחייב דהא לא קיים תנאו ול"ש בזה מבטל כיסו עיש"ה, וע"ע במקנה שהק' מכ"ד דצריך לשלם, [ומ"מ גם להריטב"א דהוי מבטל כיסו ה"ד בפגע בו יובל, אבל ברח דחייב להשלים ל"א דהוי מבטל כיסו כיון דצריך להשלים שנות עבדות ופשוט]. ועי' בקובץ על יד מה"ק בסוגין מה שכתבתי בישוב ד' הריטב"א.

– וברש"י כ' דפגע בו יובל למחרת, וכוונת רש"י כמו שנראה בלשון הר"מ פ"ג הט"ו דבברת וחזר לעבודה ואח"כ פגע בו יובל דיש לו הענקה דמקרי שילוחו מעמך, ודוקא בפגע היוכל כשהוא בורח אין לו הענקה, ויתכן עוד דכוונת רש"י כהמאירי הגו' דבברת והגיע יובל בעי השלמה ואז מעניקים לו ולהכי כ' רש"י גוונא דליכא חיוב השלמה דפגע בו יובל למחרת. – תוד"ה חלה, עי' בקו"ש. ובמש"כ התוס' דכיון דעבד ג' היינו שני שכיר, עי' ברש"ש.

– בדעת ר"מ בג' מינים לעי' בריטב"א וברש"ש. – בשי' הרמב"ם פ"ג הי"ד דיכול להעניק במין אחד בין ממינים הרבה עי"ש כס"מ, וע"ע ברמב"ן די"מ דלר"מ מצותו לכתחי' מכל מין, וע"ע בריטב"א. – במח' גבי הענקה בכספים וכו' לעי' במשנ"ל עבדים פ"ג הי"ד [בד' המהרי"ט בסוגיא דתנאי דצגוי"ק נא' בכאשר יברכך]. וראה בחי' רא"ל סי' לג דכ"ז למצוה אבל חוב הענקה נתקיים לכ"ע בכספים. – נתברך בגללו. חידוש במשך חכמה בפ' ראה דבזה הוי כשכר פעולה ומה"ט כ' לחדש דהוי כחוב, ומיישב בזה גירסת הגר"א לעיל טו. דה"נ בעיקר הענקה דהוי מצוה בעלמא נתמעט ולא ליורשיו, משא"כ בהענקה דמוסיף כאשר יברכך הוי גדר חוב ונותן ליורשים עיש"ה.

דף יז: ע"ע עובד את הבן, דברי המנ"ח מצוה מב דל"ה מדין ירושה ונ"מ דאין הבכור נוטל פ"ש, וכבר הקדימו בזה הרדב"ז עבדים פ"ב הי"ב וז"ל דלאו בירושה תליא מילתא וכו', ועי' עוד באו"ש בהל' נחלות פ"ב. ועי' במשך חכמה ר"פ משפטים בחידושו הנפלא דלמ"ד דבמשפחת אם בן ובת שוים ה"נ אין הע"ע עובד את הבן, ונתבאר בארוכה בספרי משא יד ח"א בפ' משפטים עמוק ק ולהלן. – לעי' בקו' הגמ' או אינו אלא אח, בשיטה לג"ל שהק' דלהך ס"ד ה"נ הע"ע אינו עובד את הבן, ותי' דהס"ד דעובד את האח ה"ד בליכא בן, ודוק היטב בדבריו דמוכח דס"ל דע"ע עובד את הבן הוי מדין ירושה. – ועי' במקנה ובמלבי"ם שדנו אם עבד עברי עובד את בן הבן. – ועי' בכס"מ פ"ב הי"ב דמהא דעובד רק את הבן מוכח דע"ע אינו במכירה [ונתבאר במשא יד שם גדר הדברים דע"ע אינו במכירה וירושה דדינו לעבוד רק למי שקנאו לעבד].

ובהך סלקא דעתך דבע"ע הנמכר לעכו"ם עובד את הבן נראה דה"נ הוי מדין ירושה דלא גרע ממכירה דשייך בע"ע הנמכר לעכו"ם, ובזה ניתא הראב"ד בתו"כ בהר פ"ח ה"ג שכ' גבי נמכר לעכו"ם דבלי המיעוט היה עובד גם את האח, והגר"א שם כ' דהיה עובד גם את הבת, ובזה ניתא קו' התוס' ב"מ עא. כמו שביארתי במשא יד שם. – ירושת עכו"ם, רמב"ם פ"ו מנחלות ה"ט דיש בהם רק ירושת בן, ובמאירי בסוגיא כ' דהירושה לפי מנהגיהם, ועי' רש"י יבמות סב דבן ובת שוים, ובמנ"ח במצוה ת ופרי יצחק ח"ב סימן ס. – וצע"ג ברגמ"ה בכורות מז. עיש"ה ברש"י ותוס' ורגמ"ה [בגליון הש"ס] שכ' דאין ירושה בעכו"ם דאין אב לעכו"ם, ונסתר מסוגין, ועי' בכתבי הגר"ז בבכורות שם ובהערותי על הש"מ בכורות שם נתבאר היטב.

– ישראל מומר שאני, לעי' ברמב"ן עה"ת ויקרא כד, מחכמי הצרפתים דהאבות קודם מ"ת הוי ב"נ וחלק עליהם מסוגין. ועי' פרש"י דברים ב-ה וברש"ש. – לעיין ברשב"א ותוס' רי"ד בסוגיא בדין

ברירה בב' מינין, ועי' שערי יושר ש"ג פכ"ב ושם ש"ה פי"א. - ובדברי התוס' בהא דיכול הגר לומר לעכו"ם טול וכו' דה"נ לא תיקנו ירושה אלא דהפקירו החפץ המותר ונתנו לגר, עי' במקנה ופנ"י, וע"ע בתוס' חגיגה כה: ד"ה חבר דרבנן תיקנו ירושה לגר גם בחפץ שאסור אלא דל"ה חליפי ע"ז דמדרבנן יש ברירה, ועי' בטו"א שם, וברע"א קמא רכא אות ו. - הוכחת האחרונים מסוגין די שירושא באסו"ה, ועי' ברשב"א בגדרים בסו"פ השותפין בזה. - ברש"י דאסור להחליפם דקמתהני וכו' ומוכח דל"ה חליפי ע"ז, עי' ב"ח בהגהותיו על הרי"ף דאחין שחלקו לאו לכל מילי הוי כלקוחות, וניחא עפ"י הגר"ח פ"ב משכנים דל"ה מעשה מכירה אלא מעשה חלוקה].

דף יח. מהו דתימא לא ליבטלו הלכתא מינה, צ"ב הך ס"ד, ועי' בריטב"א דתצא כאמה ולא בעי גט, [וסייע לדבריו מהא דמרכי' במכילתא דאחר יעוד בעי גט], ובמשא יד שם נתבאר בסוגיא דיעוד דהוי אישות מדיני העבדות, ועי' בשלנ"ל פי' אחר דבסוף שש או ביובל נכוף לאדון לכתוב גט, [ופי' חדש כ' בקנין פירות דס"ד דתיהוי כאשתו ומ"מ שפחות לא פקע מינה].

- בגנבתו ולא בכפלו, דוק ברש"י דאין לו לשלם הכפל, ומש"כ המקנה ובמנ"ח מב דאין הנגב יכול לקחת ממון הגנב עבור הכפל וישאר עליו חוב הקרן לימכר דלעולם תשלום הראשון הוא עבור הקרן. - ודוק בכוונת הגר"א בחו"מ סימן צו סט"ו [עפ"י תש' הרא"ש דהוי כמיעוט ולא לחובו, וכ"ה ברה"ג בס' המקח ובבב"ת משפטים]. - בגניבתו ולא בזממו, עי' בשיטה לא נודע למי. - ונמכר כולו ולא חציו, עי' במשנ"ל פ"ב ה"ג ומנ"ח שם, וראה היטב במהרי"ט דאיצטריך קרא שלא ימכר חציו לשש שנים דפחות משש ל"ה עבד אלא שכיר. - תוד"ה כאן לעי' ברש"י דבשני גניבות בב"א נמכר ונשנה וכו'. ועי' בר"מ פ"ג מגניבה הט"ז ובשלנ"ל דבגניבה לשנים דאינו נמכר ונשנה חולקים שניהם בדמי המכר.

- גניבו אלף, עי' בהגר"א ובתורא"ש ב' הגי' בת"ק, ותוס' רי"ד חידוש בר"א דנמכר פ"א דאל"כ אין לך ע"ע שנמכר שא"א לצמצם שיהא גניבתו כשווי ממכרו, ובמקנה כ' דיכול למחול על השאר והוי ממכרו בשיעור הגניבה, וכמ"כ יל"ע דיכול להמתין עד סמוך ליובל שישווה כמו הגניבה שיהא נפחת משויו, וע"כ דאזלי' כשעת העמב"ד, ולכן גם אם הוול אח"כ לא ימכר, וזהו לשון הר"מ אינו נמכר "כלל", אמנם המנ"ח מצוה מב' כ' דאינו תלוי בהעמב"ד וגם העשיר אין מוכרין, וכמ"כ יכול בעה"ב להמתין עד ב' שנים לפני היובל ויהיה שוה כמו הגניבה. - עי' ר"מ גניבה פ"ג הי"ד עד שיצא בשביעית ויתעשר, ולכא' משכח"ל קודם שיצא בגרעון, וקשה לחדש דבגרעון כ"ז שחייב לשלם בעד מותר הגניבה ליכא גרעון, ובאו"ש כ' דהכוונה דמהענקה פטור לשלם דעד מותר הגניבה הוי כחוב, ולענין יוצא בגרעון הרי בלא"ה אין לו הענקה וא"ש היטב.

דף יח: מכירה לקרובים, לעי' היטב ברשב"א וריטב"א לעיל יד: ד"ה אשכחן [דגם למ"ד דמוכרה ה"ד משום דשייך יעוד בעלמא משא"כ במכר לגוי].

סוגיא דיעוד.

כיון שפירש טליתו, לעי' בריטב"א ובתוס' רי"ד ורש"ש. - יעוד נשואין כו', לעי' ביאורו בריטב"א ומאירי, ובשלנ"ל כ' דהוי כמסר האב לשלוחי הבעל, ונתכוין לזה בפנ"י עי"ש ב' התרוצים, ולפ"ז מסתבר דאף באומר להדי' דרוצה אירוסין חלו כנשואין דיעוד חשיב כמעשה נשואין. [וברש"י נראה דבעית הגמ' למ"ד דמעות הראשונות לקדושין ניתנו, וי"ל עפ"י השלנ"ל דמשמע דלמ"ד לקדושין ניתנו מסתבר דהוי נשואין דהוי כמסר לשלוחי הבעל, והא דמבע"ל דהוי אירוסין משום דהרשות בידו שלא ליעד, ולהכי נקט רש"י להך מ"ד דאפ"ה מבע"ל דלמא הוי כאירוסין, ועו"נ בד' רש"י איפכא דלמ"ד דלאו לקדושין יותר מסתבר דהוי נשואין כיון דהוי יותר חידוש של קדושין מדין העבדות]. - ולענין היתר ביאה, עי' במ"מ פ"י מאישות ה"א דאפי' אם נשואין עושה אסור לבא עליה דלזה בעי'

קובץ קדושין על יד

כניסה לחופה, ועי' כתבי הגר"ח דל"ח חופה וליכא היתר ביאה ודלא כמש"כ באבה"א בהל' אישות. והא דל"א בגמ' נ"מ דהוי נשואין לחיוב חנק, ראה בתורא"ש ושלנ"ל, והא דל"א בגמ' הנ"מ למעש"י, עי' רשב"א יט: סוד"ה ת"ר (דמעש"י לבעלה) ובשלנ"ל עי"ש. [ובמנ"ח כ' פשוט דכיון דמעש"י הוי מדרבנן ל"א הך נ"מ, ולפ"ז י"ל דלהכי ל"א הנ"מ על היתר ביאה כיון דאיסור ביאה בארוסה כ' הר"מ דהוא רק מד"ס]. - ועי' בהמקנה דאפי' נשואין עושה הוי מכאן ולהבא, וכ"ה בחי' רמ"ש יט. ובערוה"ש קדושין סימן כו-ח כ' דליכא חיוב שאר באמה ולכן כ' הר"מ בהל' מלכים פ"ד דהוי כפילגש. - ועי' תוס' ה. ד"ה שכן דביעוד לא בא הכסף בשביל אישות, וברע"א שם שהק' למ"ד דמעות כו' לקדושין. וראה בשיעורים בארוכה בסוגיא זו.

- בש"מ כתובות מו: דהוי יציאה מרשות אב מה דאין מוכר לשפחות אחר אישות, ועי' בריטב"א דאירוסין ל"ח יציאה אלא דבטל זכות המכירה, וכ"ג בתוס' ודוק.

- בסתירה הידועה ברמב"ם דפסק דמעות הראשונות לקדושין ופסק דמוכרה אחר יעוד, [וליהוי כמכירה לשפחות אחר אישות], עי' לח"מ פ"ד הי"ג, (וכ"מ כתרוצו במאירי), וראה במרכבת המשנה ובשע"י ש"ז פט"ז ד"ה ונראה [דכיון דבעי' דעתה ל"ח מכירה לאישות עי"ה]. [ונראה דהר"מ ס"ל דהמכירה הוי מכירה לשפחות ורק דזכות האדון ליעוד, ולהכי לא מיקרי מכירה לאישות, ועי' שלנ"ל לעיל ה: מפורש דל"ח מכירה לאישות, וכ"ג בש"מ כתובות מו: הבשם תלמיד הרשב"א בקדושין, ובמשא יד כפ' משפטים נתבאר באופ"א, אך יותר נראה כנ"ל דהוי מכירה לשפחות ורק זכות האדון ליעוד והוי קדושין מדין העבדות ולהכי ל"ח שפחות אחר אישות, וראה עוד להלן בשיעורים].

- גדר קדושי יעוד למ"ד לקדושין ניתנו, לעי' בדברי הגר"ח בהל' יבום פ"ד הט"ז [ולהגר"ח לא נעשה למפרע אשת איש, ודלא כתורא"ש יט: סוד"ה משל, והמנ"ח מצוה מג דהוי א"א למפרע, וראה פנ"י יט:]. - מהות קדושי יעוד אם הוי ככל אישות או מדין העבדות, עי' היטב ברמב"ם בהל' מלכים פ"ד ה"ד [דיעוד דאמה הוי כפילגש, וי"ל עוד משום דליכא כתובה], ועי' או"ש עבדים פ"ד הט"ו, ודוק בגמ' לעיל יח. מהו דתימא לא ליבטליה הילכתא מיניה. - הערת המנ"ח מצוה מג היכא דקנה בשטר דליכא מעות דל"ש לקדושין ניתנו, [ובפרט למ"ד דאב כותבו ועי' במהרי"ט דמהני דלא בעי' קיחה ביעוד, ובפנ"י יד: כ' דליכא יעוד בנקנית בשטר]. - חידוש בשלנ"ל דבליכא מעות הראשונות מקדשה בכסף אחר.

- תוד"ה בשלמא בא"ד וליטמא לה, צ"ע דהא גם בנשואה האב מטמא לבתו, ואולי בנשואה הוי רשות ול"ה מצוה כיון דאית לה בעל ועי'. בא"ד מקטנה דמסרה לחופה, וצע"ג דל"ה מעשה נשואין כלל, ועמד בזה בקו"ש.

דף יט. יעוד לבנו קטן, מח' רש"י והרמב"ם במייעדה לבנו אם האב הוא העושה הייעוד כר"מ עבדים פ"ד ה"ו, או כרש"י עה"ת פ' משפטים כא, ט דהבן אומר לה וכו', וס"ל לרש"י דהבן הוא המקדש, ועי"ש בלח"מ דלא פליגי, ובתוד"ה תרתי מבואר דהבן הוא המקדש ובעי' דעת המייעד. [אלא דצ"ע דאם נימא דהבן הוא המקדש מאי מבע"ל בכך קטן, ועי' בכתבי הגר"ח, ובחי' רא"ל מלין בסימן לד]. - בבעית הגמ', עי' אבני מילואים סי' א סק"א בש"י הר"י ברזילי דהאב יכול לקדש לבנו קטן מדין זכיה, דלאו מטעם שליחות הוא, והו"ד בנוב"י קמא אב"ע סוף סימן סב, אולם צ"ע מסוגין כמו שהק' בתש' רב"א סימן ג, דביעוד לבנו קטן דיהני מדין קדושין דעלמא דמהני, והאב"מ כ' דבאמה שייכא רק פרשת יעוד ולא דין קדושין, ועי' בשאג"א בהוספות בסימן א, [וי"ל דנ"מ בהמחה כשהגדיל]. - מה הוא גדול וכו', עי' בשלנ"ל דע"כ כיון דקנה אמה דהוי גדול, אמנם עי' היטב בהג' מצפה איתן שכ' דבדעת אחרת מקנה יש לקטן זכיה מה"ת, ולדבריו שייך למכור ע"ע לקטן. - מלמד שצריך ליעדה וכו', עי' בתוס' לעיל ה. שצריך רק להודיעה ודלא כרמב"ם דבעי' דעתה לחלות הקדושין. ועי' רש"ש והגה' רי"א חבר ז"ל שצריך לידעה. [ועי' אב"מ סי' כח סקכ"ז שהק' דאם יעוד מהני בע"כ ל"ש הנאת מחילת מלוה].

- הוא תני לה כו' בקדושי יעוד ואלבא דריב"י וכו', לעי' היטב בתורא"ש, [דלרבנן א"צ ליעד מרצונה דכבר נתקדש בשעת מכירה עד שעת היעוד עובר על איסור אשת איש כיון דהיעוד חל למפרע. [וכ"מ בתוד"ה משל שכ' שאם בא אחר וקידשה שאינה מקודשת, מבואר דחלין הקדושין למפרע.] ובמנ"ח מג כ' כמה נ"מ בזה עי"ש. - אומר לו בפני שנים, במנ"ח מצוה מג ובשער"י ש"ז טז ובגליוני הש"ס הק' דאם מעות הראשונות לקדושין ניתנו ליבעי עדים בשעת המכירה שאז הוא שעת הקדושין [כמבואר בתורא"ש הג"ל]. אמנם עי' בחי' הגר"ח בפ"ד מיבום הט"ז דרק מזמן היעוד הוא מקודשת. - ונוהג בה מנהג אישות, דברי השלנ"ל דאינו רשאי לשעבדה אלא לעשות בצמר ככל אשה במשקל ה' סלעים וכו', לעי' בחזו"א בהערות לגבי מעש"י, וכבר הובא כן ברשב"א מהירוש' לענין מעש"י שעד שעת הנשואין הם לבעלה משום תנאי דאומר לה ע"מ שמעש"י שלי, והשלנ"ל יח: כ' דמעש"י משעת היעוד הם לבעלה דהוי כהגעת זמן כיון דיכול להכניסה לחוכה, - ברמב"ן וריטב"א דהקדושין חלין משעת היעוד. - לעי' בחידוש המנ"ח שם דבמיעד לבנו זכותו ה"ד בבן גדול בשעת המכירה, כיון דאז הוא שעת הקדושין [להמנ"ח לשיטתו וכנ"ל], וע"ע בהמקנה. - ברמב"ן ד"ה ורנב"י דלמ"ד לאו לקדושין לא קידשה כלל בתחלה וגרע מלאחר ל'. - לרמב"ן וריטב"א לרנב"י דבעי ש"פ חלין למפרע וכ"נ ברמב"ן, ועי' בחזו"א.

- צאי וקבלי קדושין, ובתוד"ה אומר אדם. לעי' שיטות הראשונים ברא"ש סי' טו וסי' כה, [דצאי וקבלי מהני מדין שליחות דלזכותה נעשית הקטנה שליח האב, אולם בסי' כה כ' דהאב מוסר הכח לבתו שתקדש עצמה], והביאור דהאב מוסר כוחו והרי היא הבעלים על הקדושין, [ועי' בחי' רמ"ש דמוסר לה כוחו להקנות גופה ולזכות הכסף לאב הוי שליחות, וע"ע חי' הגרנ"ט]. וע"ע ברשב"א [ובשו"ת הרשב"א ח"ד קעד], ובריטב"א כ' דביעוד נעשית היא הבעלים על קדושיה וה"נ בצאי וקבלי מפקיע כוחו וכו', עוד כ' דמקבל קדושיה בשבילו מתורת זכיה והאב הוא המקדש והיא זוכה עבורו, ולהלן כ' עוד דהוי מדין ערב עי"ש, ועי' תרוה"ד פסקים סימן נ [בנידון העדים, ועי' בחזו"א]. ועי' באב"מ סי' לו סק"ג. ועי"ש בב"ש סק"ז ובבית מאיר בסתירת דברי הרא"ש, ובחי' הגרנ"ט עי"ש עוד מה שביאר בתוס' דל"ש ערבות אלא כשהוציא ממון על פיו]. [ועי' תוס' מה. וברשב"א שם שכפי הנראה נחלקו בדין צאי וקבלי אם חשיב קדושין דאב לענין שיקרא אישות ידיה, ואין שפחות אחר אישות, עי"ש בחידושינו]. - בשלנ"ל דלרבנן ליכא למיפשט לדינא דצאי וכו', ודלא כתורא"ש ורא"ש דהוי לכ"ע. - במלוה שיש עליה משכון, בריטב"א דמקדש בחזרת גופה שהוא המשכון, [ועי' בריטב"א גיטין לח דמהני מחילה עם חזרת המשכון ולכן ל"מ מחילה על מעש"י, ועי' רמ"א חו"מ רמא ס"ב ובקצות סק"ב]. ולדעת התוס' מקודשת בהנאת מחילת המלוה ומהני אף בלא החזיר המשכון, ועי' בקו"ש.

- תוד"ה אומר קטנה יש לה יד כו', בפנ"י ואב"מ סי' לז, ג, ועי' ריטב"א ג: דהבת כחפץ דאביה. - תוד"ה במלוה, בא"ד וי"ל דפשיטא וכו', לעי' במהרש"א ומהרי"ט וקו"ש, - בסוף התוס' קושית הרע"א דבגופה קנוי ל"ש למחול על השעבוד בלא שטר ואיך מקדשה במחילת השעבוד ונשאר בצע"ג. וישו"ב הקו"ש. - לעי' בהערות האב"מ כח, כז דלר"ת דא"צ אלא להודיעה ומקדשה בע"כ איך כ' התוס' דמקדשה בהנאת מחילת המלוה, ובדב"א סי"ח סק"ה דמ"מ חשיב הנאה מהמחילה. - חידוש הריטב"א דבאמה אין גופה קנוי. - בתוסר"י הזקן לעיל טז דכל ע"ע דגופו קנוי הוי כמלוה שיש עליו משכון.

דף יט: כיצד מצות יעוד וכו', לעי' בתורא"ש ד"ה משל, ומבואר בדבריו דלהך מ"ד דלקדושין ניתנו הבא עליה משעת מכירה עד שעת היעוד עובר על איסור אשת איש כיון דהיעוד חל למפרע. [וכ"מ בתוד"ה משל שכ' שאם בא אחר וקידשה שאינה מקודשת, מבואר דחלין הקדושין למפרע.] ובמנ"ח מג כ' כמה נ"מ בזה עי"ש. - אומר לו בפני שנים, במנ"ח מצוה מג ובשער"י ש"ז טז ובגליוני הש"ס הק' דאם מעות הראשונות לקדושין ניתנו ליבעי עדים בשעת המכירה שאז הוא שעת הקדושין [כמבואר בתורא"ש הג"ל]. אמנם עי' בחי' הגר"ח בפ"ד מיבום הט"ז דרק מזמן היעוד הוא מקודשת. - ונוהג בה מנהג אישות, דברי השלנ"ל דאינו רשאי לשעבדה אלא לעשות בצמר ככל אשה במשקל ה' סלעים וכו', לעי' בחזו"א בהערות לגבי מעש"י, וכבר הובא כן ברשב"א מהירוש' לענין מעש"י שעד שעת הנשואין הם לבעלה משום תנאי דאומר לה ע"מ שמעש"י שלי, והשלנ"ל יח: כ' דמעש"י משעת היעוד הם לבעלה דהוי כהגעת זמן כיון דיכול להכניסה לחוכה, - ברמב"ן וריטב"א דהקדושין חלין משעת היעוד. - לעי' בחידוש המנ"ח שם דבמיעד לבנו זכותו ה"ד בבן גדול בשעת המכירה, כיון דאז הוא שעת הקדושין [להמנ"ח לשיטתו וכנ"ל], וע"ע בהמקנה. - ברמב"ן ד"ה ורנב"י דלמ"ד לאו לקדושין לא קידשה כלל בתחלה וגרע מלאחר ל'. - לרמב"ן וריטב"א לרנב"י דבעי ש"פ חלין למפרע וכ"נ ברמב"ן, ועי' בחזו"א.

בסופה לקדושין דאם לא נשתייר כאילו יצאה חשבינן לה. - רש"י ד"ה לוינן כו' במאי מקדשה השתא, ערש"ש.

- מתנה עמש"כ בתורה דל"מ, בתוס' כתובות נו. דאין התנאי מבטל המעשה. ועי' בהערותי על הריטב"א ב"ב קכו: בארוכה. - בריטב"א דהוי כמפליג בדברים. - לר"מ דמהני התנאי מ"מ אין מוכרה לקרובים וצ"ב, ועי' שלג"ל כ. דבעי' שמצד המכירה יהיה ראוי לקרובים, ובתנאי מהני מכח תנאי. [ויש מקום לחדש דבמכרה לקרובים והתנה ע"מ שלא ליעדה דיהני, דהיכא דהתנה הוי סוג מכירה שלא בעי' בה ראוי ליעוד והוא מילפו' דהוי מכירה לאמה בלבר, משא"כ בלי התנאי הוי מכירה לאמה שממנה נובע גם מכירה ליעוד בזה בעי' ראוי ליעוד, אבל בהתנה הוי סוג מכירה אחרת]. - ועי' ברשב"א וריטב"א יד: דגם אם מוכרה לקרובים אין מוכרה לגוי.

דף כ. יש לו אשה ובנים כו' לעי' בתורא"ש, [או אשה או בנים ודלא כמאירי וערש"ש]. - ברש"י מוסר לו על כרחו, עי' בריטב"א [ולהלן סט. ורש"י שם] דרק על כרחו אבל איהו מותר בש"כ, והריטב"א לשיטתו ס"ל כן בכל מוכר עצמו, ולרש"י חלוק דבמוכר עצמו אסור בש"כ, והכא באין לו אשה ובנים מותר בש"כ ורק אין רבו מוסר לו על כרחו, ועי' משנ"ל עבדים פ"ג ה"ד ובאור שמח שם אם תלוי בכניסתו לעבדות או בשעת המסירה. - כקונה אדון לעצמו ובתוס', עי' מאירי דל"ה זכות נמון לעבד, - לעי' במהרי"ט שהק' מדין חייך קודמין, וע"ע במהרי"ט לעיל טו. וראה תו"ח ומהר"ם שי"ף ב"מ סב בזה.

דף כ: גאולת קרובים. לעי' ברשב"א כא. ד"ה כדאמר [דבאין כסף לקרוב המוקדם לגאול אין קרוב המאוחר פודה, וכ"ג ברש"י ד"ה חובה ועריטב"א ומאירי], והמקנה הק' מבוטל דיכול לגאול אף שאינו הכי הקרוב. - גאולה לחצאין. עי' בתורא"ש דבנמכר לישראל ליכא ספק הגמ' אם נגאל לחצאין, - וברמב"ם פ"ב ה"ז פסק דנגאל לחצאין ודלא כסוגיא, וכ"ה במאירי ועי"ש כס"מ ולח"מ, והר"מ מחלק בין נמכר לישראל דאינו גואל לחצאין, משא"כ בנמכר לעכו"ם, וראה באבן האזל בהל' עבדים שם דבנמכר לגוי מדין גאולת אחרים, גואל עצמו לחצאין. [אולם צ"ע להכס"מ פ"ב ה"ז שכ' דגם בישראל אם רצו קרובים לפדותו פודים ורק דאינם חייבים כמו בנמכר לעכו"ם, אכן במאירי טו: כ' להדי' דאין אחרים יכולים לפדותו כלל], וכמ"כ מה"ט הא דאין לווה וגואל הוא דין בגאולת עצמו אבל בגאולת אחרים לווה וגואל, ולהכי בנמכר לישראל דאינו בגאולת אחרים להכי אין לווה וגואל, ובנמכר לגוי דיש בו גאולת אחרים דינו דלוה וגואל מדין גאולת אחרים. וע"ע באבה"א שם שהביא מהגר"א קוטלר זצ"ל דנמכר לעכו"ם נגאל לחצאין כשם דנמכר לפחות משש, ויש לסייע לדבריו ממש"כ במהרי"ט כא. [בישוב קו' תוס' שם ד"ה משום] דא"א למילף דאין גאולה לחצאין בשדה אחוזה מע"ע, דשאני ע"ע דאין עבדות לחצאין.

- חשבון העבדות בגאולה לחצאין, לעי' בריטב"א דעובד שנים ראשונות ואח"כ יצא וכו', וע"ע ברשב"א שכ' דאם נגאל לחצאין היה משתחרר לחצי שנות עבדות ול"א דיעבוד יום לרבו ויום לעצמו, וברש"ש חידש דיעבוד יום לרבו וכו', וכ"ג בפ' רבינו ברוך הנדפס באור הגנוז, וע"ע שם בפ' הראשון לתלמיד הרשב"א שכ' להדי' דל"ש לומר כן. - ברשב"א כ' דמודעת האדון נגאל לחצאין, [ובאמרי משה בסי' כד אות יט ביאר שיטתו דלענין קנין הממון אם הוי מדעת האדון הוי כמחילה על מעש"י], ועי' עוד בהמקנה, ועי' מש"כ הגרש"ש בסימן כ חידוש גדול דכ"ז שלא השלים הגרעון הוי עבד גמור.

- גאולה לחצאין בבתי ערי תומה, האם פודה מחצה מהבית לעי' ברש"י רשב"א ור"ן. - בתורא"ש כ' בספק הגמ' דמבע"ל גם אם לווה וגואל בבע"ח. - במהות הגאולה בבע"ח, עי' ערכין לא. הרי"ז כמין רבית, ושם לא: שובר את הדלת, ובכ' הגרי"ז שם דהוי קניה חדשה, ועי' נתיבות וקצות בסי' נה ובמשובב שם לדון דהוי כהלואה, ובאור הגנוז מכ"י מתלמיד הרשב"א מפורש דהוי מכירה,

והאר"ך בזה בשיעורי מורינו הגר"ש ז"ל בחי' ריש כתובות עיש"ה. - גאולת קרובים בשדה אחוזה, לעי' רש"י ויקרא כה, יג דשייך לקרוב עד היובל.

דף כא: נרצע כו' ביובל ובמיתת האדון, לעי' בתורי"ד בשם ר"ת דליכא גרעון כסף בנרצע, והתוס' רי"ד חולק כדמוכח מנקנה בשטר, ועי' במשנ"ל עבדים פ"ג ה"ז, ונתבאר במקומו.

- ע"ע כהן. בהג"מ פ"ג ה"ח הוכיח דשרי להשתמש בכהן, ועי' בהגהות מרדכי גיטין סי' תסא דמצי הכהן למחול, ועי' בהמקנה דמיירי דהכהן נמכר לע"ע לכהן. ויל"ע בעיקר הראי' דשא"ה דהוי מכרוהו ב"ד על גניבתו, ומצאתי במנ"ח במ' רסט-ב שכ' כן דהכא כיון דגנב ל"ש כבודו דכהן, אלא דכ' דראית הראשונים היא מרציעה דבזה הוי מרצונו ול"ש לגניבה, ומיזה הוא שהוכיחו הראשונים דמהני מחילה עיי"ש. - מהו בשפחה, לעי' במשנ"ל פ"ג ה"ג משה"ק מהסוגיא ע"ד הרמב"ם דש"כ לישראל אסור רק מדרבנן, ועי' בכ' הגר"ת. - כהן בע"מ ברציעה, לעי' במשנ"ל פ"ג ה"ח דכהן בע"מ נרצע דבלא"ה פסול לעבודה, ובאו"ש שם דן בע"ע כהן שנמצא חלל דפסול לכתחילה ועבודתו כשרה, ועי' הרציעה יפסל בדיעבד עיי"ש שהוכיח דנרצע, ועי' במרחשת בסימן ת. - ועי' מקו"ב דבור דעובד בבמה ועב"מ פוסל בבמה, מ"מ נרצע, דדוקא בכהן דהוי עבודה מצד קדושתו בעי' ושב וכו', ומה"ט יל"ע גבי עבודה בכורות אם דמי לזר בבמה או לכהן במקדש לענין אם נרצע.

לדייק ברש"י במש"כ "והלא רציעה מצוה היא". וי"ל דהא דרש"י כ' כן דוקא בסוגין, דאיתי ליישב דאיך יותר לעשות מום בכהן ולבטל וקדשתו, ועי' ש"ק בירוש' פ"א ה"ב דבלא"ה אסור לעשות מום בכהן וע"כ דרק משום מצות רציעה שרי. ומקור לרש"י הוא הסוגיא בסוטה ת. דנא' על רציעה אין עושין מצות חבילות וכו', וצ"ע על החזו"א שכ' דרציעה הוי רשות על האדון. - בהא דרועזין מטעם שעבר על כי לי בני עבדים וכו', עי' בהדר זקנים פ' משפטים שהק' דא"כ לירצע בתחלת עבודתו, ותי' דמעיקרא שנמכר בשעת דחקו אין לו להיות לוקה וכו', ומשמע דמ"מ האיסור קיים, וכ"ה ברש"י טז. "בחנם", ועי' בחשק שלמה שנקט דליכא איסורא, ויל"ע בתוס' ב"מ יב. אם פליגי.

סוגיא דיפ"ת. לעי' במרדכי בפ' מי שאחזו בסופו במה שהוכיח דכהן יוצא למלחמה מדמבע"ל אם שרי ביפ"ת. ועיש"ה בדבריו הצ"ע, וכבר ביאר היטב באמבד"ס פ' מטות דכוונתו דכהנים אינם חייבים לצאת למלחמה אף למלחמת מצוה, דאל"ה ודאי דפרשת יפ"ת מיירי גם בכהנים, אלא דאם רצו יוצאים, ובזה מייבע"ל אם שרי ביפ"ת. - לא דברה תורה וכו'. לעי' בתורא"ש, ובדברי הרשב"א על הו"א ואישתרי דהכא שאני דהותרה [ובקובה"ע ביבמות סי' יב]. - בש"י רש"י דהאיסור לבא עליה גם בביאה ראשונה ורק לאחר הגירות שרי, ובכהן אסורה משום גירות, ועי' בתוס' דהותר ביאה ראשונה ולכהן אסורה משום זונה, ועי' בתורא"ש ב' התרוצים אם החידוש ביפ"ת להתיר אף בא"א, או להתיר אף בפרהסיא, - ולרש"י ל"ה גרות גמורה דהוי בע"כ, ועי' אב"מ בס"ד, יג דנשאת כותית לאחר הגירות, [ועי' פנ"י וחש"ש בד' רש"י]. - לתוס' הרא"ש בת' השני החידוש דאף בפרהסיא מותר. - לר"מ מלכים פ"ח ה"ג מותר לבא עליה רק בביתו. - לעי' בדברי המאירי דהיתר יפ"ת הוא מדין כיבוש ואסור לאחר לגזולה, וכן בר"ן בסנהדרין נז דמגירה בע"כ משום כיבוש מלחמה שיש לו בה קנין, וכ"ה בפנ"י כב. - וע"ע בתוס' רי"ד בסוגיא, דשני היתרים הם, ביאה ראשונה בלי גרות, וביאה שניה בגירות בע"כ, וברמב"ן עה"ת פ' תצא כ' דהקדושין רק מאיסור עשה ואם תעמוד ימים רבים בעי' גט, ולמנ"ח היינו אם נתגירה אח"כ מרצונה. [וביאר שיטתו בדברי יחזקאל בסימן מג דהוי גירות רק לענין היתר ביאה, אבל לשאר דברים הוי כגויה, והיינו דבשביל להיות גיורת כדין בעי קבלת מצות, ויש לדמותו קצת לדין גר קטן דמהני מחאה]. - במאירי הדגיש דמותר בביאה ראשונה רק ע"ד שיכניסנה לביתו [וצ"ע דאיך יהיה שרי בכהן הא ל"ש לביתו דהוי גיורת]. ועי' במשא יד בפ' כי תצא.

- תוד"ה אשת, דגם לישראל יש העשה דודבק באשתו, ודלא כרשב"א וריטב"א דל"ה א"א אלא דכיון דקשורה לבעלה הגוי ל"ה גירות אמיתית, ועי' תורא"ש, וכן בר"מ מלכים פ"ח ה"ג דאין העשה, [וכמש"כ בשעה"מ פ"ב מאסו"ב ה"ב], וכ"כ תלמיד הרשב"א באור הגנוז עי"ש ב' התרוצים, ועי' בהמקנה ובאב"מ סי' טז, ובקו"ש סימן קל.
דף כב. תוד"ה ה"ג, לעי' בריטב"א. - בתחילת פרוטה אחרונה, עי' במשנ"ל פ"ג מעבדים ה"י דתחילת שש היינו מזמן שיש לו אשה ובנים, ולרמב"ם שם ובמאירי שתי האמירות הם סמוך ליציאה ודוקא אם נשאר פרוטה, ועי' מאירי ושלנ"ל. - בשלנ"ל כא: כ' דהרציעה היא בזמן שהוא עבד, [ויש לסייע לאו"ש דבנשאר עבדות פחות מש"פ, ל"ה עבדות לענין למסור לו ש"כ, וה"נ י"ל דהוא הטעם ברציעה], ולא"ש גם אחר שש, ודן שם לגבי איסור שפחה, ובחזו"א כ' דאסור בשפחה. - ביאור המקנה דע"כ האמירה בסוף ממש דבעי' רציעה כיום, ועי' בספרי דבי רב ובמש"ח פ' ראה הטעם בהא דרציעה כיום דוקא, דהוי כדין ב"ד ביום וכו', ועי' פ"י חדש במלכ"ם דכיום קאי על האמירה. - בר"מ פ"ג ה"ט משמע דהרציעה עצמה ל"ב ב"ד ורק האמירה בעי' ב"ד ודוק. - בחיוב רבו במזונות אשתו, לעי' בריטב"א דסתמא האב היה מפרנס והאדון במקומו, וברמב"ן שמות כא, ג דחייב רק במזונות הקטנים. - בר"מ פ"א ה"ב דמעש"י לבעלה, ועי"ש כס"מ ומשנ"ל. - לעיין בר"מ שם ה"א בבעי' הגמ' שניהם חולים דאינו נרצע, ובכס"מ דפסק להקל עי"ש. ובאו"ש כ' דאסור בשפחה.

שיעורים

בדין עבד עברי נקנה בכסף

[מהד"ת]

בהא דבעי' לילפו' דע"ע נקנה בכסף, העיר הפנ"י דהא כיון דכתי' כי ימכור וכי תקנה הא ממילא ידעי' דקנינם הוי בכסף, עוד יש לבאר מש"כ הריטב"א דאין ע"ע נקנה במשיכה, עוד יל"ע ברש"י שהוכיר בס"ד דאשכחן נמכר לעכו"ם דסגי בכסף ולא בעי חזקה, ולא הזכיר משיכה, כמו שהעיר הפנ"י, ועי' במהרי"ט. ובגמ' מבואר דא"א למילף מהא דבע"ע הנמכר לעכו"ם נקנה בכסף, דשאני עכו"ם הואיל וכל קנינו בכסף, והעירו דמאי פירכא היא והא מ"מ חזינן דקנין כסף שייכא בע"ע. ובהמשך הגמ' פרכי' דא"א למילף ממכרוהו ב"ד הואיל ונמכר בעל כרחו, וברש"י דקולא היא וכו', וצ"ב דהא מ"מ הוי מדעת ב"ד שהם המוכרים, ואמאי חשיב מכירה בעל כרחו, ועי' כיו"ב בתוס' לעיל ה,א גבי אמה העבריה דלא חשיב מכירה בע"כ כיון דהוי מדעת האב. ונ"ל בזה ובהקדם היסוד המבואר בכתבי הגר"ח והגר"י [ונבאר כוונתם], דדין קנין ע"ע אינו כקנין על בעלות של חפץ, אלא דהוי קנין מיוחד לעבדות ולחלות שם ע"ע, ולענ"ד אפשר דאין העבד בגדר מקנה עצמו, אלא דבהסכמתו חל עליו ע"י הקנין שם עבד, ועי' הקנין נעשה ע"ע בקנין עבדות ובקנין איסור להתירו בשפחה כנענית כדיבואר, וזהו כוונת הגר"י דאין הקנין על מעש"י, אלא על קנין עבדות ושם ע"ע, וממילא כיון דחל עליו דין ע"ע מעש"י לרבו, ולפ"ז ניתא היטב הא דל"ש קנין משיכה בע"ע, ורק חזקה ס"ד דיועיל כיון דהוא תחילת העבדות א"כ תחילת העבדות הוי קנינו לעבדות, וכ"מ קצת במהרי"ט ע"ד רש"י עי"ש. ובדברינו מבואר הא דע"ע אינו נמכר לאחרים, וידוע דהרלב"ג כ' דהא דא"א למוכרו לאחר, אין זה מחסרון בעלות, אלא משום דל"ש על עבד עברי דרכי הקנינים, דאינו ניתן להעבירו לאחר במכירה או במתנה, וכן ביאר הגר"י, ובסוגיא להלן יז: נתבאר דגם מה דע"ע עובד את הבן כ' הרדב"ז והמנ"ח דל"ה מדין ירושה ורק הלכתא דעובד את הבן, דעומד במקום אביו, ומשום דהאדון שעשה הקנין להחיל עליו שם עבד עברי, אליו משועבד העבד למעש"י, ולא שייך להעביר בעלות זו לאחרים, ולהכי בעי' לילפותא מיוחדת דע"ע נקנה בכסף, דמהות הקנין שונה

וכנ"ל, וע"ע בר"ש בתו"כ אמור בהא דממעטי' דע"ע אינו אוכל בתרומה דיצא ע"ע שאינו כסף וכ' הר"ש שאינו יכול למוכרו, ומבואר כנ"ל דאינו נמכר מדיני ע"ע דל"ח ממון. ומה"ט יש לזון דבקנין כסף בע"ע לכ"ע הוי כסף קנין ולא כסף שווי (שנחלקו הט"ז והסמ"ע בדין כסף בחו"מ וכידוע) כיון דהוי קנין להחיל עליו שם ע"ע, (אמנם מהא דבעי' באמה ב' פרוטות שיהי' ראוי לגרעון מוכח דהוי כסף שווי, וכך מבואר באב"מ בסי' כט סק"ב), ומפורש כן במאירי יד: שכ' דבע"ע בעי' פרוטה אחרת דהוי כסף בתורת קנין עי"ש.

ועי' לשון הר"מ ריש הל' עבדים שכ' גבי מוכר עצמו "לרצונו", וצ"ב דמאי קמ"ל, ויש שכ' דאתי לאפוקי דלא יהני בתלויהו וזבין [עי' בס' המפתח שם]. ונראה דכוונת הר"מ לומר דכיון דבמכרוהו ב"ד מהני בעל כורחו של העבד, [ובמקומו נתבאר דדעת הר"מ דבמכרוהו ב"ד חשיב דהעבד איהו המוכר ולהכי נוסח השטר הוא דהעבד מוכר עצמו], ולא בעי' אף אמירת רוצה אני ע"ע העבד, וחזינן דל"ה ככל הקנאה אלא קנין לחול עליו שם עבד, א"כ ס"ד דגם במוכר עצמו יהני בע"כ, כיון דאין העבד חשיב כמקנה, דהרי זולת חידוש התורה ל"ש מכירה בעבדים כלל, דאין ב"ח יכול למכור עצמו לעבד, אלא דחידשה תורה דמוכר עצמו לע"ע, וזהו שכ' הר"מ דבעי' במוכר עצמו דין לרצונו.

ולפי המבואר יש ליישב קו' המהרי"ט בהא דס"ל לר"ת דילפי' דכמו דיוצאת בכסף ה"נ אמה נקנית, והק' דאיך נילף כסף דנקנית כמו דיוצאת דהא חזי' דקנין לצאת הוי מוחזק ובקנין כל דהו סגי תדע דע"י הפקר זוכה בעצמו וכו', דאכן כיון דהך קנין הוא להפקיע דין עבד שחל עליו ע"י הקנין שייך למילף אהדדי. ובוה יבואר עוד דברי המהרי"ט בד' רש"י בסוגין דס"ל דל"ש למכור עצמו כע"ע לפחות משש שנים דהוי פועל בעלמא ולא דין עבד, והיינו דדין מכירה לעבדות לחול עליו שם ע"ע, ה"ד במכירה לשש שנים, וניחא יותר אי נימא כד' האחרונים דמכירת עבד הוי מכירה לעולם, ורק דשש שנים הוי דין יציאה, וכלשון המשנה דיוצא בשש, ואי נימא דהמתני' מיירי גם במוכר עצמו וכד' התו"ט, מוכרח כן דגם במוכר עצמו הוי חלות מכירה לעבדות שדינה לעולם, ורק דאית ליה הלכתא דיציאת שש ויובל ולהכי איכא דין הענקה ביציאה משש, וגם במוכר עצמו למ"ד דמעניקין לו, ביוצא בשש יקבל דין הענקה, וראה בהמקנה שהרגיש בזה דהוי מכירה לעולם ול"ש בע"ע דין מכירה לזמן, ולפ"ז במוכר עבד שנה קודם היובל הא דהוי עבד ולא פועל, ע"כ משום דיובל הוי מכירה לעולם והיא אפקעתא דמלכא, אמנם עי' במהרי"ט לעיל ג: ד"ה ואין שכ' להדי' ע"ד התוס' שם דמעיקרא אין ע"ע נקנה אלא עד היובל או עד שש ואמה עד שתביא סימנים (וניחא קו' מהרש"א ע"ד תוס' שם), ודבריו מחודשים וסותרים לשיתנו הנ"ל וצ"ע.

ועי' בפ"י העמק דבר ר"פ משפטים שביאר גבי ויצאה חנם בלי שום עסק ואשמעי' הכתוב שא"צ גט שחרור ולא דמי לקנין אשה לאיש דאפי' הנושא אשה לזמן דגם בכלות הזמן אינה יוצאה בלא גט וכו', והטעם הוא משום דקנין אשה הוא קדוה"ג ולא פקע בכדי וס"ד דה"ה קנין עבד עברי שגופו קנוי והרי הוא מתחלל עי"ז להיתר ביאה שפחה כנענית [יעוי' להלן בשם בעה"ת סיוע לזה], וא"כ ס"ד שאינו כשכיר לשש שנים שיוצא אח"כ לעצמו אלא נצרך לגט שחרור מש"ה מפרש הכתוב דאע"ג דגופו קנוי אינו קנין מוחלט וכו' עי"ש.

[וביסוד דברינו דהקנין בעבד הוא לא על מעש"י אלא לחול עליו שם עבד, נראה דזהו ההיתר המיוחד של ע"ע בש"כ, דלכאורה ההיתר הוא דהאדון כופהו כדי שיהא לו ולדות, וכלשון התוס' ביבמות ע: דזהו מדין העבדות, וכבר תמה האב"מ בשו"ת סימן יז דאיך יותר איסור דלא יהיה קדש מחמת חובת עבדות לאדון, ועי' בקוה"ע שם, אלא דנראה דדברי התוס' קאי לענין הא דהאדון כופהו, דמש"ה יכול לכפותו כדי שיהיה לו הולדות, אבל הא דהע"ע מותר בש"כ הוא היתר התורה, דע"ע ל"ל קדושה לענין איסור דלא יהיה קודש וכמש"כ בעה"ת בפ' משפטים הובא לעיל במראה מקומות, ונ"מ לכאורה י"ל דאף להיש"ש סי' כב והמהרש"א גיטין מא דע"ע אסור בשפחה של אחרים או בשפחה שאינה בת בנים, י"ל דכ"ז לענין כפית האדון דכה"ג אינו כופהו, אבל לענין האיסור דלא

יהיה קדש, כיון דשם ע"ע עליו ממילא מותר בכל ש"כ, אלא דהיש"ש והמהרש"ל מייירי לענין האיסור וס"ל דבשפחה של אחרים ה"נ אסור].

ולפי המבואר מתבאר היטב חידוש התורה בגרעון כסף, דהאחרונים דנו אם הוי ככל קנין דקונה את עצמו מהאדון, או דהוי חידוש בדיני עבד דמבטל קניינו, ונראה דכיון דקנין ע"ע הוא דין מיוחד וכמבואר, והרי ל"ש למכור עבד עברי לאחרים, ה"נ סלקא דעתך דכיון שחל עליו דין עבד אינו יכול ליפקע שם עבד מיניה, וכמו דא"א למוכרו לאחרים ה"נ אינו יכול לקנות עצמו מאדונו, ואשמעי' התורה דע"י גרעון הוי ביטול דין עבד שעליו, או דהוי ביטול מכסף מקנתו או דהוי כקנין חדש דקונה עצמו מהאדון, וחידוש התורה הוא דאף דא"א למכור עבד לחברו מ"מ לגבי העבד עצמו יכול האדון למכור עבדותו, ומהאחרונים נקטו דדין גרעון שחידשה תורה בע"ע ובאמה, אינו כמכירה חדשה של האדון אלא הוי דין יציאה, כי זהו בטול המכירה הקודמת, ומפורש כן בהג"מ בשם מהר"ם הו"ד בקצות בס' שלג במה שהוכיח מכאן לדין חזרה בפועל ע"ש, וראה מש"כ לעיל במראה מקומות. ונראה דזהו עומק דברי הריטב"א ביבמות ע: במש"כ דע"ע ל"ה קניינו גמור כמו עבד כנעני לענין אכילת תרומה שהרי יוצא בגרעון כסף, וצ"ע דזה הוי קנין מחדש של העבד, ומוכרת בריטב"א דגרעון הוי ריעותא בעיקר קניינו של הע"ע ודוק היטב.

ומעתה נראה לחדש דיש לחלק בזה בין דין גרעון בע"ע הנמכר לישראל לדין גרעון בנמכר לעכו"ם, ומוכרת כן בדברי המהרש"א יד: שכ' דא"א למילף דין גרעון כסף בנמכר לישראל מע"ע הנמכר לעכו"ם, ועי' ברש"ש, ונראה דבר נפלא בכונת המהרש"א, לפי"מ דיבואר בשיעורים עפ"י הריטב"א גיטין לח. ובהמקנה שכ' דע"ע הנמכר לעכו"ם אין גופו קנוי [שהרי אין לו קנין אסור, דאינו נותן לו שפחה, ועי' ב"ק קיז], ומבואר דע"ע הנמכר לעכו"ם יש לו גדרים אחרים, ובשיעורים להלן יבואר מהמהרי"ט יח: דע"ע הנמכר לעכו"ם אפשר למוכרו לאחרים וזהו דין גאולת קרובים, ומעתה מתבאר דסוג קנין ע"ע הנמכר לעכו"ם שונה מנמכר לישראל, ולפי זה נ"ל דלהכי גם הגרעון בנמכר לעכו"ם הוא דין אחר, די"ל דבנמכר לעכו"ם הוי גדר קנין דקונה את עצמו מאדונו, ולהכי כ' המהרש"א דא"א למילף דין גרעון בע"ע הנמכר לישראל מנמכר לעכו"ם. ולפ"ז י"ל דזהו כוונת הגמ' דא"א למילף קנין כסף בע"ע הנמכר לישראל מע"ע הנמכר לעכו"ם, הואיל וכל קניינו בכסף, היינו דהקנין כסף בנמכר לעכו"ם מהני ככל קנין כסף בעכו"ם הקונה כל דבר, משא"כ בנמכר לישראל הוי קנין כסף למיחל עליו שם ע"ע וכנ"ל, ולהכי א"א למילף אהדדי.

[ב] וכעת נבא לבאר דברי רש"י בהא דאמר' דקולא היא במכרוהו ב"ד נמכר בעל כרחו, והקשינו דהא הוי מדעת הב"ד. והנה בסוגיא מבואר דלחד מ"ד איכא חילוקי דינים בין מוכר עצמו למכרוהו ב"ד, ויש להסתפק אם הפי' דהוי שני סוגי עבד עברי, דין מכרוהו ב"ד הוא דין עבד בפ"ע ודין מוכר עצמו הוא עבד בפ"ע, או דתרווייהו חד עבדות הוא בקניינם ובמהותם, והחילוקים ביניהם הם רק בהיכי תימצי אם המכירה נעשית ע"י ב"ד או ע"י עצמו, ולהכי איכא חילוקי דינים ביניהם, אבל גם מכרוהו ב"ד חשיב מוכר עצמו, אלא דנתחדש בתורה דב"ד כופהו על כך, אבל עיקר המכירה היא דין מוכר עצמו, ונ"מ בזה הוא גם לדין אמה העבריה אם נידונה כמוכר עצמו כיון דמהות המכירה היא מרצון אביה (ולא מחמת חיובי הגניבה), או דנימא דמ"מ כיון דנמכרת בע"כ ע"י האב הרי נידונה כמכרוהו ב"ד, ובסוגיא חזי' דבעי' למיעוט מיוחד דאזן ולא אזנה דאינה נרצעת, אף דבלא"ה להך מ"ד במוכר עצמו ליכא דין רציעה, וע"כ דנידונה כמכרוהו ב"ד, ועמדו בזה בתוס' סוטה כג: ועי"ש שתירצו דכיון דנמכרת ע"י האב ס"ד דהוי כמכרוהו ב"ד, ולכא' התם האב הוא הבעלים על בתו והוי מדעת האב, וחזי' דכיון דמ"מ הוי בע"כ של הבת ממילא חשיב כמכרוהו ב"ד, ובמכרוהו ב"ד הרי ודאי דאין הב"ד הבעלים על הגנב, אלא דזהו דינו דנמכר בע"כ להשבת הגניבה, ובתורא"ש בסוגין ולהלן יח מבואר דאמה חשיבה כמוכר עצמו, והרשב"א והרמב"ן כ' בחד תרוצא דהוי כמכרוהו ב"ד כיון דנמכרת בע"כ, וכ"כ בשלנ"ל דחשיב כמכירה בע"כ, ועי' באחרונים שדנו אם במכרוהו ב"ד הדמים ניתנים לגנב או לנגנב או לב"ד [עי' בדבר אברהם בזה], ומפורש במאירי שכ' דהמעות ניתנים

לנגב ע"ש. והנה להר"מ עבדים פ"ב ה"א מבואר דגם במכרוהו ב"ד השטר נכתב ע"ש העבד, [ועי' במנ"ח ובאה"א בזה], חזינן דהעבד חשיב כמוכר עצמו, ורק דשא"ה דמוכ"ע ע"י כפיית ב"ד מחמת גניבתו, אולם המאירי כ' דהב"ד כותבין הרי"ז קנוי לך, ושפיר י"ל בשיטתו דבמכרוהו ב"ד הוי מהות אחרת דהב"ד הם הבעלים על מכירתו, [אם כי מבואר במאירי חילוק בין מכרוהו ב"ד בשטר למכרוהו בכסף, ובר"מ נראה איפכא יעוי"ש], וכ"נ בתוס' סוטה כג: הג"ל דמשוים דין מכירת ב"ד לדין מכירת אמה ע"י אביה, ומבואר בד' התוס' תרתי חדא מהות דין מכירת ב"ד דהמכירה היא על ידם, ועוד דגם במכירת אמה כן הוא דנידון כמכרוהו ב"ד, וי"ל עוד בדבריהם דס"ל דכל היכא דהנמכר הוא בע"כ חשיב כמכרוהו ב"ד ולכן מודמים מכירת ב"ד לנגב למכירת בת ע"י אביה, אמנם ע"י בתוס' לעיל ה. גבי אמה דל"ח בע"כ כיון דהוי מדעת האב וי"ל. [וידוע"ל דכוונת התוס' בסוטה דלמסק' דגלי קרא דאינה נרצעת, ה"נ הטעם משום דחשיבה כמוכר עצמו].

[ומה"ט יש לדון דהיכא דנגב ואין לו לשלם ומוכר עצמו יהא נידון כמכרוהו ב"ד, אף דמוכר עצמו, והיינו דגדר מכרוהו ב"ד הוא דאינו מוכר בסיבתו העצמית, אלא מחמת השבת הגניבה, ומדיני הגניבה שימכר להשבת הקרן, וע"י מכירה זו מקיים בכך דינא דמכרוהו ב"ד, ולא בעי' דוקא דהב"ד יעשה את מעשה המכירה, ולהכי ס"ל לכמה מהראשונים הנ"ל דביסודו גס מכרוהו ב"ד הוי כמוכר עצמו אלא דמוכר עצמו בכפית דב"ד וכדפי'].

עכ"פ מבואר דמח' הראשונים הנ"ל היא אם מכרוהו ב"ד ומוכר עצמו תרי עניני עבדים הם, והיינו דכיון דקנין ע"ע הוי קנין מיוחד לחול עליו שם עבד, אפשר דדין מכירת ע"י ב"ד ומכירה ע"י עצמו שני דיני עבדות הם, כיון דחזינן דהוי דין מכירה מחודש לענין עבדות וכמש"נ לעיל עפי"ד הגר"ח. והנה שי' החנוך דהלאו דלא ימכרו ע"ע בהכרזה על אבן המקח ה"ד במכרוהו ב"ד, עי' מנ"ח מצוה שמה, אולם בר"מ פ"א ה"ה מפורש כן גס במוכר עצמו, וניחא להר"מ לשיטתו דגם מכרוהו ב"ד ביסודו הוי מוכר עצמו אלא דהוא ע"י כפית ב"ד וכמבואר.

ובזה ניחא כוונת הגר"א ע"ד השו"ע צו סט"ו דאין כופין להשכיר לפרוע חובו, והגר"א ציין מקורו דאין מוכרין ע"ע אלא לגניבה וכו' וכ"ה בתש' הרא"ש, ותמה באבה"א דשא"ה דנתמעת למכירה אבל מנלן דאין הלוח מחוייב להשכיר עצמו לפרוע חובו, וע"כ הביאור ברא"ש והגר"א דגם מכרוהו ב"ד הוי גדר מוכר עצמו בכדי לפרוע חובו של הגניבה, ובזה הוכיח הגר"א [ומקורו בתש' הרא"ש] דעל חובו גרידא אינו חייב להשכיר עצמו.

ובזה ניחא דברי רש"י שפי' הגמ' דהוי צד קל במכרוהו ב"ד דנמכר בעל כרחו, אף דהוי מדעת ב"ד, אלא דרש"י ס"ל דגם מכרוהו ב"ד חשיב דמוכר עצמו ואיהו המקנה בכפיית ב"ד, [וכדעת הר"מ והרא"ש הנ"ל], ושפיר הוי קולא דנמכר בעל כרחו, [והנה שי' רש"י בסוגין דגם מוכר עצמו אינו נמכר אלא לשש, וכ"נ ברמב"ם פ"ב ה"ג כמש"כ המשנ"ל, ודלא כריטב"א דמוכר עצמו נמכר כפי מה שיתנו בניהם וכו', והבאנו לעיל דברי המהרי"ט בד' רש"י דעל פחות משש הוי כפועל, (ולמהרי"ט לכאור' מוכרח דיוכל הוי הפקעה, דאל"כ איך ימכרנו לעבד בשנה קודם היוכל וי"ל), אכן י"ל עוד בד' רש"י והר"מ דאזלי לשיטתיהו דכיון דס"ל דכל מכרוהו ב"ד ביסודו הוי מוכר עצמו ורק דאיכא עליו דין כפיה לשלם הגניבה, א"כ חזינן דדין שש שנים נאמר גס במוכר עצמו, אבל הריטב"א ילמד דמכרוהו ב"ד הוי דין עבדות שונה, דב"ד הם הבעלים להחיל עליו שם עבד, ולכן ליכא מקור על מוכר עצמו דה"ד לשש שנים, והדברים נפלאים ברש"י לשיטתו].

אכן צ"ע לדעת המאירי דבמכרוהו ב"ד הוי מכירה ע"י ב"ד, א"כ מאי פרכי' דשאני מכרוהו ב"ד דנמכר בעל כרחו, הא מ"מ הוי מדעת המוכר דהם הב"ד, ונראה בס"ד פי' חדש בגמ', ובהקדם דברי המהרי"ט שכ' וז"ל דה"ק כיון שנמכר בעל כרחו כו' אלא שכסף גניבתו היא שמפקיעתו ומשעבדתו שגופו משועבד לו מגזה"כ דכתיב ונמכר בגניבתו אבל קנין אחר אין מועיל לשעבודו וכו' ע"כ, ונראה דכוונת דבריו דסד"א דמכרוהו ב"ד דנמכר להתחזיר ממון הגניבה, הוי סוג קנין אחר דהוי מכירה של שווי העבד ככל מכירת חפץ, ולהכי קניינו בכסף, אבל לא ידעי' מיניה קנין כסף במוכר

עצמו, [וזהו על דרך מה שביארנו בפירכת הגמ' דשאני בנמכר לעכו"ם דכל קניינו בכסף וכו"ל], אכן כ"ז הוא בפירכת הגמ', דהוי פירכא דנקנה בכסף הואיל וחייב לשלם על גגבתו ולכן סגי בקנין נועט, ועיקר המכירה היא לשלם הגניבה ומש"ה קנינו בכסף, [ולכן לענין שטר ל"ה פירכא כמו שהעיר הפנ"י, משום דרק לגבי כסף דהוי תשלום לגניבה שייך למיפרך כן], אבל לפי האמת ודאי דמכרוהו ב"ד ומוכר עצמו תרוייהו קנינו הוא להחיל עליו שם עבד עברי וממילא קנוי למעשה ידיו, [וכדברי הגר"ח והגר"ז הנ"ל], ובתרוייהו אי אפשר למכור העבד לאחרים, ובתרוייהו הוי סוג קנין כסף להחיל עליו שם ע"ע וכמש"נ.

בדין קדושי ייעוד לו ולבנו [מהד"ת]

א' יח, בעי רבה בר אבוב יעוד נשואין עושה או אירוסין עושה וכו' עי"ש כל הסוגיא, וכבר תמה הפנ"י דמהיכי תיתי דעדיף מכל קדושי כסף ואמאי יעשה נשואין, ועי"ש שכ' דמבע"ל דליהוי כמסר האב לשלוחי הבעל דעושה נישואין, וראה עד"ז בשלנ"ל. ונראה עוד בזה ובהקדם מש"כ הרמב"ם בהל' מלכים פ"ד ה"ד.. אבל ההדיוט אסור בפלגש אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד ע"כ, ומבואר חידוש גדול בר"מ דקדושי ייעוד הוי כפילגש, וכ"ה בכס"מ פ"א מאישות ה"ד, והדברים צע"ג דלאחר שיעדה הוי ככל אישות, ובהעמק דבר פ' משפטים כ' דר"ל דגם לאחר שיעדה הרי קנאה להיות משמשת בבית כאמה והיא כעין פלגש, ויעוי' בהדר זקנים לבעה"ת שכ' דזאת האמה רוצה לישאנה כדין פילגש בלא כתובה בא ללמדך שהרשות בידו, וכע"ז בהגר"א באדרת אליהו שם, וראה עוד בשאלת יעבץ ח"ב סימן טו, [ובאבן האזל פ"א מאישות מבואר חידוש בכוונת הר"מ דהכוונה דאף דקי"ל דיעוד עושה אירוסין, מותר לבא עליה כדין פילגש עי"ש, וזהו שלא כדברי הגר"ח שנקט דגם אם יעוד עושה נשואין בעי' דין חופה להיתר ביאה].

ונראה ובהקדם ביאור מהות דין קדושי יעוד, דאף דלאחר היעוד געשית אשת איש גמורה ככל אישות וכדאמר' בגמ' יט: - והביאו הר"מ להלכה - דנוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות [ועי"ש בשלנ"ל], מ"מ מהות הקדושין ל"ה ככל אישות, אלא דזהו מזכויות האדון באמה, ודין קדושיה הוא מדין העבדות, והרי בגמ' יח. ס"ד דגם כשמיעדה לא פקע הלכתא דיציאת שש, וכבר הרגיש בזה הריטב"א, ומבואר כן בדבריו דהס"ד הוא כיון דדין הקדושין הוא בע"כ דאב ול"ה ככל קדושין, והיינו דהוי קדושין מדין העבדות, להכי תצא בשש, [ובשלנ"ל פי' באופ"א דאף להס"ד בעי' גט בסוף שש וביוכל עיש"ה], וז"ל הרלב"ג בפ' משפטים: שאין המייעד צריך לתת לה קדושין לאמה אלא יעוד לבד "כי הקנין הראשון מתיישר לקדושין" אם היה שם יעוד כי זה הוא קנין הגוף היותר שלם להיות לה עכ"ל, הרי דהוי המשך קנין העבדות, והרי חזינן דמהני הקדושין בלשון הרי את מיועדת, אף דהך לישנא ל"מ בקדושין, ועמד בזה בשלנ"ל יט: ד"ה אומר דלוחי אף דבלשון מיועדת ל"מ בקדושין, מ"מ שא"ה דאית ליה קנין הגוף בגוה ומ"ה מקדשה בלשון יעוד בעלמא, [ובערוה"ש כ' דפשוט דמהני כיון דהכי הוא לישנא דקרא ייעדנה, וכ"ה בהגה' הב"ח יט: וצ"ע בר"מ שלא הזכיר לשון מיועדת גבי ייעוד], ובמהרי"ט יח. כ' דלהכי גם למ"ד דבשטר אמה האב כותבו יהני ליעוד [עי' מנ"ח שדן בזה לומר דרק למ"ד דאדון כותבו ככל שטר קדושין דהבעל כותב, יהני ליעוד, וראה בשלנ"ל לעיל טו. דמבואר כמנ"ח, ויבואר עוד להלן], וליכא חסרון דכי יקח, הרי מוכרת דהוי גדר קדושין מדין העבדות ולכן ליכא חסרון דקיתה, ובתוס' בפ"ק מבואר דאף אם לא היה מהני לקדש אשה בכסף מהני קדושי יעוד בכסף, והחזו"א שם עמד בזה לומר דאם לא היה מועיל קדושי כסף ה"נ א"א ליעד בכסף, אולם בד' התוס' צ"ל דזהו מחידושא דקדושי יעוד, [ועי' בשו"ת ראש לראובני

בסימן כג שכ' כע"ז באופן מחודש יותר דלהכי הירושלמי סובר דמקדשה בדברים ע"ש ומש"כ להלן בזה, ונראה דה"ג חלוק אופן הקדושין בקדושי יעוד מכל קדושין וכדיבואר.

והנה בסוגין נחלקו אם מעות הראשונות לקדושין ניתנו, ובגמ' יט: אמרי' דלחכמים דמל"ק הוי כמעכשו ולאחר ל', ובפשטות משמע דבייעדה האדון הוי אשת איש למפרע, וכך מפורש בתורא"ש דהבא עליה עובר באיסור א"א למפרע, וכ"נ ברשב"א, וכ"ה בפנ"י, וראה במנ"ה, [וכן נקט המש"ח בפ' מטות במש"כ דמשעת המכירה אין האב מיפר נדרה וכו', וראה להלן מש"כ בדבריו, והמש"ח אזיל לשיטתו במשה"ק בהל' עבדים גבי יעוד לו או לבנו דיהי' תלוי בכירה וכו', והאו"ש לשי' בזה גם בקונט' זיקה ע"ש], ולשון רש"י הוא דהוי מכירה לאישות למפרע. אכן צ"ע דא"כ ניבעי עדי קיום בשעת המכירה, כיון דנעשית או למפרע כאשת איש, א"כ ליבעי עדי קיום כבכל קדושין דהוי דבשב"ע, ובר"מ כ' להדי' דרק בשעה שמייעדה בעי' עדות, וכ"ה לשון הגמ' יט:, ועמדו בזה במנח"ח ובשערי יושר.

אמנם בדעת הרמב"ם מבואר בכ"ד בלשונו דל"ה א"א למפרע, ורק משעת היעוד הוי א"א, וכבר עמדו האחרונים בשיטתו, ולהך שיטה צ"ל דהא דאמרי' דהוי כמעכשו דמעות הראשונות לקדושין, יש לבאר בב' אופנים, חדא דלהך מ"ד אמרי' דהאדון קנה מהאב כל זכויותיו, וכשם שהאב יכול למכור בתו ולקדש את בתו ואיהו הבעלים, זכות זו נמכרה על ידו לאדון, ונמצא דהמכירה ודמי המכירה היא גם על זכות האישות, ולשון התוס' לעיל ג: דהקדושין הם בדמי מכירתה, היינו דהקניה היא גם על זכות קדושי האמה, שזיכתה התורה לאישות מדין העבדות דיכול לייעדה לעצמו או לבנו, ועי' במהרי"ט יט. ד"ה אמר רבא דמבואר כן וז"ל אלא דזכות דיהיב ליה רחמנא לדידיה בביתו מוכה ליה לאדון באותה מכירה שכשם שהיה האב יכול לקדשה בע"כ כך האדון יקדשה עכ"ל, ונשנו הדברים במהרי"ט יד: דמוכרה לשפחות ואישות ע"ש, והיינו דע"י המכירה לאדון הוי כמכירה לאישות דמכר גם זכות זו לקדשה לאדון או לבנו, וע"ע ש"מ כתובות מו: להדי' בשם הרא"ש דהממון שהאב מקבל חשוב כסף מכירה אף דמהני לקדושין, הרי דאף למ"ד זה אין הפי' דהוי כעת הקדושין, דא"כ ניבעי עדי קדושין בשעת המכירה וכמו שהקשינו לעיל, אלא דהמכירה כעת היא לעבדות והאדון הוא במקום האב, וכשמייעדה הוי למ"ד זה למפרע מכירה לאישות, וכ"ז שהיא ברשות האדון אין להאב זכות במעש"י ובמסירתה לקדושין. אמנם בד' הר"מ נראה להוסיף לפי"מ דנקטו האחרונים בשיטתו דאף דפסק כמ"ד דלקדושין ניתנו, מ"מ ל"ה אשת איש למפרע, דהביאור הוא בהקדם דברי התוס' לעיל ה. שכ' דיעוד הוי אישות מ"מ בתחילה לא בא הכסף בשביל אישות, והרע"א בקו' עצומות תמה דלמ"ד דמעות לקדושין ניתנו הוי מעות לאישות, וע"ע בתוס' ג: לשיטתם, וכן ברשב"א וריטב"א ה. כ' כתוס' דהוי מכירה לשפחות, וכ"ה בשלנ"ל, ובש"מ כתובות מו: בשם תלמיד הרשב"א, [וצ"ע דהרא"ש כ' בתורא"ש ג: ודף ה. כד' התוס', אף דאיהו ס"ל דהוי א"א למפרע וע"כ דהוי גם מכירה לאישות], וברמב"ן לעיל ג: מפורש יותר שכ' דהוי מכירה לשפחות והאדון הוא שיש לו זכות לאישות ע"ש"ה לשונו המדויק. והביאור בזה נראה דהנה להרא"ש הנ"ל דהוי אשת איש למפרע, אכן הפי' הוא דהאב מוכר לשפחות ואישות וכדברי המהרי"ט הנ"ל, אבל להר"מ דל"ה א"א למפרע, הפי' הוא דהאב מוכר בתו לשפחות, ורק דזכות האדון הוא ליעוד ונמצא דאין המכירה לאישות אלא לשפחות, כמבואר בתוס' הנ"ל ובכל הראשונים שהבאנו. וזהו ד' הר"מ שיבואר להלן דגם אחר יעוד חוזר ומוכרה ולא הוי שפחות אחר אישות, והיינו משום דלהר"מ מכירת האב הוי מכירה לשפחות להכי חוזר ומוכרה ולפ"ז אף למ"ד לקדושין ניתנו, ל"ח מסירה לאישות אלא לשפחות, ויחשב כשפחות אחר שפחות, כיון שהמסירה היא לאמה, והן הם דברי כמה ראשונים שהבאתי לעיל שכ' להדיא דהוי מסירה לשפחות, ויתבאר בזה דברי רש"י יט: שהוסיף אבל לשפחות אחר אישות "קדושין" היינו דאתי לאפוקי יעוד דזה יחשב כשפחות אחר שפחות, וכמו שיתבאר להלן בדעת הרמב"ם. [וי"ל דנ"מ לחידוש המנ"ח שכ' דבעי' שהבן יהא גדול בשעת המכירה דאז יכול לייעד לבנו וחל למפרע קדושין, וברע"א על הר"מ נראה דאינו סובר כן ומהני כל שהגדיל בתוך שש דחשיב ראוי ליעוד ע"ש].

[ומן הראוי להביא דברי השל"ל בה' מקומות במסכתין, דמפורש שיטתו דגם למ"ד לקדושין ניתנו, הוי מכירה לשפחות וכו', ראה בדבריו בריש מסכתין ג: וז"ל שאני קדושי יעוד דכיון דעיקר מעות לוביני וזכי ליה רחמנא לזבונה מגו דחיילי זביני בהווא כספא חייל בה נמי הוית האדון וכו', ולהלן ה: כ' "לפי שאותו אישות ע"י מכר הוא ולא מיקרי אישות", וכן להלן יח. על הגמ' מהו דתימא לא ליבטלן הילכתא מיניה [ותצא אחר היעוד בשש], וז"ל בתו"ד י"ל שנים ויובל דממילא קאתו ה"א דמפקי לה נמי אע"פ שיעדה כיון שע"י מכירה נתקדשה לו, ולהלן יח: יעוד נשואין עושה וכו' או דלמא התם מסר לה לשום אישות הכא לא מסר לה לשום נשואין אלא לשום מכירה, ואפי' למ"ד לקדושין ניתנו לא דמי דהכא אם לא ירצה ליעדה הרשות בידו ע"כ, ולהלן יט: בהא דאומר הרי את מיועדת כ' דאע"ג דבאשה דעלמא אסתפקא לן וכו' א"נ שאני הכא דאית ליה קנין הגוף בגווה ומש"ה מקדשא בלשון יעוד בעלמא וכו', ומכל דבריו מבואר שיטה זו דלכ"ע הוי מכירה לשפחות ומזכות התורה הוא ליעדה וכמש"נ. ומצאתי בראב"ה בשו"ת סימן תתקמ עמוד קה שכ' בתו"ד בדין קדושין לקטן "ומה יעוד דמקת הוא אין יכול ליעד לבנו קטן ק"ו לשאר קדושין דעלמא" עיש"ה].

ומעתה לשיטת הר"מ י"ל יותר דגם האישות שחלה היא אישות מיוחדת מכת העבדות, ואינו ככל אישות, וזש"כ הר"מ הנ"ל דלישראל הוי פילגש היינו כיון דהוי אישות מדין יעוד, וזהו גם דמבע"ל דיעוד עדיף ועושה נישואין, [וא"צ למהלך הפנ"י דהוי כמסר לשלוחי הבעל].

ובתוס' טוך לעיל ז: הק' דלמ"ד דלקדושין ניתנו ליהוי כבתך ופרתך בפרוטה כיון דקניינה בפרוטה דמכירה שהיא לעבדות ולקדושין, [ובאבן האזל בפ"ד מעבדים נתכין לקו' זו], ונראה דהתוס' טוך לשיטתו בסוגין דס"ל דהוי א"א למפרע, ולפ"ז ס"ל כדברי המהרי"ט הנ"ל דהפ"י דהמכירה דהאב היא ליעשות האדון במקומו, והיא מעיקרא מכירה לזכות עבדות ולזכות קדושין, ושפיר דמי לבתך ופרתך בפרוטה.

אמנם למ"ד לאו לקדושין ניתנו הוי מכירה רק למעש"י, וזכות האב קיימת למסירתה לקדושין, אלא דאם האדון מיעדה הוי כדן צאי וקבלי וכו', ולפ"ז נראה דהא דהגמ' מדמה דינא דרבנן דמל"ק ניתנו למעכשו ולאחר ל', אין הכוונה דהוי א"א למפרע, [וכדמשמע לכא' בתורא"ש ורשב"א וכו'ל], אלא הכוונה דאה"נ לענין איסורי האישות הוי משעת היעוד שאו היא שעת הקדושין כשמקדשה בפני עדים וכלשון הר"מ הנ"ל, והא דל"מ קדושי השני היינו קדושי האב, הוא משום דפקע זכותו לקדשה משעת המכירה כיון דהוי מכירה גם לזכות אישות, [ויל"ע מהתוס' טז. ד"ה מיתה לענין אם חופה מוציאה מרשות אדון], ולהכי אף אם לא יעדה האדון וקדשה אחר ל"ה למפרע קדושין משעה שקדשה, אלא רק משעה שיצאה לחרות, ומפורש כן בר"מ פ"ד הט"ו "ואם לא מיעד האדון כו' כשתצא מרשות האדון יגמרו קדושיה ותעשה א"א", הרי דהאישות חלה רק כעת ולא למפרע, אבל אין הטעם משום אישות היעוד, אלא מתמת דפקע זכות האב לקדשה לאחר, ומשום דעל זמן שמכורה לאדון גם זכות הקדושין מכורה לאדון, ולהכי חשיב מעשה קדושין ורק דלא חל מחמת דשייכת לאדון ליעוד, אמנם אם לא ייעדה האדון ה"נ יגמרו קדושיה אחר יציאתה, [וכעת ראיתי במשנת ר"א שכ' כן בביאור הר"מ הנז'], וכ"נ לשון המאירי יט. דבלא קידש האדון קדושי האחר נגמרין תיכף שיצאה לחרות, [וכע"ז כ' בתו"י על התוספתא פ"א ע"ש], וע"ע בשיטת הרמב"ם בדברי הגר"ח בהל' יבום, ומש"כ בדבריו באבן האזל עבדים פ"ד ה"ז ע"ש.

ויש להוסיף דלפ"ז הרי בשעת חלות הקדושין שהיא שעת היעוד, איך חלו הקדושין והרי הכסף ניתן בשעת המכירה, אף דניתן לעשות בעלות האדון גם לקדושין, מ"מ הרי בשעת הקדושין עצמם ליכא נתינת כסף קדושין בפני עדים, ונראה דאה"נ זהו חידושא דיעוד דמהני באמירה גרידא שתהא מיועדת, והכסף ניתן לכך ע"י האדון המקדש בשעת המכירה, וזהו כוונת הירושלמי דביעוד מקדשה בדברים, ועי"ש במפרשים, [ובאבן האזל שם הביא מא' הגדולים - וכ"ה בשם הגר"י מפונבין ז"ל - דהגרד הוא דכמו האב לו היה מותר לישא בתו לא ה' צריך כסף קדושין כיון דהוא הבעלים על בתו

וא"צ לכסף קניה, ה"נ האדון שהוא הבעלים על הבת מחמת כסף קנייתו, להכי א"צ לכסף קדושין]. וזהו גופא חידושא דקרא דקדושין יעוד דהוא קדושין מדין העבדות וכדפי', וניתא בזה גם קו' המנ"ח גבי אמה שנקנית בשטר דאיך מהני לקדושין וכו' ע"ש, ומעתה מבואר היטב מש"כ הר"מ דקדושין יעוד הוי כפילגש, היינו דהן' אופן קדושין ל"ש בבת חורין, ורק באמה נתחדש הך קדושין דמקדשה בדברים וכמ"נ. [ונראה בס' המפתח בהל' עבדים מה שציינו בזה ע"ד הר"מ דהוי כפילגש, ובדברי האחרונים שציינו שם מבואר ג"כ כעין הנ"ל דהכוונה דהיעוד הוי אישות מדיני העבדות ע"ש].

ולפי המבואר בד' הר"מ נראה דהר"מ לשיטתו בכל פי' הסוגיא, דלהכי הר"מ לשיטתו ס"ל דיעוד חשיב מכירה לשפחות, ומה"ט פסק דיכול למוכרה אחר היעוד, ועי' לח"מ ובמרכבת ובשע"י שהאריכו בשיטת הר"מ דאיך יהני מכירה אחר היעוד, כיון דפסק דמעות הל"ק ניתנו א"כ הוי מכירה לאישות, ונראה דהר"מ ה"נ ס"ל דהיעוד חשיב מכירה לשפחות, וכמ"כ להדי' מכרה לשפחות תחלה ויעד אותה האדון כו', והיינו כיון דזכות האדון לקדושין היעוד הוא מכת המכירה לעבדות, ומש"ה גם היעוד חשיב קדושין שמדין העבדות.

ונראה דזהו גם בעית הגמ' לומר דיעוד עושה נשואין, היינו כיון דהוי דין מיוחד דקדושין יעוד [ולירושלמי הנ"ל מקדשה בדברים], ושונה מכל קדושין ולהכי ס"ד דעושה נשואין, ועי' בשלנ"ל שהדגיש דהספק דהוי נשואין הוא דהכא לא מסר לשם נשואין אלא לשם מכירה ואם ירצה שלא לייעדה הרשות בידו עי"ה. וביסוד דברינו דיעוד הוי אישות מדיני העבדות, יש לסייע מהא דבעי' במכילתא לרבו דביעוד בעי גט, ועי' בתרגום יונתן על קרא דויצאה חנם ובמפרש שם דקאי דבעי' גט אחר היעוד.

ולאור המבואר יש לדון הרבה במש"כ לחדש בערוך השלחן ביו"ד הל' עבדים סי' רסו ס"ק קעא דאף דא"צ דעת האב בשעת היעוד כיון דמעות הראשונות לקדושין מ"מ אם האב מוחה ואומר שאין רצונו ביעוד אין האדון יכול לייעדה, ולפ"ד זה אינו דכיון דהאב מכרה לאדון נעשה האדון לבעלים במקום האב ובדאי יכול לייעדה בע"כ דאב, [ועי' תוס' ה: דלענין חופה בעי' דעת, ומשמע דלעיקר היעוד לא בעי' דעת]. וכיו"ב ראיתי במרכבת המשנה בפי' לפ' משפטים ובפתח הבית [בקר' הנדפס בס' זכרון ויחי ראובן], שכ' דאם יעוד הוי אישות למפרע שייך זה רק היכא דהאב והבעל התכוונו ולא היכא שלא ידעו מהאישות כלל ע"ש, אמנם פשטות הסוגיא יט: דבע"מ שלא לייעד דתלוי במתנה ע"מ שכתוב בתורה, מוכח דאף דאין דעת האב לקדושין מהני היעוד ולא בעי' שהאב יקבל הכסף לשם קדושין, ומהני אף אם קיבל הכסף רק עבור מכירתה לאמה, ומשום דאף אם הקנין הוא לשפחות, מ"נ מזכות התורה יש לאדון כח לייעדה ואין זה תלוי בדעת האב כלל וכדפי'.

חידוש נפלא בדין יעוד

ב] והנה הרשב"א יט,ב הביא קו' הירושלמי דבכל יעוד כיון דהוי אשתו למפרע יהא מעש"י לבעלה ומתריך דנעשה כאומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שמעשה ידיך שלי, ובזה ביאר הרשב"א דמש"ה ל"א לעיל גבי יעוד נשואין עושה נ"מ למעש"י כיון דבין כך ובין כך מעש"י לבעלה דהוי ליה כמ"ד ליה על מנת שמעש"י שלי ע"כ, ועי' עוד בשלנ"ל יט. עד"ו.

ונראה בביאור הדברים, ובהקדם מש"כ התוס' חולין סה. בחידושא דיעוד דפקע דין שפחות מינה, והביאנו הוא דזהו מחידוש דין יעוד דאף דהוי קנייה לאמה, מ"מ ע"י שמיעד אין הפי' דנוסף גם דין אישות, אלא דפקע הילכתא מינה כלשון הגמ' יח. ותו ל"ה שפחה אלא דנוהג בה מנהג אישות, [וע"ע באות ג' מש"כ בדברי התוס'], ומעתה נראה דאף לתורא"ש דס"ל דלמ"ד לקדושין ניתנו הוי אשת איש למפרע, מ"מ עד הייעוד הוי עלה שם אמה ועבדות, דהרי בודאי ל"ש לומר דהוי א"א למפרע, ואיך עובד בה עד היעוד, אע"כ דודאי גם לתורא"ש הוי קנייה לעבדות עם זכות היעוד, וכשמיעד איסורי האישות הוי למפרע, אבל הפקעת השפחות הוי רק משעת היעוד ממש, - כלשון התוס' בחולין שם - ולהכי הוי עלה דין אמה עד היעוד, ונראה דזהו הביאור בירושלמי וברשב"א דלהכי מעש"י לאדון

דהוי כהתנה וכו', דאין הכוונה מדיני תנאים, אלא דזהו עיקר קנייתה לאמה דהוי מעש"י לאדון, ומצאתי גם בתו"ד ש"כ דאינו מחזיר מעש"י דע"כ היא גם אמה, ורק משעת היעוד פקע דין עבדות, ומבואר כמש"כ דאפי' אם הוי אישות למפרע מ"מ לענין הרשות והבעלות ל"ה רשות בעל למפרע, דודאי נקנתה גם בתורת אמה למעש"י. וע"ע במהרי"ט לעיל טז. ש"כ דיעוד מוציאה מרשות אדון עי"ש בקושייתו דנימא ק"ו וכו', ומשמע דהוי הפקעה משפחות מכאן ולהבא, ול"א דאיגלאי מילתא דמעיקרא הוי אישות, ולהדיא מבואר כמש"כ. והנה המש"ח בפ' מטות כ' דבר מחודש, דלהכי כתיב בהפרת נדרים בנעוריה בית אביה, דרק כשהיא בבית אביה יכול להפר, אבל אם נמכרה לאמה כיון דאם יעדה הוי א"א למפרע, תו אין האב יכול להפר, דהוי למפרע גם ברשות הבעל וכו', ולדברינו נראה דאף דהוי א"א למפרע, מ"מ הוילכהילענין הרשות לא הוי ברשות בעל למפרע, דהא נמכרה לעבדות ואין השפחות פוקע למפרע וכמבואר, ומש"ה תחשב ברשות האב לנדרים, ומה"ט נראה לחדש דלהך ס"ד דיעוד עושה נישואין, מ"מ ל"ה נישואין למפרע, דרק באירוסין שייך לומר דהוי א"א למפרע, ולא בנשואין דתליא ברשות בעל, בזה ל"ש לומר דהוי למפרע משעת מכירה, וכן מבואר בדברי המקנה יח: עי"ש ש"כ בתו"ד כן, וכן מפורש בהגהות האו"ש שנדפס על הירושלמי בסוגין, [אמנם באו"ש באישות פ"י במשה"ק דאם היא קטנה פחות מבת ג' בשעת המכירה ל"ש חופה, משמע דנקט שם דגם הנשואין מהני למפרע עי"ה]. ועפי"ד מבואר היטב דלענין נישואין דתליא בקנין וברשות בעל, בזה ל"ש לומר דהוי למפרע ברשות בעל כיון דלא פקע דין שפחה מינה וכמש"נ.

ג] ונראה עוד כמה דברים מחודשים בדין יעוד לבנו. כ' הרמב"ם בהל' עבדים פ"ד ה"י אין האדון יכול למכור אמה עבריה וכו' ויראה לי שלא הוצרך הכתוב לאסור דבר זה אלא מפני שיש לו ליעדה לבנו לכך נאמר לעם נכרי לא ימשול למכרה ע"כ, וצ"ע הא דס"ד דיהיה מכירה באמה, כמו דיכול ליעדה לבנו, וצ"ב השייכות של יעוד למכירה. והנה כ' הר"מ שם פ"ד ה"ח ז"ל ואם מת האדון אין בנו יכול ליעדה לו שהרי יצאת לחירות במיתת האדון, ובכס"מ כ' דזה פשוט, ואכן צ"ע דמאי קמ"ל הר"מ דאחר מיתת האדון אין הבן יכול ליעדה, [ובמכילתא דרשב"י ילפי' כן מדרשה דאין יעוד אחר מיתת האדון וצ"ג], וביותר קשה דלהר"מ לשיטתו דיעוד הבן הוא ע"י האדון, כמש"כ שם בה"ז, וכיצד מיעדה לבנו וכו' האב אומר לה הרי את מקודשת לבני, הרי דס"ל להר"מ דהאב חשיב המקדש ואיהו אומר כו', ודלא כרש"י בחומש דהבן אומר עי"ש בלח"מ, [ולשון הכתובה מסייע להר"מ, דקתני ואם לבנו ייעדנה, ולא קתני ואם בנו ייעדנה, היינו דתלוי באדון, והרגיש בזה באו"ש שם], ולפ"ז קשה יותר דהיכא דמת האדון הרי פשיטא דאין הבן מיעד, כיון דכל יעוד של הבן הוא ע"י אביו. [והנה לדעת הר"מ לכאורה גם יעוד הבן הוי אישות מדין העבדות ומזכויות האדון הם, דקנאה לקדושין לעצמו או לבנו, וזש"כ הר"מ "מדעת האדון", וכח היעוד לבנו הוא מזכות שזיכתה תורה לאדון, וגם לגבי הבן ל"ה ככל קדושין, אלא חידושא דפרשת יעוד לקדושין מדין העבדות וכנ"ל. אמנם בדעת רש"י עה"ת ש"כ דביעד הבן אומר הרי את מיועדת לי, משמע דהיעוד חל ע"י הבן, ויתכן דלרש"י ביעוד הבן הוי ככל אישות, ונראה דרש"י לשיטתו בסוגיא יח,ב, דפי' בבבית הגמ' בדין יעוד אם עושה נישואין, דמבע"ל כשהאדון מיעד, ואמאי לא פירש דהספק נמי כשהבן מיעד, ונראה דבזה פשוט לן דעושה רק אירוסין, דלרש"י לשיטתו ייעוד הבן הוי ככל אישות, ורק ביעוד האדון דהוי מדין המכירה ובזה הוי סוג קדושין אחר, בזה ס"ד דעושה נישואין, [וכמ"כ לד' הפנ"י והשלג"ל דהס"ד דעושה נישואין הוא מדין מסר לשלוחי הבעל, וכיו"ב ברדב"ז פ"ד ה"ט, א"כ ז"ש רק לגבי האדון ולא לגבי הבן]. אכן בר"מ עבדים פ"ד ה"ז הביא בעית הגמ' להדי' גם ביעד לבנו, דכ' שם יעד אותה האדון לעצמו או לבנו הרי היא כשאר ארוסות וכו', הרי דמפרש דהגמ' קאי ביעוד לבנו, [וכן נקטו מד"ע בקרבן עדה בירושלמי נדרים פ"י ה"ה ובאו"ש אישות פ"י ה"ב], וא"ש לשיטתו דגם ביעוד הבן הוי מדין העבדות ושייך בזה השו"ט אם עושה נישואין, וגיחא היטב דברי רש"י והרמב"ם לשיטתייהו. ובהמבואר במח' הר"מ ורש"י, י"ל דתליא בסוגיא כ. היכא דרק ראוי לבן אם חשיב ראוי ליעוד, וכמ"כ י"ל נ"מ לחקירת המקנה והמנ"ח היכא דבשעת קנין האמה הבן ה' קטן והגדיל בשעת הייעוד עי"ש].

והנה הרדב"ז על הר"מ שם בה"ח כ' וז"ל ואם מת האדון וכו' משמע דאפילו קנאה ליעד אותה לבנו כיון שמת האדון הקונה יצאת לחירות ע"כ, מבואר ברדב"ז דהר"מ מיידי דמעיכרא האדון קנה אותה בשביל ליעד לבנו, והיינו [וזהו חידוש דשייך דבר זה, וצ"ע אם בכה"ג האדון ג"כ יוכל ליעד, כיון דקנאה מעיקרא עבור יעוד לבנו], וכפיה"נ התכוין הרדב"ז ליישב בזה חידושו של הר"מ בדין זה, דבכה"ג ס"ד דגם במת האדון, כבר זכה הבן בזכות הייעוד, וכמ"כ ניתא אף דלהר"מ לשיטתו יעוד הבן הוא ע"י האב, מ"מ בכה"ג דמעיכרא האב קנה את האמה עבור יעוד לבנו הוי כמו שיעדה לבנו, והדברים עדיין צ"ב דהא מ"מ כיון דהבן לא ייעדה בחיי האב, מהיכי תיתי דיוכל ליעדה לאחר מיתת האדון, והמקנה טו. כ' בתו"ד ע"ד הר"מ, דסד"א דחלו קדושי בנו למפרע ולא תצא במיתת האדון דכבר חלו הקדושין, עוד כ' בהמשך דבריו שם באופ"א דס"ד דאף דאמה אינו בירושה מ"מ לענין זה איכא ירושה דהבן כבר זכה בזכות של יעוד ע"ש.

ונראה לומר בזה ובהקדם מש"כ בתוס' חולין סה. ד"ה אע"פ דביעוד פוקע שפחות, ומבואר דמלבד כל המבואר בחידוש של קדושי יעוד, איכא חידוש נוסף דע"י שמיעדה לעצמו נפקע "שם" אמה מננה, והיינו דסד"א דנוסף עליה דין אישות ומ"מ הוי גם אמה, וכלשון הגמ' יח. דלא פקעה הילכתא מינה, וקמ"ל דפוקע הדין שפחות וחל בה רק דין אישות וכדאי' בברייתא ונוהג בה מנהג אישות, ועי' במג"ח במ' מג שכ' דאם האדון קדשה בקדושין רגילים לא פקע השפחות, והיינו דחידוש התורה הוא דביעוד פקע השפחות, וזה כמו שנתבאר דהיעוד הוי קדושי עבדות, ונתחדש באמה רק דין ייעוד שהוא מפקיע השפחות. ומעתה י"ל בדעת הרמב"ם בהא דכ' דגם ביעוד לבנו היעוד חל ע"י האב, היינו טעמא דביעוד הבן בעי' לכת האב שהוא האדון, ומשום דלהפקיע דין השפחות יכול רק האדון, וא"כ דוקא כשהאדון מיעד לבנו פוקע השפחות וחל אישות דיעוד, אבל כשהבן מיעד בעצמו אין בכוחו להפקיע השפחות דהא אין הוא האדון, וא"כ ישאר כאן שפחות, עם אישות ביחד, ולהכי הוי דס"ל להר"מ דביעוד לבנו בעי' שהאב ייעדה לבנו, וכמדומה שבורע אברהם בס' כג - ה נגע בסברא זו ע"ש.

והנה המלבי"ם בפ' משפטים כא, אות מח כ' וז"ל והנה כשייעד את האמה לבנו בכ"ז עדיין עובדת את האדון עד שש או יובל דהא לא נזכר שיוצאת ביעוד שהגם שכתב הרמב"ם שאינו נוהג בה מנהג שפחות בכ"ז כשיעדה לבנו מעשה ידיה להאדון והוא חייב במזונותיה ולפ"ז חיוב שאר וכסות הוא על האדון וכו' ע"כ, ודבריו מחודשים מאוד, ונראה איפכא מדבריו דאדרבא זהו חידוש יעוד להר"מ דכשהאדון מיעד עבור בנו בכוחו להפקיע הדין שפחות, ולזה בעי' לדעת האב וכמש"נ.

ולפי המבואר ניתא כל דברי הר"מ שהבאנו, דזש"כ האי דינא דבמת האדון אין בנו מיעד, וכ' הרדב"ז דמיידי אפי' בשקנאו האדון בכדי ליעד לבנו, והיינו דבזה ס"ד דכבר חל זכות יעוד לבנו והוי כשפחת בנו לענין יעוד, וממילא סד"א דגם במת האדון איכא זכות יעוד לבנו ועי"ז יפקע השפחות. ומעתה י"ל גם בכוונת הר"מ הנ"ל שכ' דסד"א דיש במכירה באמה כמו דשייכא יעוד לבנו וצ"ע, ונראה להמבואר דסד"א דכיון דביעוד האדון לבנו מפקיע השפחות ועי"ז הוי חלות האישות לבנו שפיקע העבדות, א"כ הוי כמכירה לבנו, ומש"ה סד"א לדמות דמהני מכירת אמה.

[והנה לש' רש"י דביעוד הבן, חשיב דהבן הוא המקדש, יקשה בעי' הגמ' דאיכא יעוד בבן קטן והלא-קטן אינו במעשה קדושין, ובשלמא להר"מ ניתא דהוי ע"י האב, ולכא' י"ל עפ"י שיטת הר"י ברזילי דמהני לקדש לבנו קטן מדין זכיה, וא"כ שפיר מהני ע"י שהאב זוכה לו, ועי' באב"מ שהק' דא"כ ביעוד לבנו קטן יהני מדין קדושין דעלמא, ותי' דבאמה ליכא אלא דין יעוד ולא קדושין דעלמא, ומבואר עפ"י מש"כ, עכ"פ לרש"י דע"י הבן הוי כקדושין שפיר י"ל דיהני ע"י האב מדין זכיה, ועי' בתי' ראל' דבנעי' הגמ' סברי' דביעוד האב הוא המקדש ומש"ה מהני בבן קטן].

.....

דאין הרצון בכלל מעשה הגירושין ומש"ה נגמר השליחות בשעת המנוי ול"ה מילי, וכמש"כ בעונג יו"ט סי' קנז].

- ברמב"ם פ"ה ממכירה הי"א ואין לקנין טעם כגון העושה שליח ודוק דאיתי לאפוקי מהרשב"א. - ועי' ברע"א גיטין לב גבי אומר אמרו דחשיב כשליח הבעלים, ועי' בקצות רמד ד נמהר"ם פדארה דבשליח שעשה שליח יכול להראשון לבטל השני והיינו דכוחו מהראשון, ועי' בשלטי גבורים בגיטין [ויבאר בשעורים בזה].

- לעיין ביאור ענין מילי ושליח עושה שליח באמרי משה סימן ית אות ד דחלות דין שליח עליו בעשייה.

- חידוש התוס' רי"ד דבשליח להולכה דגט ל"ה מילי כיון דמגרש בגט זה, אבל בקדושין שיכול לקדשה משלו הוי מילי, ועי' בדרכי משה דג"מ במסר טבעת ובשטר.

- הערה נפלאה בצפנת פענח פ"ג מאישות הט"ו דתלוי במח' הר"מ והרמב"ן בשליח לקבלת שטר קדושין אם בעי' הכתיבה מדעת השליח או מדעת האשה, דתליא אם השליחות חלה בשעת המנוי או בשעת עשיית המעשה וכו'.

- חידוש המהרי"ט דא"א להקדיש ע"י שליח דהוי מילי וקו' הגובי"ת יו"ד קמז דמילי ה"ד לענין השליח שני, ועי' ברע"א בר"פ השולח ובבית מאיר סי' קכ ס"ד.

דף מא: שליחות. שכן ישנן בע"כ, דו"ק בתוס' הרא"ש ועי' פנ"י והמקנה. - שליחות בק"פ. ולכא' שליחות בק"פ הוי שליחות על מעשה, ומ"מ ילפי' מיניה על שליחות בגירושין דהוי שליחות על חלות וצ"ב. - וברש"י שלוחו כמותו לשחיטת "קדשים", וכ"מ בתוד"ה נפ"ל, ועי' במנחת ברוך סי' יג-יד ובאר שמוח מקואות פ"א ה"ח אות י דשחיטה בבעלים לא הוי לעיכובא, ומבואר כן באו"ז, [ודלא כנוב"י], וכן בפנ"י בדין שליחות בשאר קדשים. ובאו"ש פ"ג מאישות הי"ז דבכל הקדשים לא מעכב שחיטת בעלים אלא למצוה, אמנם מקו' הרע"א בקושיות עצומות פסחים סג. מבואר דשחיטת בעלים בק"פ הוי לעיכובא דעי"ש שהק' בשוחט פסח עה"ח דאשלד"ע והשליחות בטילה תו יפסל מצד דהוי שחיטת שלא ע"י הבעלים עי"ש. - בקו' הריטב"א דיהני שחיטת הפסח מדין זכיה. [ולכא' זכיה שייך על חלות ומ"ש זה על מציאות שחיטה בבעלים, והרי בזכיה לא נאמר דין "כמותו" דז"ש רק ע"י מנוי ולא בזכיה, ועי' תורא"ש דשחיטה בבעלים היינו מדעת בעלים, ולפ"ז במידי דזכות מיקרי דנעשה מדעת בעלים]. ועי' תורא"ש שתי' דזכיה מדין שליחות וממילא ידעי' דין שליחות.

- שליחות וזכיה בתרומה, ברשב"א נדרים לו [חילוק דבתורם משלו על של חבירו לא בעי' לשליחות וסגי בניתותא של הבעלים], ובקצות סי' רמג סק"ח ובאו"ש פ"ד מתרומות על הירוש' אם תורם משל הפקר. [ודוק ברע"א ב"מ כב בד' הרמב"ן אם בעי' כח בעלים להפרשה או סגי בגילוי דעת].

- שכן ישנן במחשבה, דוק בריטב"א בקושייתו שבגו"ק מהני מחשבה כעסוקין וכו' ותי' דהתם הוי כמאן דפריש, וצ"ב בקושייתו, ומשמע להדי' בדבריו דיש דין אמירה בקדושין לא רק מצד דעת האשה עי"ה.

[ובעיקר דברי הגמ' צ"ב רמ"ש הא דקדשים ישנן במחשבה לחלות ההקדש, להא דמהני שליחות לשחיטה, ובשלמא בתרומה דהשליחות על חלות התרומה הוי מעליותא מה דחלות תרומה ישנו במחשבה, וכבר תמה בזה בשו"ת חת"ס, ועי' בעצמ"י וצ"ב], וברש"י עי' נוסחת מהרש"ל שמחק פיגול, ובמהר"י בי רב גרס איפכא, ותליא במח' הראשונים אם הקדש חל במחשבה, או דהוי רק חיוב הבאה, עי' מאירי כאן ובשבועות כו ובזכ"י בד' הר"מ פי"ד ממעה"ק דרק חייב להביא, ובגליוני הש"ס לפנינו בשם הרדב"ן, ובמה שביאר אאמו"ר הגאון וצ"ל בתורת הקודש ח"ב סימן מא בארוכה, ובמש"כ רש"י גמר בלבו "לומר", דנו האחרונים על גידון הטו"א חגיגה י. דבתישב להוציא בפה ל"מ שיחול במחשבה ואכ"מ].

- תוד"ה נפקא גבי פר כ"ג לעי' בתורא"ש דבפרו של אהרן הצריך הכתוב שחיטה בבעלים אבל בשאר קרבנות לא בעינן דעת בעלים כלל, ועוד תי' דבפרו של אהרן דלשאר כהנים איכא שותפות

בגוייהו בעי' קרא למעט שחיטת שאר כהנים. ונתבארו דבריו בתורת הקודש ח"ב. - ומש"כ תוס' אפי' בע"כ עי' מהרש"א ובבית מאיר, ובקרא"א נדרים לו. ד"ה והנה.
- גמ' אין העבד נעשה שליח לקבל גט וכו', לעי' בר"ן בגיטין סופ"ב שי' הר"י מיגש דעבד יכ"ל שליח להולכה, ועי' אב"מ לה סק"ט, ובזכ"י.

- אימא אתם ולא שלוחכם, ביאור הברכ"ש בס' יט. - אבל עכו"ם הואיל ואיתיה בתרומה דנפשיה וכו', עי' בריטב"א. וע"ע בדין תרומת עכו"ם, ברש"י גיטין כג: שכ' דמהני כמו דעכו"ם מביא קרבנות מקרא דאיש איש, ולענין עבד בתרומה כ' רש"י דמהני כמו דמהני באשה עיש"ה. וראה להלן בשיעורים.

- ברע"א ציין על שלוחו ש"א כמותו, לרש"י ויקרא כד, יד בפסוק ורגמו אותו כל העדה, והנה עי"ש ברש"י שכ' במעמד כל העדה מכאן ששלוחו ש"א כמותו ע"כ, והך לשון דבמעמד כל העדה הוא בתו"כ, אולם רש"י הוסיף דמכאן מקור לשליחות, ולכא' משמע דהוי דין על כל העדה לרגום וילפי' משליחות דעי"ז חשיב רגמת כל העדה, אולם צ"ע דהלא רש"י כ' במעמד כל העדה, א"כ ליכא כלל דין רגימה על כל העדה, ושוב תיקשי מנ"ל לרש"י להוכיח מהכא לדין שליחות, וחזינן דהגמ' לא הביאה מכאן מקור לדין שליחות וצ"ב.

דף מב. תוד"ה ודלמא, בקושייתם מאמר לו רבו, לעי' קו' הרע"א ורש"ש דלמא התם מהני מדין יד עבד כיד רבו דשייך גם במצות.

- אית ליה שותפות בגוייהו, במהרי"ק סימן נב ד"ה ושמא כ' דמהני מצד מגו דזכי לנפשיה ועי' בקצות שמח סק"ג. ועי' רע"א ב"מ י בשותפין שגנבו מגו דזכי כיון דזכי' מדין שליחות אשלד"ע וכו' וברע"א כתובות יא גבי עכו"ם דבעשה שליח לעכו"ם וישראל מגו דמהני לישראל מהני לעכו"ם וכן מגו דמהני לגדול מהני לקטן, וצ"ב השייכות להכא, [ומעיקר הגמ' חזינן דשייך שליחות על פעולה שעושה אותה גם מחמת חיובו העצמי בשחיטת הפסח, ומהני השליחות להחשיך קיום מצות השחיטה על כל החבורה, וצ"ל הטעם בזה כיון דדין בעלים בפסח הוא מדיני הקרבן ולא מצוה גרידא על הבעלים אלא מדיני הקרבן שישחט ע"י הבעלים, שייך לומר דשחיטתו עולה לכל בני החבורה].

שה לבית. עי' בתורא"ש. - תוד"ה איש, בקו' התוס' עי' בתוס' בפסחים צא: ובריש פ' בן סורר שתי' דבדעת אחרת מקנה יש לקטן זכיה מה"ת. ובתי' תוס' יש לבאר עפ"י הפסקי תוס' כאן דזכיה והקנאה בעי' במנוי פסח עי"ש. וראה בכנסת ראשונים זבחים נו: בארוכה. - ותי' תוס' ל"ש לרש"י פסחים שם שכ' הקרא למעט קטן מכל זכיות א"כ לא קאי רק על פסח ול"ש תרוץ תוס'.
- קטן לאו בר שליחות, ברש"י ב"מ עא: מקרא דאיש הנא' בתרומה ועי' רש"י ב"מ י: ובגיטין כג. דבפסח ובגיטין כתיב איש, [ויל"ע דלגבי גט איך יעשה קטן לשליח, הא אינו בר דעת לגרושין, וצ"ל דמ"מ היכא דהוי שליח סד"א דיהני מכת המשלח, ובדומה לזה מצינו בקצוה"ח בסימן רעה סק"ג דמצטרף דעת המשלח].

- דאמר רב גידל כו' ותיפ"ל שליחות מהכא, בראשונים מבואר ב' פירושים, אם קו' הגמ' דגילף שליחות מנשיא אחד, או איפכא דגילף שליחות מגרנשין ול"ל קרא דנשיא אחד, ראה רמב"ן רישב"א ובשיטה לנ"ל.

- הוכחת הרשב"א מהסוגיא דזכיה לאו מטעם שליחות, מדמהני לקטן, וע"ע רשב"א ב"מ עא. ובר"ן לפנינו, וברש"י גיטין ט: כ' בזכיה דאנן סהדי דעשאו שליח, ועי' בקצות סי' קה סק"א וברכ"ש קדושין סימן י-ג טו-ד ובשם הגר"ח שם. - זכיה ושליחות בקטן, לעי' ברע"א בכתובות יא. דקטן רק אין לו דעת לכנות שליח ובזכיה דא"צ מנוי מהני, ורש"א שם הק' מהא דל"מ חצר לקטן אם חצר משום שליחות, אף דלא בעי' למנוי עי"ש. - נתיבות קפב סק"א דבשליחות על מעשה קטן לא נתמעט, ומיושב קו' רע"א שבועות ג. [נמוכרת כן מהגמ' בשולח בערה בחש"ו].

- ונשיא אחד וברש"י, ובראשונים נראה דה"ל ל"ה מדין זכיה, ובריטב"א כ' דבזכיה של ב"ד הרויח להם הכתוב אפי' בלחוב ע"מ לזכות, ומתבאר דלרש"י ילפי' דין זכיה מנשיאים, אולם בר"ן כ' דלמסק' חלוקת הארץ ל"ה מדין זכיה והוי גילוי מילתא, [ומה"ט כ' בר"ן דאף דלס"ד מוכח דזכיה לאו מדין שליחות מדלא פריך דהא אין זכיה לקטן, מ"מ למסק' י"ל דזכיה מדין שליחות ובאפוטרופוס מהני אף בלי דין זכיה], וכ"ה בר"ן ורמב"ן ב"מ עא דחלוקת הארץ גילוי מילתא בעלמא בדבר ששיך להם כבר, [ואולי הוי סיוע לדברי הגר"ח בדין אחין שחלקו דהוי רק בירור החלקים], ובריטב"א כ' דמהני מדין זכיה, ועי' רמב"ן ב"מ עא וגייטין גב, ובפנ"י דהוי מדין הפקר ב"ד, ועי' היטב בתורא"ש דאפוט' הוי תק"ת שהוא לטובת היתומים ואף דחלוקת הארץ דאורייתא שא"ה דהוי עפ"י הדיבור עי"ש.

- בתורא"ש ועצמו"י מבואר ביתומים דבאו לחלוק דמיירי בקטנים ודלא כש"ר דמיירי בגדולים וקטנים.

- הגדילו יכולין למחות לעי' בריטב"א בגדר המחאה, ובתורא"ש דבחלוקת הארץ אינם יכולים למחות, ועפנ"י נקט דגם בחלוקת הארץ מהני מתאה, ועי' בשלנ"ל.

דף מב: בטעו בפחות משתות לגבי אפוט', לריטב"א הוי כשליח וחוזר המקח, ועי' במהרש"א בדעת התוס' ב' פירושם. ובעיקר דיני אונאה נתבאר בס"ד בשעורים בפ' הוהב.

סוגיא דשליחות לדבר עבירה

אין שליח לדב"ע, דאמרינן דברי הרב וכו', וברש"י דאין חשוב שליח לדבר עבירה שיתחייב שולחו אלא הרי הוא כעושה מאליו. ועי' בסמ"ע סי' קפב סק"ב דהטעם דדברי הרב כו' הוא סברא ביחס למשלח, דליכא גמ"ד לשליחות דכסבור הייתי שלא ישמע לי וכו', ועד"ז משמע בתוס' ב"ק עט. וכן מבואר בתורא"ש ב"מ י: עי"ש. והרע"א כ' דנ"מ בשליח מומר, דלגביו ל"ש טעם הסמ"ע שהרי הוחזק לעבור עבירה, וא"כ נימא דיש שליח לדב"ע, והרע"א פי' דהוי סברא ביחס לשליח דלא היה לו לעשות השליחות דאין שליחות באיסור, ולשון רש"י לפנינו נוטה דלדבר עבירה הוי כעושה על דעת עצמו והעשייה מתייחסת לשליח. וברמ"א בסי' שפח סט"ו הביא מהתשב"ץ דבמוחזק לעבירה יש שלד"ע, והגר"א ציין לתוס' ב"ק הנ"ל שכ' כסברת הסמ"ע וניחא היטב כוונתו. [וייל"ע לסברת הסמ"ע, דא"כ מ"ש גזה"כ במעילה טביחה ושלח"י דישלד"ע, והרי מ"מ הוי חסרון במשלח, וצ"ל לסמ"ע דדברי הרב הוי גריעותא בשליחות דחשב שלא יעשה, ובזה הגזה"כ במעילה דסגי בשליחות מועטת זו, דבמעילה כיון דל"ה מדין שליחות דגם בשלח חש"ו חייב, והיינו משום דכגרמתו נעשה המעילה, וכן בשלח"י וטביחה למהרי"ט דהחויב מה דמחמתו נעשה ול"כ לכח שליחות עי' בקצות בארוכה, סגי בזה לומר דישלד"ע וליכא לסברת הסמ"ע.

ומהתוס' ד"ה אמאי, מבואר דאשלד"ע משום דברי הרב (וגם אם הוי ילפו' הוי מטעם דברי הרב) ומש"ה ל"ש טעם זה בשוגג, ועיין בדברי הרע"א [הועתקו מב"מ י: בקושייתו על הסמ"ע וביאורו דליכא דין שליחות לד"ע, ובנ"מ בשלד"ע בשוגג עי' ש"ך שמח סק"ו ובקצות שפח, - ולהתוס' בשליח שוגג ישלד"ע, ועי' בריטב"א דחולק דגם היכא דליכא טעמא דדברי הרב אמרי' דאשלד"ע, דילפי' מקראי, [עוד כ' דהוי כשליחות בטעות ובטלה השליחות], וכ"ה בש"מ ב"מ י: בשם תוס' שאנץ, ועי' בפנ"י. והקצה"ח בסי' שמח סק"ד כ' כן בד' רש"י להלן נא. [ובמהרש"א מב. הק' משלח"י דנימא דמיירי בשוגג, ובנמוק"י ב"ק עט הק' משמאי דגבי יואב היה שוגג דסבר דהוי מורד וכו', ועי' בקצות שם משה"ק משליח ב"ד שטעה וכו'].

[וייל"ע בתי' התוס' דמיירי בנזכר השליח ובעה"ב שוגג דבעה"ב מעל, והיינו דשוגג פטור אם שגג גם בשעת עשיית השליחות, אמנם לסברת הסמ"ע הרי תליא בשעת השליחות דאז ליכא סברא דאיני יודע אם ישמע לי, ול"ש זה לשעת עשיית השליחות, ועוד דכיון דהמשלח שוגג ל"ש סברת הסמ"ע

וא"כ בכה"ת כה"ג ישלד"ע, וע"כ דהתוס' לא קאי כסברת הסמ"ע אלא דס"ל דאשלד"ע ליכא שליחות וחשיב עושה לדעת עצמו וכמש"כ לעיל בד' רש"י בסוגיא, ולהכי בשליח שוגג יש שליחות ובשליח מזיד ומשלח שוגג אשלד"ע, ועי' שעה"מ בשלהי הל' מעילה עד"ז ודוק].
ועי' במאירי שתי' קו' התוס' באופ"א דבמעילה דחייב בשוגג והו"ל למידק ה"נ יש דין דברי הרב גם בשוגג עיש"ה.

- ברש"י שלוחו וכו' יתחייב שולחו ולא השליח, מבואר דאם ישלד"ע השליח פטור, אמנם שיטת התוס' רי"ד בסוגיא דגם אם ישלד"ע היו שניהם חייבין ורצה מיזה גובה וכו', ועי' בקצות רצב סק"א שהקשה ממעילה דמוכח דרק המשלח חייב, ובדברי האו"ש אישות פ"ג הי"ז דלשמאי ה"נ שניהם חייבים ברציתה. [ועי' בדברי יחזקאל סי' נז אות ה דגבי מעילה דילפי' מתרומה דישלד"ע הוי ילפו' דמתייחס רק למשלח, ועו"נ דבמעילה אם הוי שליחות לכח דיחשב מעשה הוצאה וגזילה מהקדש, בזה יודה הרי"ד דמתייחס רק למשלח].

- לעיין בקצות שם מהמהרי"ט בגדר החיוב בשלח"י דישלד"ע, דחיובו הוא מחמת פשיעתו וגרמתו במעשה השליח עי"ש דלהכי חייב גם השליח ועי"ש נתיבות, ובאמרי משה בסי' לג סק"ו. - לעיין בתוס' רי"ד בסוגיא גבי שליחות במצות, ובקצות קפב סק"א ובאו"ש פ"א משלוחין.

- שלד"ע במעילה, בר"מ בפה"מ שלח"י מעילה דישלד"ע מקרא דואשמה הנפש ההיא מי ששגג תחילה ובקו' התוי"ט מסוגין - לעי' ברמב"ם מעילה פ"ה ה"ב דהא דבמעילה ישלד"ע הוא דוקא "שלא יתערב עמה איסור אחר" ובמקנה בסוגיא, ומבואר טעם הר"מ דכיון דבשליחות לדבר עבירה בטלה השליחות א"כ בנתערב איסור אחר בטלה השליחות ושוב ל"ש לרבות דישלד"ע מחמת המעילה, ועי' במשנ"ל פ"ב מרוצח ה"ב בד' המהרי"ט, ובטור חו"מ רנ גבי עשה שליח לשחוט בשבת ובמשנ"ל פ"ג מגניבה ה"ו דדוקא בשלחו סתם אבל אם שולחו לשחוט בשבת הוי נתערב איסור אחר עיש"ה. ועי' בשיעורים להלן. - ובעיקר הילפותא של מעילה מתרומה, אף דבתרומה לא הוי שליחות לעבירה, עמדו בזה בשיטה לנ"ל ובתורא"ש עי"ש. - נזכר בעה"ב, לעי' ברש"י להלן ג. וברש"י חגיגה י., ומבואר ב' טעמים בענין לחייב השליח, דלרש"י להלן הטעם דל"ה שגגה לגבי בעה"ב וזה סברה לפטור בעה"ב, והשליח חייב שהוציא מעות הקדש לחולין, וכיון דנפטר בעה"ב שליח מעל כבה"ת דאשלד"ע ע"כ, ונמצא דהחידוש במעילה דישלד"ע ה"ד אם הבעה"ב שוגג וחייב, וכ"כ תורע"א במעילה בד' רש"י, [ועי"ש שכ' דרש"י יחלוק על התוס' כאן, דלתוס' דבשליח שוגג ישלד"ע הוי דלא כרש"י שכ' דכה"ג שליח חייב], אולם רש"י בחגיגה כ' דבעה"ב פטור דאנ"ס דלא נחא ליה בשליחות והשליח מעל משום דמתבטל השליחות, [ונמצא דהם ב' שיטות ברש"י בהא דבנזכר בעה"ב דאיהו לא מעל אם הטעם דל"ה שוגג גבי או דבטליה לשליחות, וכמ"כ הסתירה לגבי השליח דחייב אם הטעם דאז אשלד"ע או דל"ה שליח], ועי' ר"מ מעילה שם ה"ה. [וראה בחידושי ר"ש ביאור בב' השיטות ברש"י דתליא גם אם במעילה הוי שליחות כח או שליחות מעשה, דלכאורה בשליחות מעשה לא יהני ביטול שלא בפניו ול"ש אנ"ס דבטליה לשליחות עי"ש].

- לעיין תשובה נפלאה בחת"ס או"ח סימן רא בנידון ישראל ששלח כהן לאכול בתרומה, או כהן ששלח ישראל לאכול בתרומה למ"ד דישלד"ע, דל"ש חיוב אם האוכל היה כהן אף אם הוי שליח הישראל, וכמ"כ איפכא בכהן ששלח ישראל שייך לחייבו כיון דהוי אכילת זרות עיש"ה.

דף מג. הוא ולא אנוס, ברמב"ן רשב"א וריטב"א הק' תיפ"ל מדין אונס בכה"ת, ועי' תוס' זבחים קח: ד"ה שוגג.

- שלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב. והביאור דבחלבים ועריות דהעבירה היא שגופו לא ינהה ל"ש בזה שליחות, [ועי' בברכת שמואל], וברש"י "הואיל ונהנה שליח זה" ודוק דמשמע דבהנאה ל"ש שליחות, וכ"נ בתוך דברי תורא"ש דלהלן.

בספק הר"י בתוס' מג. בדין ז"נ כו' במעילה, לעי' בהגר"ח בהל' מעילה בסופו ובברכ"ש בסי' כ ביאור הספק כיון דחיוב מעילה מדין גזילה ל"ש זה נהנה וזה מתחייב כיון דחיובו מתורת גזילת הקדש. ונתבאר בארוכה בספרי כנסת ראשונים מעילה טו. - ועי' בתורא"ש דלא מרבי' שליחות

במעילה אלא כעין שליחות דתרומה שאין לתורם שום הנאה אבל היכא דנהנה השליח כה"ג לא נתרבה שליחות למעילה, ועי' בנוב"ק אב"ע סי' עה ד"ה וזוה. - ולכאורה א"כ מה הספק בר"י, וצ"ל דאף אם הוי מדין גזילה מ"מ כיון דאתי ע"י הנאה אפשר דשייך סברת זה נהנה וזה מתחייב, עכ"פ לפי ספק הר"י דבמעילה שאני חוזרת קושית התוס' וכמו שהעיר הרע"א, וצ"ל דכיון דהכא החיוב מדין גזילת הקדש ל"ש הכא דאמר' שלא מצינו זה כו' היינו דלא מצינו ישלד"ע היכא דחייבו משום הנאה. וע"ע בתוס' מעילה יח: ושם כא: ובשיטת הקדמונים לפנינו מה שהוסיפו על התוס'. [ומבואר דבמעילה כל שנתקיים מאמרו חייב אף אם השליח לא עשה בתורת שליחות, ויבואר עפ"י הגמ' שלהי מעילה בשלח חס"ו וכו' דמעל, וכ"נ באו"ש פ"ג מגניבה].

- אותו הרגת בחרב בני עמון, מבואר היטב ברד"ק בשמואל שם ובכע"ז במהרי"ט בתש' ח"א סי' קטז דהרא"י היא רק מלישנא דאותו הרגת דחשיב כהריגה ע"י דוד אף דבדין ל"ה הריגה עיש"ה. - לשמאי דישלד"ע, עי' בשיטה לנ"ל דההתראה היא למשלח קודם מנוי השליח, [וצ"ב דבעי' התראה תוכ"ד מהעבירה, וי"ל דשעת מנוי השליחות היא שעת העבירה דחייב על מה ששלח שליח]. - וברמב"ם בפה"מ בתרומות פ"ו כ' גבי חיוב תשלומי תרומה דה"ד באכל הוא ולא בשלח אחר לפי שהעיקר אצלינו אין שליח לדב"ע, וצ"ע דתיפ"ל דלא מצינו זה נהנה וזה מתחייב ויש ליישב ודוק.

- שליח נעשה עד, ברש"י בין לממון, עפנ"י. - הו"ל כגופי' וכו', קו' הפנ"י בסוגיא, ובאב"מ בסימן לה סק"א ביאור המח' דלרב אף דהוי כבע"ד כיון דל"ל נגיעה נאמן ולרב שילא פסול גם בלי נגיעה, וסמך דבריו עד"ו מתש' הריב"ש בס' פב, [ועי"ש דבר חדש דאמירת השליח דקידש פלונית הוי כשווא אנפשיה של המשלח], אולם האו"ש פ"ב מגרושין הט"ו ביאר דפליגי אם השליח פועל הקדושין והוי בע"ד. [ותליא במהות שליחות אם הוי כגוף המשלח וכו' ויש שתלו בזה מח' הר"מ והטור בנשטתה המשלח, והיינו דהכא דלגבי הקדושין הוי כמשלח והוי כבע"ד]. - ביאור השע"י ש"ז פ"ד אם העדי קיום הם גם על המעשה קדושין והוי כבע"ד, ועי' בתו"ג קמא סק"ט ביאור נוסף דגם לרב הו"ל כגופיה אלא דהוא רק כ"ז שליחותו הוי כמותו ובע"ד ולכך אח"כ נעשה עד עי"ש. - ועי' ברש"י דהמח' היא גם בדיני ממונות וכ"מ בהמשך הסוגיא בע"ב, [ונראה הערה גדולה בענין, דהנה החת"ס באו"ח סימן רא כ' דשליחות לפרעון חוב הוי סברא של הליכות עולם ולא בעי' לדין שלוחו כמותו, ולפ"ז כיון דמבואר בסוגין דאינו נעשה עד כיון דהוי "שלוחו כמותו", ולא"ש הוא משום דהשליח כגוף המשלח וכו', והרי זה ל"ש בשליחות לפרעון חוב וצ"ע, ומוכרח לפרש בגמ' כשאר הפסטים הנ"ל ודוק]. - בדין אתם עדי כו' לעי' בריטב"א בסוגיא דכשיש גם עדים פסולים צריך ליחד העדים. - וברשב"א ור"ן דבהטמין העדים ל"מ. - ובזכ"י סי"ט דבעסוקין באותו ענין חשוב כאומר אתם עדי. - ועי' בשע"י ש"ז פ"ד ופ"ה. - שליח נעשה עד, בדין שליח לקבלה בב"י סי' קמא מהרא"ש והעיסור ובאב"מ שם לה-ב ובחי' הגר"ש גיטין יח סק"ה דידו כידה וגרע כבע"ד.

דף מג: מגו וכו', [ומוכח דאם יש לו נגיעה לטעון כך חשיב נוגע, ועל זה מהני המיגו], ורש"י כ' ובתורת עדות היינו דנאמנותם בתורת עדות ועי' שלנ"ל, ומצאתי ברמב"ן ב"ב לד. דמבואר דנאמנותם מצד המיגו עיש"ה. - בתוד"ה לעולם עי' מהרש"א ופנ"י ובתורא"ש דאיכא מגו דנאנסו, ועי' בהמקנה, ולתוס' נאמנותם משום המגו. - והשתא דתקון שבועת היסת לעי' בריטב"א דל"מ דהמלוה יפטור משבועה דהוי תחלתו בפסול ובאב"מ לה-ו. ועי' ברשב"א. - עדים הצריכים שבועה, לשיטת הב"ש סי' לה סק"ה פסולים מה"ת ודלא כח"מ סק"ג דפסולים מדרבנן, וכ"נ ברשב"א ועי' בריטב"א.

זכות האב בקבלת קדושין וגט לבתו.

בשיטת רש"י גבי קטנה, לעי' בר"מ גרושין פ"ב הי"ח ובר"ן מרה"ג דבקטנה אביה ולא היא ומשום דאין לקטנה יד, ועי' משנ"ל שם. - ובדברי רש"י גבי קטנה מן הנשואין, דהיא ולא אביה, עי'

בגה"ש ובשו"ת רע"א תניינא סי' ק, ועי' ברמב"ן לחלק בין קטנה לנערה, ובשו"ת מהר"ם פדאוהו כ' דגם לרש"י דבנישאת אביה מקבל גיטה ה"ד בקטנה ולא בנערה, וכ"ה במהרי"ט ע"ד התוס' לעיל י. - לעי' ברמב"ן ש"כ' דהנערה אינה אלא שליח אביה וכו' וברמב"ן במלחמות בגיטין סד: [ל: מדפי הרי"ף] כ' דלמ"ד להלן מד: דנערה עושה שליח יש לה יד לזכות בעצמה וכו', [וברמב"ן שם מבואר בד' הרי"ף דאף דלרבנן בין היא ובין אביה ה"ד בנערה, אבל בקטנה אביה ולא היא, משום דהוי ברשות אב, ורק דמקבלת בשליחות האב, וז"ש בנערה ולא בקטנה, דלאו בת שליחות הוא, ובזה מיישב מהגמ' מד: דהתם קאי דעושה שליח ומשום דלנערה כח עצמי, אבל למסק' דאין עושה שליח ומשום דיד נערה היא רק משום שליחות האב, וז"ש בנערה ולא בקטנה עכתו"ד], וברמב"ן בהשמות בגיטין אות י נראה סותר שיטתו, [ראה בשיעורים], ועי' בר"ן לפנינו, ובריטב"א ותורא"ש דמשמע דמקבלת הגט מכח האב, ולמאירי משמע דהוא מכח עצמה, ובתרומוהו הדשן ח"ב סימן מו כ' דהאב הוי כאפוטרופוס וכו'. [והמעין ברמב"ן במלחמות בגיטין שם מדויק במש"כ דירדה תורה לדעת האב שהוא רוצה שתכנס לרשותו, היינו ל"ק, וכלפי הלשון השני דקדק שם דאין לו קפידא היינו דה"נ אין כאן אומדנא של רצון אלא שאינו מקפיד כיון דהוי בע"כ, וכמש"כ רש"י מד: דמה לנו לדעתו]. ועי' לשון הגמ' להלן מד: "ובשליחות" סבר לה כר' יהודה, הרי דמקבלת מכח שליחות האב, ומצאתי ברשב"א בגיטין שם בתו"ד שהביא ראיה זו עיש"ה, ונתכוין לזה במהרש"א שם. אכן מבואר כאן חידוש דהלא הגמ' קאי ליישב אליבא דריש לקיש, ומוכח דגם לר"ל דכמח' בזו כך מח' בזו ולרבנן נערה מקבלת קדושיה, מ"מ אין זה משום שיש לה יד, אלא דהוי כשליחות מאביה, [וראה מש"כ להלן מד: בזה].

- בשלג"ל כ' דבגט סגי בנתינה ולהכי מהני בע"כ, וכ"ה בתורי"ד עת: ועי' בקצות בסי' ר סק"ה ראיה לזה מגיטין כ. וניתא הא דקטנה נשואה יכולה לקבל גיטה דסגי בנתינת גט ול"ב לזכיה בגט. - ברש"י ש"כ' דאביה ניתא ליה שתקבל, עי' בחזו"א בסי' קמח דגם אם האב לא ניח"ל מקבלת הגט, ומשום דקבלתה אינה סותרת לזכות האב דנכנסת לרשותו. - ועי' מהרי"ט ח"ב אב"ע סימן ו דמקבלת מכח עצמה ועי"ש אם כותב הרי את או בתך מגורשת. [עוד מבואר שם דבאין האב מעכב קטנה יש לה יד].

- בתוס' לפי שאביה משמרה, לעי' בריטב"א דבתוורת הוי חסרון מה דמשלחה ותוורת ומה שאינה יכולה לשמור גיטה וכשאביה משמרה מהני רק כשאביה מקבל הגט, ועי' רמב"ן דמשלחה ותוורת הוי חסרון ביד ומהני היד ע"י אביה, [ועי' יבמות קיג: דשוטה הוי חסרון דונתן בידה, ועי' מאירי שם ב' שיטות אם מהני שמירת האב].

- קדושין דמפקעת עצמה, עי' בתורא"ש דהטעם לפי שאחר הקדושין עומדי' לינשא [וס"ל דהפרת נדרים לא חשיבא יציאה מרשות האב דרק נוסף עליו זכות הארוס], ועי' פנ"י ש"כ' דההפקעה היא לגבי כסף הקדושין. - ולענין מאמר דמפקעת עי' ריטב"א תורא"ש ושלג"ל.

- גמ' קדושין דמפקעת עצמה אביה ולא היא, עי' בריטב"א לעיל ג: דהטעם דכיון דכספה לאביה להכי האב מקבל קדושיה, ועי"ש שהק' מסוגין דאמר' טעמא אחרינא, ותיריך דהטעם בסוגין אינו עיקר טעמא דא"כ מה מקשי' שם תקדוש נפשה, והגמ' רק קאמר ה"ט לחלק בין גירושין לקדושין, [ואולי כ"ה כוונת הרי"ף בגיטין ל: מדפ"ה ש"כ' הטעם לחלק דבקדושין שבח נעורים לאביה, ולא הביא טעמי הגמ' לפנינו, אולם עפ"י הריטב"א ניתא שפיר דעיקר הטעם כגמ' לעיל ג: וא"ש היטב].

עוד כ' הריטב"א שם בטעמא דר"ל דלא ס"ל הסברא דשקיל כספא ומקבל קדושיה דס"ל דזכי לאב מדידה כמו דזוכה במעש"י אבל יש לה יד לקבל קדושיה ורק דהאב זוכה בכסף קדושיה, והריטב"א הסיק דהסוגיא שם כר"י, ולכא' להריטב"א בסוגין הא י"ל דגם לר"ל האב הבעלים וכדיבואר להלן, וע"ע ברמב"ן לעיל שם. [וראה בשיעורי רבי שמואל שם משה"ק בסתירת דברי הריטב"א בזה, וע"ע בחי' רבי שלמה ז"ל בח"ב מש"כ בד' הריטב"א], וע"ע בדברי הפנ"י לעיל ג: בסתירת סברת הסוגיות לר"ל. [ועי' לשון הר"מ פ"ג מאישות הי"א לגבי קדושי בתו נערה ש"כ' "רשותה בידו", ובקטנה משמע דהוי בעלים, וע"ע לשון הר"מ עבדים פ"ד ה"א].

- בירושלמי כאן דמודה ר"ל לענין חופה דה"ד מדעת האב, וביאר האו"ש בהל' אישות פ"י הטעם דבחופה יוצאת מרשות האב למעש"י, וע"כ בעי' דעת האב, ובוה מיישב קו' התוס' כתובות מז. ונתכוין לזה בבית יעקב בכתובות שם עי"ש, [וניחא לשון התוס' לעיל ה: דבחופה בעי' דעת האב, וכן נראה בתוס' לעיל יח: דחופת קטנה ל"מ מידי עי"ש"ה]. [ויש מקום לפרש באופ"א בטעמא דר' יוחנן דס"ל דגם בקדושין איכא הפקעה מסוימת מרשות אב ולהכי אינה מקבלת קדושה ודוק].

דף מד. קטנה כו' מאמר מדעת האב, הרמב"ן בגיטין סד במלחמות דמוכת מהכא דקטנה אין לה יד לגט, דרשות האב מעכבת, [דאל"כ הרי לרבי רשות האב אינו מעכב במאמר דמהני בע"כ ואמאי ל"מ בקטנה]. ועי' תורי"ד, ובשלנ"ל כ' דשאני מאמר דהוי כקדושין ורק במקבלת קדושה מקבלת מאמר. - בתוס' דמאמר צריך להודיע כו', עי' בדב"א ח"ב יח-י דהוי כיעוד כו', וכדבריו מבואר בריטב"א לפנינו, וסגי במעשה נתינה אף דאינה זוכה בכסף דהוי בע"כ. וע"ע בדב"א שם במה שעמד על לשון רש"י שכ' גבי מאמר בע"כ דמיירי שזרק לה הכסף, דלכא' כה"ג ליכא כלל מעשה קנין עי"ש. [ולכאורה צ"ע דביעוד הוי ילפותא מיוחדת דבעי' דעתה, ונראה לומר בדעת הריטב"א דס"ל דהוי דין בכל קדושין דמעשה קבלת הקדושין ה"ד בדעת האשה ובלי ידיעתה ל"ה מעשה קדושין, ומש"ה גם במאמר בעינן דעתה, ובוה יש לבאר כוונת רש"י לעיל ו. ד"ה מנא ידעה "היכי מקדשה הא לא ידעה מאי קאמר לה שתתקדש לו" ונראה הביאור דאם לא ידעה לשון הקדושין לא חשיב דעת האשה לקבלת הקדושין וכנ"ל].

- בתורא"ש משמע דגם לרבי שייך מאמר מדעתה והוי כדין קדושין ומהני בין היא בין אביה. - קדושין דמדעתה, ברש"י דבעי' דעת המקנה, וע"ע ברש"י ביבמות יט: דהטעם דוהלכה מדעתה, [וציינו במסוה"ש]. ונ"מ בין ב' הטעמים למח' האב"מ (כו ס"ב) והפת"ת (שם סק"ו) אם בעי' עדים על דעתה. [וי"ל בסתירת רש"י דביבמות שם מיירי לגבי מאמר דלא בעי' דעת מקנה, ועוד דלגבי אב דמקבל עבור בתו הוי רק מצד דעת מקנה ול"ש ההיקש דאין הוא המתקדש], ועי' בשערי הגר"ש ובשערי חיים].

- שכן זקוקה ועומדת, וברש"י משמע דתירוץ הגמ' קאי על ל"ק דר' יוחנן, ובשלנ"ל כ' דמשני על שני הלשונויות, אולם בתוס' ר"י הזקן ור"ן נראה דזקוקה ועומדת הוי תירוץ רק על לישנא בתרא, ולא על ל"ק, וצ"ב רק לבאר השיטות בזה. [ונראה בד' רש"י דזקוקה ועומדת הוי רק סברא לרבי ולא לרבנן, דכן מוכח ברש"י ד"ה בההיא דהך תירוצא קאי דוקא לרבי כמדוייק היטב ברש"י, והיינו דדוקא לרבי דל"ב דעת האשה במאמר מהני קבלה כל שהו משום דזקוקה ועומדת, ולהכי כ' רש"י דהוי תירוץ ללישנא קמא, דעל לישנא בתרא הרי בלא"ה לפי רבי ניחא כיון דמהני מאמר בעל כרחו, והדברים מבוארים היטב].

תוד"ה צוות, בהא דקטנה אינה מתקדשה בעצמה, ברשב"א גיטין סד: כ' הטעם דכתי' כי יקח כו' אשה גדולה, ובתורא"ש לפנינו כ' הטעם משום דלאו בת דעת היא, ובמהרש"א לעיל כ' דרשות אביה עליה, ועי' פנ"י.

דף מד: נערה מהו שתעשה שליח וכו', בתורא"ש מבואר דגם לרבנן אינה זוכה מכח עצמה אלא מכח אביה דאין ב' ידיים וכו', ומבע"ל אם ידה אלים לעשות שליח, היינו דהוי כיד אריכתא דאב, או דהוי רק כחצר דאב ול"ש שיהא לה שליחות, אולם בלשון הרמב"ן במלחמות בגיטין ל: הנ"ל היה משמע דהספק אם יד אביה היינו דיש לה יד לעצמה, או כחצר אביה דאינה אלא שליחות האב, והסיק דלמסק' דאינה עושה שליח הבת היא רק בשליחות האב ולהכי אינה עושה שליח, ומש"ה לרי"ף דקטנה דאינה בת שליחות אינה מקבלת גיטה. - ועי' בגמ' בגיטין כא. אב"א של"ק בע"כ שכן מצינו דאב מקבל וכו', ובקושיית האור שמח גרושין פ"ג הי"ב דסותר לסוגין דהאב בעלים, ועי' דבר נפלא במאירי בגיטין שם שכ' דאכן פליגי בזה בגמ' שם. ובמהרי"ט ח"ב אב"ע שם כ' לחלק בין גט לקדושין, וכ"ה בתש' הרדב"ז ח"ו ב' אלפים שלב [הביאו ברידב"ז על הירושלמי גיטין פ"ו ה"ב ד"ה

ר"ל אמר] שכ' לחלק בין גט לקדושין, דבגט הבת היא הבעלים והאב כשליח ובקדושין היא הבעלים וצ"ב, ועי' מש"כ באב"נ אב"ע ח"ב סימן שעח סק"ה. וראה ישוב נכון באבי עזרי פ"ג מאישות הי"ד דלענין דחשב ונתן בידה בעי' לומר דהאב הוא שלוחה.

תמצית שיעור בסוגיא: בס' יד דוד להגר"ד מקרלין ו"ל הק' דאמאי לא מיבעי' ליה לגמ' לר"ל דגערה מקבלת קדושה לרבנן, אם עושה שליח, והנה בשלנ"ל ובריטב"א הביאו הירושלמי דמפורש דעושה שליח, אולם ברמב"ן ותורא"ש לעיל מא. מפורש דאינה עושה שליח, ולרמב"ן לשיטתו במלחמות בגיטין הנ"ל ע"כ הביאור דלענין קדושין הבת אינה אלא שליח מאביה, - והיינו דגם לר"ל יש לחלק בין גט לקדושין, דבגט עדיף דמכנסת עצמה כו' אבל בקדושין אינה אלא שליחות מאביה ומש"ה אינה עושה שליח, וד"ז נחא מאוד במש"כ הרשב"א בגיטין הנ"ל להוכיח מהגמ' מדר. בשליחות סבר כר"י, דגם לר"ל הבת היא כשליחות וכו"ל. והנה לפ"ז בעיקר בעית הגמ' נערה מהו שתעשה שליח, יש לדון אם הספק גם לר"ל, דאולי לר"ל יש לה יד לעצמה ועושה שליח, ועי' בחמדת שלמה שאכן כ' דלר"ל עושה שליח לקל קדושה, דהרי בקדושין בעי' דעתה וע"כ דהוי מכח עצמה, והוכיח כן דהלא אמרה הגמ' צד דהוי כחצר אביה וכחצר הא לא מהני לקדושין, והנה כבר הבאתי לעיל מח' ראשונים בזה אם בקדושין לר"ל הנערה עושה שליח, ותלוי בהנ"ל אם הוי בשליחות האב או דלר"ל יש לה יד לעצמה, וע"ע בריטב"א שכ' דספק הגמ' הוא גם לר"ל, ועי' בשלנ"ל, ובחזו"א מש"כ ע"ד הריטב"א. ובגמ' לעיל ג: ואימא תיקדש נפשה וכו' עי"ש בריטב"א היטב, ובתורא"ש שם כ' דהגמ' שם קאי כר"ל. [ולפ"ז י"ל בהא דמשני בגמ' דשאני מאמר דזקוקה ועומדת הפי' דבזה סגי בדעתה ול"ב לשליחות מהאב, ונ"מ דבמאמר תוכל הבת לעשות שליח דכל מה דאינה עושה שליח הוא משום דהיא שליחת האב, אבל במאמר דזקוקה דמקבלת בלי שליחות האב ממילא תוכל לעשות שליח].

והנה ברי"ף בגיטין שם כ' נו"א בחילוק בין גט לקדושין דשאני בקדושין דכל שבת נעורים לאביה, וצ"ע דבגמ' אמרי' ב' טעמים אחרים או משום דמכנסת עצמה לרשות אב או משום דבעי' דעתו וכו', ונראה דכוונתו לגמ' לעיל ג: דמדוכי לאב כספה ע"כ דהוא הבעלים, ולריטב"א שם זהו עיקר הטעם, ודברי הגמ' לפנינו הוא לבאר החילוק בין גירושין לקדושין, וצריך להוסיף עוד דכוונת הרי"ף דזכות האב בכסף קדושין הוי זכות בבית דהוא בעלים משא"כ בגט דהוי רק דין דמקבל גיטה דיש לו יד לזה, וחזי' שיטת הראשונים דהאב מקבל גט גם לבתו קטנה נשואה, והרי נשואין מוציאים מרשות אב, וע"כ דהוי רק דין יד לאב וכדפי'. ומעתה זה כוונת הרי"ף דלענין קדושין דהאב הוי בעלים רשות האב מעכבת על בתו, אבל בגירושין דהוי האב רק יד לקבלת גט בזה רשותו אינה סותרת לבת וגם היא יש לה יד.

ישן ומשמרתו וכו', עי' תורא"ש דהו"מ למיפרך דהוי חצר מהלכת, [ויש דדון דבזה ידעי' דשאני הא דהוי חצר דאביה, מכל חצר, וליכא גביה דין זה].

- תוד"ה קטנה, ברש"ש דאף דאין שליחות לקטן, בתו שאני דכיד אביה היא.

- איתמר קטנה וכו' וברש"י מדויק דלא אמר [צאי וקבלי וכו'] וכן דלא ידע, והיינו דאם ידע עי' רש"י מו. דהפקיר זכותו בה דשתיקתו כהודאה וכו'. - שמא נתרצה האב כו'. וברש"י דנתרצה כששמע, ורש"י כ' דהוי קדושין למפרע, ולכאורה הרי בשעת הקדושין לא היה דעת האב ומה מהני שנתרצה אח"כ, וברשב"א הביא מהראב"ד דנתקדשה בפני האב והוי כצאי וקבלי וכו', אולם הרשב"א ס"ל דמיירי גם שלא בפני האב אלא דהוי כאומר ע"מ שירצה אביך והוי כמקדש לאחר ל' דהקדושין יחולו כשישמע האב וירצה, [ואף דהיא קטנה עי' אב"מ לו סקי"ב דהוי קדושין מדין ערב]. - ועי' בדברי הרא"ש בפסקיו סימן ו-ח כל הסוגיא, ועי' בדברי הריטב"א דבעי' שיהא הכסף בעין בשעה שנתרצה האב, ועי' באבני מילואים סימן לו סק"י-טו, [ובמש"כ שם בבאור הריטב"א אם הוי קדושין

למפרע, ובקושייתו מקדושי ביאה, וראה עוד בחזו"א בזה, וקשה מלהלן מו. דמהני מחאת הבת, אמנם בגמ' מה: דאוכלת בתרומה משמע דהוי למפרע, וראה להלן. ועי' בדברי השיטה לנ"ל אם גם לענין ממון דנינן דנתרצה האב. – ועפנ"י דאיך קטנה זכתה בקדושין. ועי' בשעה"מ אישות פ"ג הי"ד [ולרא"ש בפ"ק סימן טו וסי' כה לטובתה קטנה נעשית שליח]. – הערת הלבוש מרדכי בגיטין בשמא נתרצה האב דניבעי עדים כמו בצאי וקבלי וכו'. ועי' בשעורי הגרש"ש סימן יט.

וברש"י דהוי קדושין למפרע, וכ"נ בתוס' רי"ד להלן מו, [ושם מבואר דאינו מדין זכיה שהרי אוסרו בקרובותיה, וכקו' התוס' רי"ד, ומתירוצו נראה דהא דמהני אינו מדין זכיה, אלא דאמרי' דאיכא ניותא דאב, והוי כדין יאוש של"מ, ואמנם גם ברמב"ן בהוספות מכ"י כתב כן אלא שהק' דא"כ תליא בדין יאוש של"מ אם הוי יאוש, וע"ע ר"ן חולין לט והובא בש"מ מכ"י שם]. ועי' בר"ן לפנינו דהוי למפרע דזכות וכו', [ובשע"י ש"ז פ"ו פ"י בד' רש"י דל"ה למפרע חלות קדושין וכדמוכח מרש"י להלן מו].

ונראה דהפי' למפרע דהוי קדושין מכאן להבא, אלא דמכאן להבא דנינן כלמפרע, [ויבואר להלן מו. בארוכה] ובמיחה ל"מ, ובחזו"א שם דלא חשיב מקדש בלא עדים כיון שידוע לעדים הספק. – ועי' באו"ש פ"ג מאישות הי"ג שהק' דיהיה תלוי בדין ברירה.

– ובר"ן מבואר דהקדושין תלין מדין זכיה דזכות לאב לקדש בתו [ובלא נתרצה אינה מקודשת דל"ה. זכות גמור]. ועי' בחזו"א דאיך יהני לקדשה מדין זכיה לאב כד' הר"ן, ויקשה מדברי הקצות בסי' רמג דל"א זכין "מאדם" ואיך יהני מדין זכיה לאב לקדש בתו. ולכאורה דברי הר"ן צ"ע דהרי היא קטנה ואיך תזכה לאב והרי קטנה אחרת לא תוכל לזכות קדושיה מדין זכיה ואיך נימא דנתרצה האב כיון דהוי זכיה, ובכ"י בהוספות ברמב"ן אכן הק' כן [ותירץ דכיון דבחיי אביה יד ידיה היא ולא גרע מחצרו], והנה בסוף הסוגיא ד"ה גרסי' תו בגמ' כ' הר"ן דמהני דהוי כמו שאמר לה צאי וקבלי קדושין, ומוכח דהוי טעם אחד עם מש"כ הר"ן כאן דהוי מדין זכיה, דע"י זכין נעשה כמו מדעת האב וממילא הוי כמו צאי וקבלי קדושין, והנה בצאי וקבלי כ' הר"ן לעיל ט ולעיל יט דכשנותנים לה הכסף הוי קבלת אב וילפי' זה מיעוד, והיינו דהאב מוסר לה זכותו והאב הוא המקנה ורק הקבלה נעשית ע"י הבת, ומה שמתקדשת מדעת האב חשיב כאילו האב קיבל, [ומה"ט יש לדון עמש"כ הבית שמואל דיהני גם באומר לבתו קטנה צאי וקבלי קדושי אחותיך, דבזה יש לדון דלא יהני]. ובזה נראה הביאור בר"ן כאן דמדין זכיה אנ"ס חשיב מדעת הבעלים ומדעת האב ולהכי מהני גם בקטנה דהוי ממילא קבלה מדעת האב והוי קבלת קדושין, [ולהלן מו. מבואר בר"ן דלמ"ד דמהני מחאת הבת, היינו דע"י לא חשיב קבלה לשם קדושין וא"ש היטב], ואף דהאב אינו יודע בשעת הקדושין ואיך נימא דהוי דעת מקנה, צ"ל עפ"י דהר"ן בנדרים דהאשה מפקרת עצמה ודעת האשה הוי רק ניותא ואינה פועלת חלות, ולפ"ז להכי סגי דכיון דקבלתה הוי בהסכמת האב סגי בזה לקדושין, וראה עד"ז בעונג יו"ט סי' קיא ד"ה ובזה בהא דמהני למפרע דרצון האשה בקדושין הוי רק כמפקרת וכו' וכמש"נ.

ויש מקום לדון להנ"ל דנתרצה האב הוי כצאי וקבלי, א"כ להנך ראשונים דצאי וקבלי ה"ד בקדושי כסף ולא בשטר, א"כ ה"נ בסוגין יהני רק בקדושי כסף ולא בשטר. [ועי' להלן מה: לגבי חופה דנתרצה האב, הרי דשייך צאי וקבלי לענין חופה].

– תוד"ה אלא, מבואר דבעי' מיאון אף דלא בעי גט, ועי' מהרש"א ופנ"י שהקשו דהא בלי גט ליכא לגזירה ואמאי בעי מיאון, ובריטב"א מבואר הטעם דגזירה אטו יתומה, ועי' אב"מ לז סקט"ז שתיידש דהמיאון הוי רק בגדר מחאת הבת, [וצ"ב דבתוס' משמע דהוי כדין כל מיאון, וכן לתוס' מה. ד"ה אלא שכ' דקרי ליה אלמנה בלא שדיך הואיל וצריכה מיאון, ע"כ דהוי ככל דין מיאון, וניחא מש"כ התוס' דאין מיאון בנערה, ואם הוי מחאה גרידא אמאי ליכא בנערה, ואמנם בשאלתות מבואר דהך מיאון שייך בנערה, ונ"ל דאף דהיכא דאיכא גט המיאון הוי מגזירה, אמנם בתוס' דבעי מיאון ע"כ דהוי ככל דין מיאון אף דליכא לגזירה].

[ובשו"ת עין יצחק אב"ע סי' ב או"ד וסי' נא אות יא כ' ד"ח [ושנה משנתו גם בבא"י או"ח סימן א] דלכא' אמאי שליח אינו עושה שליח במילי להוליך קדושין או לקבל וכו' הא יהני בשליח שני מדין זכיה, אלא דכיון דרוצה בשליחות תו ל"מ ע"י זכיה, [וי"ל דהכוונה דהבעליט רוצה שיפעלו מכוחו ע"י שליחות, ולא ע"י זכיה]. - ויל"ע לשי' הר"י ברזילי דמהני לקבל קדושין לקטן מדין זכיה מה"ת, א"כ בקדושי קטנה ע"י אחיה כיון דרצונה בכך ליהוי מהתורה מדין זכיה וי"ל].

דף מה. תוד"ה אלא, דבשדיך הוי כקידשה אביה דחיישנן שמא נתרצה ובעי גט ועי' בתורא"ש ובהמקנה, ואמנם עי' בשיטה לג"ל דגם בשדיך כיון דהוי ספק לענין ממונא בחזקתיה קיימא ויכול למוכרה. ועי' ברשב"א שהק' על תוס' דהרי גם ברצוי האב הוי כצאי וקבלי ומיעוד ילפי' לה ומ"מ אמרי' לעיל יט דל"ה מכירה לאישות וכ"ש בדשדיך, וכן תמה הפנ"י, ונראה לחלק דדוקא ביעוד דהצאי וקבלי הוא רק לקבלת הקדושין אבל ל"ה קדושי דאב דאין האב מקנה ולהכי לא חשיב מכירת אישות של האב, אבל בכל צאי וקבלי ובנתרצה חשיב דעת מקנה דאב, ולהכי הוי מכירה לאישות של האב וניחא קו' הרשב"א. אמנם הרשב"א לשיטתו לעיל יט. דצאי וקבלה הוי קדושין דידה דהאב מסלק עצמו ומרוקן רשותו, ולפי"ז ס"ל דבכל צאי וקבלי לא יחשב מכירה לאישות, אולם התוס' יחלקו בזה, ולרא"ש דצאי וקבלי הוי בשליחות האב ודאי דחשיב אישות דאב, ויל"ע מהא דהגמ' לא מוקים לה הכא דמירי בצאי וקבלי, וכנראה הרשב"א לעיל יט. עמד בזה עיש"ה.

- לעי' בתורא"ש בהוספה על התוס' דכיון דסגי במיאון ל"ח מכירה לאישות, ועי"ש במגיה. - בא"ד מירי בלא שידכו, עי' ברש"ש.

דף מה: _____ שמא נתרצה הבן, לעי' בראשונים אם מירי בדשדיך, ועפנ"י דמירי בלא שדיך. - ברא"ש כ' דאף בנתרצה הבן ל"ה קדושין, ולכא' הביאור ע"ד מש"כ הגר"ח דא"א לקבל קדושין לחבירו מדין זכיה דבעי' כי יקח ולכן בעי' לשליחות דוקא, ועי' תוס' ר"י הזקן לפנינו שכ' ג"כ דל"מ קדושין ע"י זכיה דבעי' דיבור המקדש, אכן צ"ע דהרא"ש המשיך בדבריו דהיכא דהבן גילה דעתו קודם הקדושין שחפץ בה מהני דזכיה מדין שליחות, וצ"ב דא"כ אמאי ברישא ל"מ מדין זכיה דהוי כשליחות, ונראה הביאור דהיכא דגילה דעתו שיך לומר דמדין זכיה הוי כשליחות של מנוי, כיון דבשעת הקדושין עצמם ידעי' דרוצה, אבל היכא דרק אחר הקדושין נתרצה, בזה ל"מ מדין זכיה גרידא, דס"ל דלענין קדושין בעי' לשליחות עם מנוי ול"מ ע"י זכיה וכיון דבשעת הקדושין לא ידעי' דנתרצה, ממילא גם אם נתרצה אח"כ לא יהני דליכא מנוי שליחות, והיינו דהיכא דהבן גילה דעתו קודם תו כיון דזכיה מדין שליחות מהני לקדש עבורו, אבל בלא גילה דעתו מה דאח"כ נתרצה זה ל"ה כמנוי שליחות וא"א לקדש לחברו מדין זכיה גרידא וכמש"כ הגר"ח דל"ה כי יקח. ועי' ר"י הזקן ג"כ יסוד זה דע"י זכיה לא מהני לקדש לחברו, ובדבריו שם הנוסח דבעי' לדבור מהמקדש, ונוטין דבריו ע"ד מש"כ הגר"ח דל"מ לקדש מדין זכיה דבעי' כי יקח ע"י המקדש עי' ברכ"ש. ועי' משה"ק על הרא"ש באב"מ לו סק"ז, דלרא"ש לשיטתו דצאי וקבלי הוי ג"כ שליחות דלטובתה נעשית שליח, יקשה דאיך בנתרצה האב מהני הא הוי מדין צאי וקבלי קדושין, וזה הוי שליחות, אכן נראה דבזה סגי בשליחות בלי מנוי כיון דהוי לטובתה ולא בעי' לייחס לאב אלא דהוי לעצמה ולהכי מהני בקטן, ושפיר מהני ע"י זכיה וניחא היטב, ועי' במהרש"ל. ויש לסייע להנ"ל גם ממש"ב בשו"ת מהרי"ק שרש ל [ובישן שרש לב] שכ' בתו"ד חידוש גדול דבקטנה שנתקדשה אמרי' דגדולה קדושין בהדה אם כשגדלה הוי זכות דגביה סגי ברצויו, אבל בקטן שקידש גם בהגדיל ל"מ דלגביו בעי' כי יקח ואמירה ובזה ל"א דגדלי קדושין בהדה עיש"ה דמוכח בין המקדש למתקדשת וקצת סיוע לדברי הגר"ח הנ"ל.

- ובתוס' רי"ד הק' דל"ה זכות דנאסר בקרובים, ופי' באופ"א ועי' רשב"א לפנינו ולעיל ז. - ועי' ברא"ש ראי' דל"ב עדים בשליחות ובשע"י ש"ז פט"ו.

- בשיטת רבינו מנחם והר"ת בתוס' בשמא קידש, הביאור לעי' בנובי"ק יו"ד סימן נו ובשערי יושר ש"ב פ"ח, ובחי' ר"ש הימן ח"ב מש"כ. - ועי' בקהל"י מה שדן בנידון העדים על הרצון.

- וזה למפרע וכו', אף דהוי ספק דרבנן כ' הבאר יצחק אב"ע ס"א ע"ה דכיון דאיתחזק איסורא לתרומה אינה אוכלת.

- תוד"ה ונמצאת, לעי' היטב בקו' הרשב"א ד"ה רב אסי [מהסוגיא לעיל י: בקיבל מסר והלך, ובמש"כ המשנ"ל אישות פ"ג הי"א], וע"ע ברש"י ופנ"י לעיל י: באכילת תרומה דאשת כהן. [ונתבאר בארוכה במשא יד ח"ב פ' אמור דלאחר הגזירה דשמא תשקה כו' הוי זרה מדרבנן, ואף היכא דליכא לגזירה, ויש להוסיף מהשלנ"ל לעיל יט: שכ' גבי יעוד דאם עושה אידוסין ג"כ אוכלת בתרומה כיון דליכא חשש דשמא תשקה דהוי ברשות האדון, ולכא' לפי סוגין הא כיון דאמר' לא פלוג תו אינה אוכלת ככל ארוסה, אמנם יש לחלק דביעוד דהוי כמסר לשלוחי הבעל עדיף, עי' בשיטה שם].

- אוקי ממונא, בתורא"ש דהוי ספק השקול ועי"ש שר"ל דרוב פעמים מתרצה ורק לממון אין הולכין אחר הרוב, וראה ברשב"א כתובות יא גבי אם מיחה בגרות שכ' דאמר' דנרצה לענין איסור אבל לממון בעי' ראה וכמו דע"א נאמן באיסורין ולממון בעי' ב' עדים, ועי' בתורא"ש הג"ל וכנראה אתי לאפוקי מפ"י זה בסוגיא, אלא דמפרש כרש"י ותוס' דהחילוק הוא משום דתרומה מה"ת ארוסה אוכלת. ועי' קובה"ע יבמות ס"י כז. - ועי' היטב בדברי הפנ"י בשיטת רש"י אם עיקר הטעם משום דארוסה בתרומה הוי איסור מדרבנן וכו' - בריטב"א דכיון דהקדושין מדעת אביה הוי בתורת ודאי דזכות גמור.

- שארית ישראל כו' מחוסרי אמנה, לעי' ברא"ש בשו"ת כלל קב ס"י, וצ"ע מסוגין. [והארכתי בזה בשעורים בפ' הזהב מט. קחנו משם].

דף מו. רש"י ד"ה הואיל או הפקיר זכותו או שתיקה כהודאה, עי' פנ"י [ומש"כ הפנ"י בתו"ד דאוכלת בתרומה צ"ע דאיך תאכל בתרומה בקדושין דרבנן, וצ"ל דכוונתו על תרומה בזה"ז ושאר תרומה דרבנן], ואב"מ לז סק"ו, אם שתיקה הוי מדין זכיה או כצאי וקבלי והפקיר זכותו ב' דרכים לאב"מ הוי כקדושי ביאה דסגי במפקיר זכותו [נחידוש האב"מ שם דכחופה דר"ה אוכלת בתרומה], ולפנ"י הוי רק מדרבנן.

- בפיתה לשם קדושין, היינו דשמא נתרצה האב שייך גם בביאה עי' באב"מ לז סק"ב ובחזו"א.

- תוד"ה בין באב"מ לז סק"ד טו, דהכא בלא שדיך ולכן סגי במיאון הבת [ומיישב קו' המהרש"א], ועי' במהר"ם דכיון דהקדושין חלים אחר רצוי האב מהני ביטול הבת, והאב"מ הק' דהא ברצוי האב חל למפרע, ובהגרש"ש ס"י יט נקט דגם אחר רצוי האב מקודשת מכאן ולהבא [ודלא כלשון רש"י לעיל מד: דהוי למפרע], ובשע"י ש"ז פ"ו ד"ה ובענין דגם לרש"י המעשה דלמפרע מהני על חלות קדושין עכשו.

- קנס כמפותה ובתוס' דאף במקדשה למפתה משלם קנס במיאון, ולרמב"ן קנס ה"ד כשאין כונסה ודוקא שחזר האב וכו' ועי' קו"ש כתובות ס"י קלז.

מתני' אם יש בא' מהם מקודשת וכו', לריטב"א לכ"ע מקודשת מספק שמא שוה במדי, ועי' שעה"מ אישות פ"ה הכ"ו.

- ואפי' בקמייתא והא מלוה, עי' במהרש"ל דאף אם מקדש במלוה א"א לצרף הנאכלים, ועי' במהרש"א ואב"מ ס"י לא סקט"ז ובפנ"י, ודוק ברשב"א ותוס' רי"ד וריטב"א.

- תוד"ה ואפילו בתרוץ התוס' ביאור האב"מ לא סקט"ז דכיון דיכול לחזור הוי מלוה, ועי' בטור ס"י לא מח' הרמ"ה והר"י בחזרה אם תלוי בגמר הדבור או בגמר מסירת המעות, וכ' האב"מ דהתוס' כד' הר"י, ועי' בב"ש ס"י לא סק"ג. וע"ע בתורע"א אות כז משהק' מהגמ' מז. דמאי חידשו התוס' הא זהו ביאור הגמ' באלו וכו', [ואכן הריטב"א מדמה ליה לאמירה דבאלו], ועי' בתוס' הרא"ש בד"ה וש"מ דמבואר דתלוי בגמר המסירה ובזו בזו הו"ל מלוה בלי גמר הנתינה משא"כ באלו הוי בתורת קדושין וניחא.

- מלוה ופרוטה דעתא אפרוטה. באב"מ כח סקל"ז מתש' הרשב"א דדעתה רק על הפרוטה בעין, ולמ"ד דאינה מקודשת דעתה על שניהם, [ולרש"י סנהדרין יט: משמע דדעתה על פרוטה הוא גם על הפרוטה ומהני, ועי' ברמ"ה ובמגיה שם בגזונא דשווי המלוה ושווי הפרוטה שוים], ועי"ש באב"מ דיהני לחצי אשה וכו', ובאבן האזל פ"ה מאישות הט"ז דהכא גרע, ועי' בשע"י ש"ז פ"ב דמוכת דגם

מצד האשה בעי' כוונה לקנין [ודלא כאב"מ כז סק"ב], וכך הנוסח "דעתה" ולא קתני "דעתיה" והעיר בזה באב"נ אב"ע קיט לט-מא וכו', וברי"ף גורס דעתיה וכ"ה ברי"ף לעיל פ"ק ע"ד אביי ו: [ועי"ש בב"ח דגורס דעתה ולפנינו בב"ח לא הגיה כן בדברי הרי"ף] וכ"מ להלן מח:.

דף מז: תוד"ה איתמר באינו יודע אם יחולו דנתן לשם מתנה. עי' במהר"ם ופנ"י אם הוא דוקא בקדושין. ובנתיבות שנו סק"ב כד' המהר"ם,
- המפריש חלתו קמת, עי' בריטב"א, ובחי' הגר"ח בכורים פ"י ה"י אם הוי דקודם הבאת שליש או דקודם ל"ה עיסה וכו'. - תורם מהרעה על היפה ובתוס' לעי' ברע"א [דהחטא דיכול לתקן ע"י שאלה], ובכ' הגר"ח אם האיסור בהפרשה הרע או מה שאין מפריש מהיפה, ובמקו"ב ס' לא אם האיסור בהפרשה או מחמת הנתינה ונ"מ בזה"ז. ועי' בתוס' הרא"ש דאם אינו קדוש לא עבד האיסור דבהרימכם.

דף מז: במקדש במלוה, לרש"י אפי' הוי בעין [וחלוק מהסוגיא לעיל ו: דהתם מקדש בחוב עי"ש ברש"י], ועי' תוס' רי"ד דע"ז קאי הטעם דלהוצאה ניתנה, [וס"ל דגם למ"ד לאו להוצאה א"צ להעמידם בעיסקא וכ"נ בתוס' ר"י הזקן], ועי' מהר"ט ופנ"י, ובלשון הר"מ פ"ה הי"ג דל"ח הנאה, ועי' אב"מ ס' כח סקי"ד, ודלא כב"ש שם סקי"ט עי"ש בפת"ח.
- שי' הר"מ פ"ז ממכירה ה"ד דמהני לקנות במלוה ודלא כסוגין ועי' אב"מ ס' ל, ובדברי תוס' ר"י הזקן לפנינו ישוב דתליא בר"י ור"ל, [ויל"ע עוד דלהר"מ מהני דוקא מכר בחוב ולא בבעין עי"ש].
- מנה חסר דינר, במקנה לעיל ח בהא דהשאר נעשה מלוה.
- התקדשי בפקדון, בקצות קפט סק"א הא החצר קנוי למפקיד ואיך תקנה האשה, ועי' נתיבות קצב סק"ו, ודוק בש"מ ב"ב פה מהר' יונה וא"ש, [ולשי' הר"מ מכירה פ"ה הי"א הנפקד זוכה החפץ הפקדון בלי קנין ובדברים וא"ש], ועי' במרחשת ח"ב ס' לו ענף ג-ז דבקדושין ל"ב זכיה, ועי' אב"מ כח סקנ"ט דבשטר קדושין סגי בנתינה וכ"נ בריטב"א יט. וע"ע באב"מ בס' ל סק"א דבקדושין אם ל"מ בטלי ע"ג קרקע לא יהני במלוה דל"ח נתינה, ועי' עונג יו"ט בס' קלו - ועי' בחזו"א ס' מ סק"ו לגבי העדים.

- רש"י כ' ב"ה אפי' דמקודשת במלוה בההיא הנאה וכו' צ"ב, ועפנ"י, ומוכרח ברש"י דהסוגיא הכא מיירי במקדש במעות בעין [דבחו"ב א"א לקדשה] ולהכי כשאינו בעין ע"כ דמקדשה בהנאה. [ועי' תוס' רי"ד לעיל ו: ובריטב"א לעיל שם ובסוגין].
- אם נשתייר ש"פ, ברא"ש ס' י דלא ידעה שעור הפקדון ועי' רשב"א וריטב"א ובק"נ, ועי' ב"ח ס' כח ובב"ש שם סקי"ג ובט"ז סקי"ב ובאב"מ סקט"ו, ודוק בתורי"ד דגילתה דעתה דניחא בב"ד ועי"ש בשם הבה"ג, וכן בשלנ"ל, ומש"כ באב"ג בס' קיט.
- חידוש במאירי ב"ב כמה דמקדש במאה מנה רק הפרוטה הוי לקדושין והשאר הוי כסבלונות, דאשה אין ליה שויות (היינו דהוי כסף קנין, ונתבאר בשעורים בב"ב שם) ועי' בב"ח וב"ש ובאר היטב ע"ד הטור בד"ה האב זכאי בקדושי בתו ודוק.

דף מז: מלוה ברשות בעלים לחזרה, בשו"ע סוף ס' לט כרשב"א דמשעת כתיבה א"י לחזור ועי' במהר"ם, ועי"ש בש"ך ובקצות, ומש"כ הפנ"י.
- ביקע בו קנאו, בריטב"א חידוש בגדרי שואל דל"ה קנין הגוף ועי' אב"נ חו"מ סימן כה ובאמרי בינה קנינים סימן ג. וראה בקצות קנג ג ומחנ"א שכירות ס' א דבקנין לתשמיש מהני ע"י שימוש בו, [ועי' במשא יד כפ' משפטים בארוכה בגדרי שאלה ואכ"מ]. - ברש"י השואל קרדום לעשרה ימים עי' ברש"י בשבת קמח דבשאל סתם יכול המשאל להוציאו בכל עת, ועי' הגהות היעב"ץ.
- שט"ח דאחרים בתוס' וברשב"א דמוציא השעבוד לרשותה ועי' חי' הגר"ש סימן ה אות ה דמקדשה בחוב עצמו, וע"ע בר"ן דמקדשת בהנאה ועי' קצות קא סק"א, ובאב"מ ס' כח סקל"א. - כתיבה ומסירה בשטרות ברא"ש ב"ב שם ס' ד דהמסירה לנייר והשעבוד בשטר, ולבעה"מ קעג הכתיבה הוי

גילוי דבמסירה איכא לשעבוד, ועי' רשב"ם שם עו ובר' יונה שם עז. ובריטב"א לפנינו ובב"ב שם אם בעי' כתיבה לפני המסירה וכו'.

דף מת. חזר ומחלו, לתוס' הטעם דהוי מכירה מדרבנן, וכשי' הר"מ פ"ו ממכירה הי"ב ובחי' הגר"ח פכ"ב ממכירה דאין לזה מעשה קנין ובברכ"ש שם. - ולרא"ש כתובות פ"ט סי' י דא"י למכור השעבוד הגוף ובקו' התומים סימן סו, ועי' קצות שם סקכ"ו [ובארוכה בהערותי על הריטב"א ב"ב בפ' מי שמת]. - והא דבמעמ"ש ל"מ מחילה, עי' בפנ"י דעשאוהו כשל תורה, ועי' ריטב"א גיטין יג דמשתעבד לקונה גם בחיוב הגוף, ועי' בקצות קכו סק"ט דהוי גופו ממון, ובברכ"ש גיטין סי' כה ומיישב שם קו' הפנ"י וכ"נ בשע"י ש"ה פ"ט. - ודבר מחודש כ' ברע"א בדו"ח ב"מ כ דרק היכא דהקנין מדרבנן מהני לדאורי' (כמעמ"ג להרמב"ן, עי' פנ"י בקו' על הרמב"ן ב"ב עז), משא"כ בשטרות דמופקע מקנין ל"מ לדאורי'. - בתוס' ב"ב קמו: ראי' מסוגין דבמחל א"צ לשלם רק מה שנתנו הלקוחות ולא ככתוב בשטר, ודלא כשי' הר"מ עי"ש. - שיטה מחודשת בקרי"ס בהל' מכירה פ"ו דמעמד שלשתן קונה מהתורה וצע"ג. ועי' עוד בהערותי על הריטב"א ב"ב שם.

- שמין את הניר וברש"י דדעתא נמי אנייר וכו', ברע"א אם מועיל בקנין המועיל כיון דבעי' דעת אחרת וכו', [עי' שו"ת רע"א תניינא סי' נו], ומוכרת כדברי השע"י ש"י פ"ב דהאשה נחשבת דעת אחרת גם לר"ן בנדרים דמפקרת וכו' עי"ש, ועי' אב"מ כת סקל"ז [ויסוד הקהל"י בסי' א]. - וע"ע ברע"א בשו"ע הועתק בסוגין דאם אין הניר ש"פ ל"א שמא ש"פ במדי, דבכה"ג שאינו ש"פ בפנינו ל"א דעתא אנייר.

- תוד"ה שמין במהרש"א ומהרש"ל ופנ"י. - שלא לדעתה, באב"מ סי' לב סק"ד ובחי' הגר"ח פ"ג מאישות הי"ח דהיינו דעת בעל השטר, ועי' באו"ש אישות שם, ובאמרי משה סי' יח. - שלא לשמה בשטר קדושין, לעיין באו"ש פ"ג מאישות שדן בדיון סתמא לשמה בשטר קדושין דאף דבריש זבחים מבואר גבי גרושין דל"א סתמא דלאו לגרושין קיימי, אפשר דבקדושין מהני סתמא ועי"ש שהסיק דל"מ.

- ישנה לשכירות וכו', ביאור הרשב"א דל"ד למקדש באלו וכו' דבאי' להאי ליתא להאי וכו', ובכל דברי הרשב"א עי"ש ג' הלשונות בדבריו אם מקודשת משעת גמר הכלי או מחזרת הכלי, או דהוי כתנאי בעלמא, ובתוס' ב"ק צט ובקצות קכו סקי"ג, ומש"כ האב"מ סי' כח סקל"ט וברע"א בלקוטים עמוד קעז ולהלן. - בתוס' רי"ד דגם אם ישנה מתחלה וע"ס מ"מ במלוה ופרוטה אם דעתה על פרוטה תתקדש בפרוטה אחרונה. - בריטב"א דאם שכירות בסוף היינו כשמחזירו לבעלים ולא כשמשלים המלאכה, וכ"נ בתוס' רי"ד, ועי' מאירי בשם הראב"ד - וברש"י בע"ב דלמ"ד אינה לבסוף נקדשה ע"י מחילה, ובקו"ש ב"ק צט הק' דאיך תתקדש במניעת חלות החוב, וביאר דבמקדש בעיקר העבודה. - בשכר שאעשה עמך, עי' בתוס' רי"ד לפנינו, ועי' עוד בתוס' רי"ד להלן סג. דלאחר העשיה בעינן אמירה בשעת הנתינה, ועי' באב"מ בסי' כח סקמ"א, וע"ע באב"מ שם סקל"ט בהא דחצי פרוטה לא נעשה למלוה, וכ"נ בתוס' רי"ד, ועי' מחנ"א שכירות סי' יד וברע"א עמוד קעט.

- במח' אם ישנה לשכירות וכו' בגמ' ע"ז סה מבואר דהוי שכירות אחת לכ"ע, ובאבן האזל פ"ז ממכירה ה"ד ביאר דלמ"ד מתחלה וע"ס עי' יד פועל כיד בעה"ב זוכה בעה"ב בכל העבודה בשעת עשייתה ולהכי הוי התשלום מלוה.

- בקו' השעה"מ בהל' אישות על הגמ' בע"ז גבי כיפה דאינו נאסר והק' דאם חצי פרוטה לא נעשה מלוה שיאסר פרוטה אחרונה, וצ"ל דלגבי ב"נ גם אם הוי פרוטה ליכא תביעה על מכוש אחרון ועי"ש.

דף מת: אומן קונה בשבח כלי, אם יש לו קנין בגוף הכלי דוק ברש"י, ובקצות שו סק"ד דאינו קנין גמור אלא כמשכון, [ועי"ש בישוב קו' הפנ"י המפורסמת גבי גט שנכתב ע"י קטן], לדקדק ברש"י דלמ"ד אומן קונה ל"ש בזה ישנה לשכירות וכו', והדברי משפט הק' מדברי רש"י על הקצות הנז' ודוק. ועי' בריטב"א ב"מ קיב דהוי כקנין בע"ח במשכון, וברשב"א ב"ק צח: שקונה כנגד דמי

השכירות ובנתיבות שו סק"ג ועי"ש בקצות סק"ד, וברא"ש בע"ז פ"ה סי' לה דל"ב הכלי טבילה באומן נכרי דלא נקרא שם הנכרי עליו, ועי"ע מהר"ח או"ז סי' נז, והאריך בזה בשו"ת עין יצחק אב"ע סי' עז, [ניש לבאר עפ"י הגר"ח פכ"א ממלוה דבנורע בהפקר זוכה במה שגדל כיון דיצר את השבח, וה"נ י"ל באומן דלכה"פ קונה השבח]. – בקו' הראשונים דלכ"ע מצי תפיס אאגריה והוי כמשכון ותי' דתופס מעצמו, ועי' ברא"ש פ"ק סימן י'.

– ברשב"א דלא קי"ל דאומן קונה בשבח כלי ולהכי איכא בל תלין בקבלנות, עי"ש ובריטב"א. וכ"ה ש"י הרמב"ם [ועי' מ"מ שהק' מהא דהר"מ פסק דבקבלן יש לו אונאה, ובמשנ"ל כ' דשאני פועל כדחזי' דא"י לחזור בו, ועי' אבה"א מכירה דקבלן שאני. דהוי שכר השבחה ומש"ה ל"ה כעבד, ומ"מ כיון דהוי שכר עובר בבל תלין].

– חידוש הגר"ש קלוגר בתש"ט טו"ד סי' קפא דביוצר דבר חדש לכ"ע קונה בשבח כלי, ורק הכא בנזמים דרק השבח אינו בעולם פליגי – ברמב"ם פ"י משכירות ה"ד משמע דאם אומן קונה הא יכ"ל לו הא לך דמים והחפץ שלי, ומוכר דאם אומן קונה הוי בעלים על כל הכלי ודלא כקצות הנ"ל, והיא הערת הבית אפרים. – בחקרי לב אב"ע סי' כא בשילם המעות קודם שעשה המלאכה אם הוי דידי' לקדושין.

– מתני' דינר כו' ונמצא של זהב. באב"מ סי' לח סקי"ב הביא דבעי' שיטלנה ויחזור ויקדשה ועי"ש שהק' דיהני שיקדשה במה שבידה, ועי' באו"ש אישות פ"ג ה"א דל"מ דהוי כטלי קדושין וכו'. – בו ובמה שכתוכו בשעורי הגר"ש ריש מסכתין אות ה בשם הגר"ח להק' דהרי כ"ז שהיין בכוס אינה קונה דהוי כליו של מוכר וכו' ועי"ש דזכתה ביין בקנין הגבהה ועוד דאמדינן דעת' דאשאל לה הכלי לקנות היין וכו'. – כגון שאמרה לשלוחה ברש"ש ובחזו"א. – בצייר בבליא בתורי"ד ותורא"ש וברש"ש וחזו"א. – שאמר לשלוחו הלוני וכו' במהרש"א מתו"י וברשב"א ובריטב"א.

דף מט. שבח יוחסין, ברש"י מוכח דנתין עדיף ועי' ריטב"א וברש"ש ובהמקנה.

דף מט: שמא הרהר תשובה עי' ברא"ש ובק"נ ובשו"ת הרא"ש סי"ז א כ' דמשום חומרא דא"א וכו', ועי' לח"מ אישות פ"ח ה"ה, ובציון הרע"א להר"י מינץ דהוי חומרא בעלמא, ובמאירי משמעות דבריו דהוי קדושי ודאי וצ"ע. – ובמנ"ח ססד הוכיח מכאן דבלי דודי חשיב צדיק [ונתלקו הראשונים בזה אם דודי מעכב ואכ"מ].

סוגיא דדברים שבלב וסוגיא דסבלנות

מתני' בלבי היה וכו'. לעי' במהרש"א בדברי התוס' דמבואר דגם במתני' הוי מדין תנאי ולא מדין טעות, [וכלשון המשנה וכן היא שהטעתו], אולם בשלנ"ל מבואר דהוי מדין טעות [וניחא קו' התוס']. [וברע"א בתשובה כ' דכל מק"ט שבטל הוא מדין תנאי דמבטל המקח], ועי' היטב בדברי הר"ן בפ' המדיר [דף לג: מדפי הרי"ף] גבי מחילת תנאי עי"ש משה"ק ממתני' דיהני אמירתה דבלבי היה וכו' מצד מחילת התנאי, [ועי"ש בהגהות אנשי שם בשם הרא"ה לחלק מכהן ועשיר], והסיק דבהך תנאי ל"מ מחילתה, ועי"ש ברע"א עד. ובחזו"א בסוגין, ובאב"מ לח סקי"ד, ובחי' רמ"ש לפנינו, [ועי' בחי' הגר"ש סימן יב עמוד קע דל"מ מצד ביטול התנאי דהוי לשעבר וכבר נתבטלו הקדושין].

הבוא גברא וכו', ברשב"א ר"ן ותורא"ש דאמר קודם המכירה, דאי לאו הכי אפי' דברים שבלב לא הוי דלאו כל הימנו וכל מוכרין יהיו אומרים כן וכו', – חידוש בפנ"י דמירי דאמר בתחילת המכירה ולא בסופה, ועי' תוס' ר"י הזקן [וצ"ב מש"כ "דנאנס" ולא פירש], ותוס' רי"ד [ושם הביא שיטה דלא גילה דעתו קודם], ובשלנ"ל, והרשב"א להלן הק' ממתני' דהא מעיקרא לא אמר, ותי' דמ"מ ניוחש לה, [וצ"ע אם לא הוי סתירה לדבריו הכא, דבלא אמר אפי' דברים שבלב אינו].

– בדברי הרא"ש בחילוק בין קרקע למטלטלין דאין דרך למכור קרקעות וכו', ועי' במהרש"א ופנ"י בשיטת רש"י, [ויל"ע במכר קרקע ומטלטלין יחד ודוק].

- לעי' היטב בדברי הרשב"א דברים שבלב אינם דברים רק כשותרים לדבורו, לבטל מה שאמר בפיו, ועי' בדברי הרשב"א גבי מחשבה בתרומה וגבי ידות נדרים, [ועי' קו' שעה"מ סי' נח, ובברכ"ש סי' א סק"ג ואחיעזר ח"ב סי"ט או"ג], ועי' במדרכי בכתובות פ' אלמנה דף צו [סימן רנד] בשם הרא"ם שכ' בדין דברים שבלב דגם בחשב איפכא הולכין אחר פיו.

- חידוש בתוס' שבועות כג. ד"ה דלמא דהיכא דאין סותר מה שמוציא מפיו הוי דברים, (ועי"ש גה"ש), ועי' רמב"ם שבועות פ"ב הי"ב ובמחנ"א נדרים סימן ה-ו דכ"ה בר"מ, אולם צע"ג מסוגין דלמיסק לא"י, ועי' במדרכי סוף פירקין, ובשו"ע אב"ע סי' כו ס"ג ובט"ז והגר"א שם.

- לעי' בר"ן ובתוס' רי"ד ושלנ"ל ובתוס' ר"י הזקן בסוגיא ודוק בדבריהם אם שיטתם נוגדת את דברי הרשב"א הנ"ל. ועי' בתוס' גיטין לב. ד"ה מהו שכ' "אע"פ שנאמן לומר כך הי' בלבי שכיון שלא חשש לפרש רוצה הוא שיתקיים הדבר בכל ענין", ועי' הוספת תורא"ש שם דשמא חזר בו, וכ"ה בתורא"ש בכתובות שם. ועי' בתורי"ד דגם ביש לו מיגו ל"מ דברים שבלב, והיינו דאין הטעם דל"ה דברים מחסרון נאמנות דלא לא מהני, ובחכם צבי סי' קטו ד"ה מעתה כ' דמהני מיגו, [והנה בגוונא דבפה מוכר ובלבו אינו מוכר לכאורה איך יהני הא אין לו דעת למכירה, ומוכא מהגר"ב דז"ל דבזה שאומר ועושה יש כאן דעת בעלים למכירה, והא דלענין אסמכתא לא קניא ול"א דהוי דברים שבלב, היינו דבאסמכתא ליכא דעת כלל ולא חשיב דאיכא דברים על מכירה].

- לעי' בשו"ע חו"מ סי' רז ס"ד וברמ"א ד"א דבמתנה דברים שלב הוי דברים ועי"ש סמ"ע סק"י. והמקור בשלה"ג כתובות צו מהרי"א, ועי' בתוס' רי"ד לפנינו.

- בבית הלוי ח"ג סי' ג כ' דבמק"ט ליכא חסרון דדברים שבלב, ועי' רע"א תניינא סי' נא. [ובסוגין ע"כ הוי דין תנאי כדמוכח בתש' הרא"ש כלל לה, ובשעורי הגרנ"ט נדרים מבואר היטב החילוק בין תנאי לטעות ועי"ש דהיכא דהתנה ע"כ הוי מדין תנאי (כמש"כ בדין נדרי שגגות). ובכסבור וכו' ל"ה טעות כיון דהוא הטעה את עצמו, עי' להלן סב וברש"י שם].

- הערת הרע"א עמוד קפג ד"ה וביסוד, ובבית הלוי ח"ג סי' טז בנידון העדים, וכה"ק המקנה בסוגיא, וברע"א גיטין לב ואב"מ סי' כו ס"ו באמרה בלבי היה להתקדש וכו' דתליא אם מחילת התנאי בעי עדים. - הערת הרע"א באדעתא דנפשי' בלשמה דהא הוי דברים שבלב. [ועי' חת"ס בתש' אב"ע צ, והרע"א כ' דהוי עיקרו בלב, ובלא"ה י"ל להגר"ח דעכו"ם מופקע מדין לשמה, ויל"ע בד' הרע"א מדין רצון בקרבנות דעיקרו בלב וי"ל].

- מחילה בלב בקצות סי' יב וקצות סי' רסט ונתיבות שם השיגו מהרשב"א הנ"ל. - ועי' במאירי גבי בטול בלב וב' התרוצים.

- בדברי התוס' בשם הרשב"ם גבי תנאי כפול, עי' ברש"ש ומהרש"א, ובחילוק בין ממון לאיסור, עי' רמב"ם פ"ו מאישות הי"ד ובראב"ד פ"ג מוכיה ה"ז דלגאונים רק בגו"ק בעי' תנאי כפול, והראב"ד כ' דבמכירה א"א להוציא מהמוכר אם לא נתקיים התנאי משא"כ בגו"ק התנאי הוי רק כהפלת דברים, [ועי' ביאור הגר"ש אות שעא דבממון מהני תנאי מסבירא והיינו דכן אומדנת המכירה, ולפ"ז י"ל דגם בממון בעי תנאי כפול ורק דהאומדנא מושיה ליה כאילו התנה, וניחא קו' התוס' מבני גד, כיון דהתם קתני עיקר הדיון של תנאי כפול], ועי' ברמב"ן ד"ה דברים שבלב שכ' דבמוכר על דעת מעשה של עצמו בטל מקח שע"ד כן עשה וכו'.

- ובעיקר קו' התוס', יש לדייק בתורא"ש דהק' כן גם לרבנן, דלכה"פ בעי תנאי, והתוס' הק' כן רק לר"מ, וצ"ל דס"ל לתוס' דגם בדברים שבלב מיקרי תנאי, ורק דלא חשיב תנאי כפול, אמנם יש לדקדק עוד דהתוס' לא הק' כשאר ראשונים דאפי' אם הוי דברים הא ל"ה תנאי כפול, והקשו בנו"א דמשמע דלא פי' דבסריו וכו' והיה נראה דס"ל דאם דברים שבלב הוי דברים חשיב ג"כ תנאי כפול ודוק היטב. - ובתרוץ התוס' דאיכא אנ"ס, עי' בפנ"י.

דף נ. אלא לאו משום דאמר', בתורא"ש ובחזו"א דל"ה ודאי דלא נית"ל ועי' בתורא"ש ב' האופנים בפ"י הגמ' חדא דיש לתלות קצת דניחא ליה מדלא גילה בדעתו בשעת מעשה וכו' [וצ"כ דהא כופין ומלקין אותו ומ"ש לגלות דעתו], ועוד תי' דגם בלב כל אדם ל"מ נגד דבור שבפה, ועי' בריטב"א, אולם התורא"ש הוסיף משום דדברים שבלב ל"ה דברים, ומשמע דאם הוי דברים חשיב כדיבור ומהני

נגד דיבור בפה, ורק ס"ל דלהלכה דבלב ל"ה דברים אם הוי בלבו ובל כל אדם חשיב ג"כ דברים שבלב ולא נפיק מדין דברים שבלב ולהכי ל"מ נגד דיבור שבפה, וכ"כ בשעורי הגר"ש את שפד. סוגיא זו נתבארה בארוכה במשא יד ח"ב פ' קרח, קחנו משם ותמצא נחת.

- גט מעושה, בריטב"א ותוס' רי"ד ותורא"ש ב' התרוצים דלא חשיב דברים שבפה [כיון דמעושה שלא כדין] עיש"ה. - לעי' ברמב"ם גרושין פ"ב ה"כ דמגורשת דיצרו תוקפו וצע"ג מסוגין כמו שהק' בחוט המשולש ח"ג סוף סי' טז, וי"ל עפ"י הגתיות רה סק"א דבגט בעינן רצוי בלב. [ועי' אבי עזרי גרושין שם].

- רצון בקרבנות, חידוש בתוס' רי"ד ב"ק סז דטעמו דבעי' שליחות מהבעלים להקרבה עיי"ש גבי שחטו הגנב לשם הבעלים דמה"ט ל"מ, ולפ"ז ניהא דאף לרע"א דבלשמה ובמידי דתליא בכוונה בלב ל"ש דברים שבלב, מ"מ בדין לרצונו בקרבנות תליא בשליחות הבעלים.

- בריטב"א ותוס' רי"ד בבאור הגמ' שא"ה דלחומרא, וכן דלא מבטל לתנאה, ודוק ברש"י וערש"ש. - למיפטר מקרבן, בתורא"ש ד"ה דילמא.

- בריטב"א דגם באומדנא דבלב כל אדם, ל"מ לסתור דבריו דל"מ לעקור מה שאמר בפיו בפירוש, [וצ"ע מהריטב"א גבי גט מעושה, וצ"ל דהתם בכפיה לא חשיב דיבור כלל וכמבואר בתוס' רי"ד הנ"ל].

לעי' ברשב"א גבי תליוהו וזבין וכו'. - אומדנא דמוכת אם מהני במקח, במאירי ב"ב קמו: דל"מ, וכ"ה בתוס' רי"ד לפנינו ועיי"ש בשם הר"ח, ובתוס' רי"ד בכתובות צז: ועי' בר' יונה ב"ב שם דספק אומדנא חשיב דברים שבלב.

סוגיא דסבלונות

לדקדק היטב פרש"י ותוס' בסוגיא וביאורו הנפלא של מרן הגרי"ז בהל' אישות דאזלי לשיטתייהו, ודוק בריטב"א ד"ה אמר ר"פ וכן ברמב"ן ובמאירי דסותר לדבריו. ובאב"מ סימן מה סק"א מהריב"ש ג"מ באבי חתן ששלח סבלונות.

- תוד"ה חוששין בהגרי"ז שם. - באב"מ שם בדין עדים על הסבלונות אם בעי' עדים לקיומא. - לרש"י אם הוי ספק קדושין יל"ע לגבי העדים [ובפרט לב"ש דעדים על ספק קדושין ל"נ], וכמ"כ בנתינת השליח אם הוי נתינה לקדושין. - לעי' לשון הר"מ אישות פ"ט הכ"ח וצ"ל בכוונת הר"מ דמנהג היינו מיעוט, ועי' במשנ"ל בשם המהרי"ק חילוקי דינים בזה. וביד דוד אישות ח"ב בסופו האריך בקו' גדול על כל הסוגיא עיי"ש. - ברע"א בסוגיא בקו' גבי ס"ס.

בהא דחיישי' למיעוטא ולא אזלי' בתר רובא, לעי' בריטב"א הטעם דל"א בתר רוב דהוי רק מנהגא, ובקו' האב"מ סי' מה סק"א וסק"ב מרובא לרדיא. - מיעוטא מסבלי בבעה"מ ובר"ן דנימא סמוך מיעוטא לחזקת פגויה וכו'. - בתוס' ר"י הזקן בסוגיא דהאשה קבוע וכו' וצ"ב. - בדברי המקנה בקו"א בסי' מה ס"א [בשלח סבלונות עיי' קטן דתליא ברש"י ותוס' ועיי"ש עוד ג"מ כגון בשלח סבלונות בשבת].

- בד' הגרי"ז הנ"ל תו"ד דלד' רש"י דהחשש הוא דמקדש בסבלונות עצמם, דה"ד היכא דרובא מקדשי' והדר מסבלי, ועיי"ז חשיב לאומדנא דמהני לקדושין וניהא קו' התוס' על פרש"י, ולדבריו הרי גם לרש"י הוי ודאי קדושין, מיהו לשון רש"י וכ"ה ברא"ש בד' רש"י דהוי רק ספק קדושין, ועי' בתרוה"ד בסי' רז חידוש דליכא גם חסרון משום העדים דהוי ככל חזקה הבאה מכח רוב, ואמרי' דשליח עושה שליחותו וכו' עיש"ה, והדברים מפורשים באו"ז בסי' תש"ס דהוי חזקה גמורה ול"ב עדים עיי"ש סיוע לד' הגרי"ז, ומה"ט נראה דהא"ז לשיטתו שכ' בסי' תשעה דלרש"י אינו נאמן לומר דנתן לשם מתנה, והיינו דהוי אומדנא ודאית ועיי"ש באו"ז בסי' תריא, וביד דוד שם עמוד 486 שר"ל דפליגי בזה הראשונים, ועי' בריטב"א, ומה שנקט הגרי"ז דלרש"י היכא דרק מיעוטא מקדשי' והדר

מסבלי ה"ג לא יהני, כן נראה גם בשו"ת הרשב"א אלף קפ, אולם בר' ירוחם בשם הרמ"ה נראה דגם במיעוטא חיישי כן, וכן"ל מהריטב"א ומאירי, והו' חידוש דמיעוטא משוי ליה לאומדנא וכעסוקין באותו ענין דמהני. והאחרונים דנו דנ"מ בין רש"י והר"ח דלרש"י בעי' עדים לקיומי בשליחת הסבלונות כיון דע"ז הוי הקדושין, וראה באב"מ ובמקנה כסי' מה, ונראה עוד נ"מ מחודשת אם רובא מקדשי וכו' תלוי במקום האיש או במקום האשה, ומצאתי באוצה"פ שם שהביאו מח' הרא"ם והמבי"ט ורדב"ז בזה עי"ש, וברא"ם דייק דברש"י בסוגיא נראה דתליא במקום האיש, ועי' ברמ"ה בסוגיא דאזלי' לחומרא, וי"ל דרש"י לשיטתו דהסבלונות עצמם הוי הקדושין, ע"כ דתלוי במקום האיש, אמנם ביד דוד שם עמוד 492 כ' דלרש"י בעי' דוקא דשניהם ממקום דמקדשי והדר מסבלי, ולר"ח תליא במנהג המשלח, ובעיר שאין בה מנהג עי' רשב"א ורמב"ן וריטב"א, ועי' יד דוד שם דלרש"י ודאי ל"מ ודוק.

וברמב"ן שתי' הקו' מכתובה דאיירי בעיר שרובא מסבלי והדר מקדשי ושלח סבלונות ואח"כ הוחזק כתובה בעיר שמקדשי והדר כתבי דע"כ אינו נוהג כאנשי העיר דאם הוי סבלונות הוי כמיעוט לגבי כתובה ואם הוי בתורת קדושין הוי כמיעוט לגבי סבלונות מש"ה חיישי' דהתן הסבלונות לקדושין, הרי דאף דהוי ספק וליכא אומדנא הוי ספק קדושין ול"ח דברים שבלב. [אלא דדברי הרמב"ן צ"ע דאיך יהני נתינת הכתובה אח"כ לפרש למפרע דהסבלונות הוי לשם קדושין, הא בשעתה היה כמו הרוב דהוי מסבלי והדר מקדשי והוי לשם מתנה, ואיך ידעו העדים למפרע דהוי לשם קדושין וצ"ע ג]. וע"כ צ"ל דרק היכא דהוי ספק בעיקר האומדנא דהוא ספק כללי באומדנא בזה חשיב דברים שבלב, אבל היכא דהספק הוא במציאות צדדית היינו לקבוע אם הוא מהרוב דמקדשי וכו' זה ל"ח לספק אומדנא לעשות לדברים שבלב, וכן מוכח בר"ן שכ' גבי קטן שקידש והגדיל ואח"כ בעל ומקדש במלוה ובעל הוי ספק קדושין דאפשר דסבור דקטן יכול לקדש והובא במ"מ פ"ז מאישות הכ"ג, הרי דאף דהוי ספק ל"ה דברים שבלב, וע"כ דכיון דאין הספק בעיקר האומדנא אלא במציאות פרטית אם יודע הדין דאינה מקודשת ל"ה חסרון באומדנא למיתשביה לדברים שבלב, וכן בסבלונות כה"ג, ודבר זה מוכח בב"ב קמח: גבי שכ"מ שכתב כל נכסיו ובספק אם יש לו במדה"י לא מפקי' מהמקבל, והראשונים כ' דאף דהיורשים מוחזקים אין ספק מוציא מידי ודאי, ובר' יונה דכיון דהוי ספק אומדנא הוי דברים שבלב, עכ"פ בש"ר לא כתבו כן, והיינו דכיון דהספק אומדנא הוא מחמת המציאות ל"ח לדברים שבלב, ומעתה י"ל דהן אמנם אפשר כדברי הגרי"ז דהוי אומדנא ודאית מחמת הרוב, היינו דהרוב משוי ליה כדבור לקדושין, [והבאנו דכ"נ באו"ז בסי' תש"ס וסי' תשעה דמה"ט ל"ב עדים וכמ"כ אינו נאמן לומר דנתן לשם מתנה], אכן מש"כ רש"י דהוי ספק קדושין הוא מחמת המציאות דלמא הוי מהמיעוט, אבל זה לא מגרע באומדנא הכללית להחשדיבו לדבור של קדושין, ולפ"ז גם באתרא דהוי מחצה ע"מ שייך האומדנא עכ"פ למיהוי ספק קדושין.

דף נ: סוגיא דכל שאינו וכו'

בדין כל שאינו בזא"ז וכו', לעי' היטב ברשב"א נא. ד"ה ורבא וד"ה ואביי ובתורא"ש, ולהוכיח מדבריהם בדינא דכל שאינו וכו' דכלי כל שאינו כו' היו חלים קדושי שניהם, וע"ע בהמקנה, ופנ"י דמדדיק כן ברש"י נא. גבי תודה, ודלא כמבואר בריטב"א דהיה חל אחת מהן. ויש לדון מקו' הגמ' גבי מעשרות ודוק. - קו' עצומה בחמד"ש דא"כ במקדש ב' אחיות ליהוי כאחת וחמור כמו גבי כולכם. [וצ"ע לרש"י יבמות מט: דאם לא תפסו קדושין פקעו אח"כ עי"ש גבי סוטה, ראה באב"מ בסימן יח ובמנ"ח רג, וגם ברשב"א יבמות יא ס"ל כן, ולפ"ז צ"ע דכיון דנפקע האישות תו ל"ה אחות אשה, אכן י"ל דהוי כמו דפקע ע"י גרושין ואיכא איסור קרובות, וכ"ה בדב"א מהגרז"ס ז"ל, ומצאתי בחי' הגרז"ס בגיטין עג שביאר שיטת רש"י הנ"ל באופן נפלא ומחודש דס"ל דהקדושין מתחדשים כל הזמן להכי אם אינן ראויים פוקעים, ולפ"ז לשיטתו נשאר איסור קרובים מחמת הקדושין הקודמים, ובעיקר ההנחה דהקדושין מתחדשים בכל עת, יל"ע לגבי קדושין שאין מסורין לביאה, דאמאי בהוכרו

ולבסוף נתערבו אמרי' דמהני, והרי כיון דהקדושין מתחדשים בכל עת נימא דבעי' ראוי לביאה כל הזמן, וצ"ל דמ"מ כיון דהילפו' היא מכי יקח בעי' ראוי לביאה בשעת הקיחה ממש].

- לעי' בתוס' גיטין נב. ד"ה הא דבחסרון היכי תימצא ל"א כן, ולכאורה מסייע לד' הגר"ח בהל' נדרים גבי הקמה והפרה, אמנם בתוס' הוסיפו דאפשר לקיים שניהם, ועי' במהר"ם דהוי ב' תרוצים, ובתורא"ש שם דהוי תרוץ אחד, ובשם הגרי"ז הביאו דדברי התוס' ל"ש לדברי הגר"ח וצ"ב. ובגליונות החזו"א הק' כקו' הגמ' גבי מעשרות דהתם הוי ג"כ חסרון דל"ש לעשר ב"פ, ובשם הגרי"ז הביאו דהתם הוי חסרון דיני, והגר"מ ז"ל הביא כן מהספרי דממעטי' דא"א לעשר שנית אחר שעושר וע"כ דל"ה רק חסרון היכי תימצא.

- בדברי התוס' רי"ד בסוגיא במשה"ק בדין אאחע"א דאמאי בב"א חל נימא כל שאינו וכו'. ולעי' בתוס' בכורות ט. סוד"ה אמר [במש"כ בקדושה הבאה מאליה וכו'], ודוק בדברי הגמ' נא. שאני מע"ב דאיתה בטעות, דאפשר דכ"ה תרוץ הגמ' דל"ה הקדש ידיה, וכבר נחלקו האחרונים מה"ט בדין שאלה אם מהני במע"ב, [ועי' הגרי"ז מנחות עט:]. [וע"ע בתוס' זבחים ל. ד"ה דבריו ובתוס' פסחים צ:].

- ברש"י גבי תודה. לעי' ברשב"א חולין כג ורש"י מנחות עת: בדין המ' חלות הנותרים, ובעיקר פרש"י עי' הערת הגאון יעקב וברש"ש בערוכין נ. דבלא"ה ל"ש קדוש הלחם אחר שחיטה.

- בקו' הרשב"א לאביי דבקדושין שאין מסורין לביאה הוי קדושין דאמאי אין אחיות מקודשות, ותי' דבוה גם אביי מודה, לעי' במנ"ח מ' רג [שתי' עפ"י הרש"י הנ"ל ביבמות מט:]. - קדושין שא"מ לביאה. לעי' בריטב"א בסוגיא ובריטב"א ביבמות כג: בתי' השני בהא דל"א ברירה [יסוד נפלא המרומז באב"מ בסימן מא סק"ב], וראה עוד בקו' האב"מ בסי' לא סק"ג, וע"ע בהמקנה בקושייתו ע"ד תוד"ה קדושין דגבי מקדש ב' אחיות החסרון משום הקדושין באחותה וכו'. ועי' בשערי יוסר ש"ג פכ"ב. וראה במשא יד ח"ב בפ' קדושים.

- קני את וחמור, דוק ברשב"ם ב"ב קמג. בטעם דלא קנה אם הוי מחסרון אומדנא, [ועי' ש' בקו"ש], ועי' מהרי"ט חו"מ סנ"ב [ציינו בגליון מהרש"א] דהחסרון באומדנא וכו', וראה ריטב"א בשם הראב"ד, ובר' יונה ב"ב קמח מבואר דבר חדש דהא דלא מהני הוא משום דהוי כדין קנין שבטל לחצאין, וכל קנין שבטלה מקצתה בטלה כולה, ועי' ברע"א החדשים כאן, ויש להוכיח גם מפ' התוס' רי"ד בסוגיא ונתבארו הדברים בהערותי על הריטב"א ב"ב קמג קחנו משם.

- לעי' ברמב"ם אישות פ"ט ה"ב, ובקושית הר"ן ותוס' ר"י הזקן מסוגין על דעת הרמב"ם. [ועי' יד דוד בהל' אישות]. - ובקו' הגמ' לר"י הזקן קאי על המ"ד דבאת וחמור ל"ק כלום ועי' ש"ר. ובמהרש"ל ב"ב שם. וראה ברש"ש [ובאב"נ] באת וחמור דל"ק דהוי כקנין שבטל מקצתו וכו'. - גדולה שבגדולות וכו', לעי' במשנ"ל בהל' אישות בקושייתו דגבי שליח נימא לתקוני שדרתין וכו'.

דף נב. הנקדש בפירות שביעית, בפרש"י ותוס' ובפנ"י והמקנה. וברש"ש פי' דס"ד דהוי ממון גבוה כמע"ש, ודוק בדברי תוס' ר"י הזקן דל"א דקדושין הוי כסחורה וכו'. [וי"ל הטעם משום דהוי כסף קנין ולא כסף שווי]. ובשו"ת מהרי"ט ח"א קג כ' דסד"א דהוי הפקר ומשלחן גבוה קזכי. - בהמקנה שם מו"מ אם איסור סחורה גם על הקונה ודלא כנוב"י, [ותליא אם איסור סחורה הוי איסור עצמי או משום ביטול מצות אכילה], וע"ע בתוס' ע"ז סב ד"ה נמצא ובגה"ש שם. [וי"ל ע"ד דלא יחולו הקדושין מדין א"ע ל"מ, וי"ל דכיון דהאיסור הוא ההרואה ולא מעשה המכירה ל"ש א"ע ל"מ, ועי' בדברי הרע"א גבי מקדש באסו"ה דנימא א"ע ל"מ].

- בנקדש בגזל, ברש"י דכיון דקביליתיה אחילתיה ומשמע דהוי מדין מחילה [וצ"ע דהוי מחילה בלב וי"ל], וקשה דהא בעי' הקנאה דליהוי ממון הבעל, ובזכר יצחק פי' דהמחילה על החיוב השבה, [ובשיעורים יבואר בס"ד דלענין גזלן כיון דאית ליה קניני גזילה סגי במחילת הגזל ליהוי של הגזלן, והוי כ"ש משי' הר"מ בהל' זכיה דסגי במחילת המפקיד בכדי שיהיה הפקדון שייך לשומר]. ועי'

ברשב"א כאן ולעיל יג דא"ח כלום, והביא מהירושלמי דמקודשת וחייב לה סלע אחר והיינו דמחלה על הבעין ואיכא חיוב דמים, וע"ע בר"ן וכמשנ"ל אישות פ"ה ה"י ועי' אב"מ כח סק"ח.

- סתם גזילה יאוש בעלים, ברא"ש ב"ק פ"ז דלחומרא יאוש קונה וברשב"א וריטב"א לפנינו דאיכא ש"ר, ועי' היטב בקצוה"ח שנג סק"א וברע"א גיטין נה בביאור שי' הרא"ש באיכא ש"ר אם מהני אף דלגבי המקדש ל"ה ידידה, ועי' בזה בר"ן להלן נו: בסוגיא דמקדש באסו"ה, ומש"כ בשעורי מו"ר הגרש"ר ז"ל.

- לדון מהסוגיא דהנגזל יכול להקנות לגזלן. וצ"ע הא הוי א"ב, וע"כ דהקנין מצד הקונה, ועי' אב"מ כח סק"ג ושער"י ש"ה פ"ב ובשעורי הגרש"ר לפנינו. [ולפ"ד גיחא דלגבי שיהיה של הגזלן לא בעי' לדיני הקנאה וסגי במחילה בעלמא וכנ"ל].

- במוזא דשמכי, בריטב"א בשם י"א דדוקא כשאינו ש"פ אלא אחת וכו' ודחה שיטה זו וערשב"א. - לא אמרו כלך וכו' וברש"י אבל למפרע לא נית"ל, ומשמע דמכאן ולהבא מהני, ועי' בריטב"א דל"מ גם מכאן ולהבא אא"כ ימחול בפירוש, ועי' בדברי המשנ"ל בהל' אישות, ומש"כ בהמקנה, ודוק בדברי תוס' ר"י הזקן דרבא ס"ל דיאוש שלמ"ד הוי יאוש, וס"ל דלא כתוס' ד"ה אם דעשאו שליח ועי"ש ברש"ש.

דף נב: תוד"ה המקדש ובתוס' ישנים, לעי' היטב ברש"ש ופנ"י [אם הוי ב' שיטות בתוס', ויותר ניתא להגיה בתו"י אע"פ שיכול "למסור", וכ"ה בש"ס עוז והדר, ומבואר לגי' זו דלמכור ה"נ אינו יכול], ובתורא"ש מודגש דכיון דל"ש מכירה ל"ה ממון לקדושין, וכ"ה בתורא"ש לשיטתו להלן נו: גבי מקדש באסו"ה עי"ש, וע"ע בפנ"י ובחזו"א. ועי' הערת הרש"ש דמדברי התוס' יש לפשוט ספק המשנ"ל גבי מקדש באסו"ה היכא דשוה לאשה חולנית אם סגי דשוה לאשה, ולתרוץ התוס' הכא מוכח דאף דלגבי האשה ראוי לאכילה מ"מ כיון דאין הבעל יכול למכור הזכות אכילה ל"מ לקדושין. והנה התוס' רי"ד בסוגין ס"ל דבמקדש בפט"ח אינה מקודשת אף דאיכא ביני ביני ומשום דאולי' בתר השתא דאסו"ב, והרי"ד מדמה ליה להקדש דהמקדש בחלקו אינה מקודשת, אף דיכול לפדותו בש"פ, [ועי' בשעה"מ דפליגי בזה ב' לשונות בגמ' בכורות ט:, ועי' בכורות יא. דלגבי גונב פט"ח חייב בת"כ משום הביני וביני, וע"כ דחלוק בזה חיוב גנב דבזה כיון דיש לו לאח"י חייב, אבל לגבי קדושין כיון דכעת הוי אסו"ה להכי לחד לישנא אינה מקודשת], וכבר העיר הריטב"א בבכורות שם דשאני הקדש דהוי ממון שאינו שלו ולהכי ל"מ מה דיכול לפדותו בש"פ, ונראה הבאור בדבריו, דהנה מתני' דהמקדש בחלקו ומתני' דהמקדש באסו"ה תרי עיניי הם, דהמקדש באסו"ה הוי ממון ידידה ורק דאסור בהנאה, ולד' הרבה ראשונים אסו"ה הוי שלו ורק דאינו ברשותו הוא, ועי' בקצות בסי' תו, [ובזבחים פת. מבואר דאפשר להקדיש אסו"ה, וכ"נ בתוס' חולין קמ. והמנ"ח מצוה תס"ד ביאר עפ"י הריב"ש דקדוה"ג חלה על אינה ברשותו], וחידוש המשנה דאף דהי' יכול להנות שלכד"ה או באפרן וכיו"ב ל"מ לקדושין, [ובעיקר קו' התוס' דשרי שלכד"ה, עי' היטב בדברי החת"מ"ש בסוגיא, ויל"ע במדרכי רפ"ב דפסחים במש"כ דכל דין אפרן מותר הוא משום דהוי שלכד"ה], אבל דינא דהמקדש בחלקו דאינה מקודשת הוא מטעם אחר דל"ה ממון ידידה כלל, דהוי ממון גבוה, ונמצא דאין החסרון משום האסו"ה דקדשים, אלא משום דל"ה ממון ידידה, ולפ"ז יש לחלק דגבי המקדש בחלקו אף דיכול לפדותו בש"פ, - כקו' התוס' רי"ד הנז' - מ"מ כעת הוי מקדש בממון שאינו שלו, ול"ד לאסו"ה דפט"ח דיש לדון דכיון דבידו ומצוותו לפדותו בשה אית ליה כעת זכות דביני וביני דהוי ממון ידידה וכדפ"י. ולפ"ז נראה דאפי' נימא כהמשנ"ל עפ"י הר"ן דאולי' בתר האשה דאם הוי לגביה ממון מהני, ה"ד באסו"ה דהוי ממון גם לגבי הבעל ורק דאסור לו בהנאה, משא"כ במקדש בהקדש דל"ה ממון ידידה כלל, אף דהאשה יכולה לפדותו ולעשותו לממון שלה, או אף בגזונא דהתוס' דאית לאשה זכות אכילה, מ"מ כיון דל"ה ממון הבעל כלל, להכי פשיטא דלא יהני לקדושין.

- והנה הראשונים נחלקו במקדש באסו"ה דרבנן אם מקודשת, ועי' רשב"א וריטב"א בסוגיא, והטעם להנך דסברי דמקודשת, הוא משום דלא פקע מיניה תורת ממון ומש"ה מהני לקדושין, דכיון דבאסו"ה פקע דין ממון שבו מחמת האיסור, שפיר י"ל דבאסו"ה דרבנן דהוי רק איסור גברא לא פקע מיניה

דין ממון, וכמ"כ מבואר בזה שי' רש"י בחולין ד דאף דדמי אסור"ה אסורין למחליף מ"מ מהני לקדושין, והמשנ"ל כ' דהיינו משום דלדידה הוי ממון, אכן י"ל עפ"ד הרשב"א שם דאסור למוכר רק מקנסא, א"כ הוי רק איסור גברא והוי ממון גם לגבי, ומש"ה חשיב כסף קדושין מהבעל, ובזה יש לבאר גם כוונת הרשב"א בסוגיא ממה שהוכיח (להק' על תרוץ התוס') שכ' גבי אסור"ה דאפרן מותר דמיירי הכא דאין באפר ש"פ, והק' הרשב"א דאפר דעיה"ג אף דש"פ אינה מקודשת, והקשו האחרונים דהרי התם נא' לא ידבק והאפר דעיה"ג ה"נ אסור, אכן י"ל דהלא ידבק הוי רק איסור גברא ולא פקע מיניה תורת ממון, ומש"ה היתה צ"ל מקודשת דלא גרע מאסור"ה דרבנן. והנה הב"ש תמה דאף באסור"ה דרבנן מ"מ כיון דא"א להנות מהדבר ולגבי המתקדשת הרי אינו ראוי איך תהיה מקודשת, אכן נ"ל דכיון דאית ליה תורת ממון תו מהני מדין לדידי שויה ליה, דע"י קבלת האשה הוי כדון לדידי כו', ובמאירי הזכיר בסוגין דינא דלדידי שוי לי עיש"ה, (ולפ"ז מהני רק בקיבלה האשה את הקדושין ולא בקיבל שלוחה), משא"כ באסור"ה מה"ת דל"ל תורת ממון ל"מ דין לדידי וכו' וכד' הר"ן הידועים. אמנם צ"ע מש"כ הראשונים והמשנ"ל בד' רש"י דע"כ הא דבמכרן וקידש בדמיהן מקודשת דהוא משום דלאשה הדמים מותרים, ותיפ"ל דהרי גם לרש"י דהדמים אסורים, זה אינו אלא מדרבנן, והרי שי' רש"י דבמקדש באיסור הנאה דרבנן מקודשת [וזלת מטעם הפקר ב"ו כמש"כ רש"י בפסחים ז], וכיון דאף דאסור למחליף הוא רק מדרבנן, א"כ הוי ממון לקדושין, ולהנ"ל דגם לרש"י בפסחים בעי' לטעמא דלדידי שוי ליה, א"כ ז"ש רק לגבי האשה, ולא לגבי המקדש וכיון דלגבי הדמים אסורים ל"ה ממון הבעל, דל"ש לגבי לומר דלדידי שוי ליה, אלא דא"כ יהי' מוכרח מעיקר שי' רש"י דבאסור"ה דרבנן היתה מקודשת, והרי לגבי ל"ש לדידי שוי ליה, וא"כ ע"כ דאולי' מה דלגבי האשה הוי תורת ממון.

והנה המהרש"א להלן נו: כ' ע"ד התוס' דלא קתני המקדש בפנו"ט דבקדשים לא קמיירי, דהא דלא כ' התוס' דפגול הוי בכלל מתני' דהמקדש בחלקו וכו', דבפגול פקע איסור קדשים מיניה וכו', וצ"ע ג' לומר כן, דהרי פגול דינו בעלה לא ירד, ודינו בקרב המתיר וכו' והוי בר הקרבה, ועי' בקרני ראם וברש"ש שתמהו בד' המהרש"א, ועוד דא"כ מה כ' התוס' לתרץ דבקדשים לא קמיירי, והרי פקע מיניה דין קדשים. ובשיעורי זבחים ביארנו בד' המהרש"א דס"ל כד' הח"ח והגר"ח בשי' הרמב"ם דהא דמועלין בקרבן פיגול ה"ד על האימורין דהוי בר הקרבה ועליהם איכא דין אם עלו לא ירדו, אבל לגבי הבשר ה"ג אין מועלין מה"ת, ומעתה י"ל דכיון דהכא ודאי דמקדש בבשר ולא באימורים, ובזה כ' המהרש"א דפקע מיניה איסור קודש. אכן נראה עוד פי' חדש במהרש"א דכוונתו היתה להק' דבלא"ה אינה מקודשת מצד דהוי ממון גבוה וכמתני' נב: דבמקדש בחלקו אינה מקודשת כיון דל"ה ממון ידידה, ובזה תי' המהרש"א דפקע דין קדשים, היינו דאין כוונתו דפקע הקדושה, אלא דפקע דין ממון גבוה מיניה והוי של הבעלים, דהרי גם בקדשי מזבח אף דמעיקרא תורא דראובן וכו', מ"מ כיון דאיכא קדושה על הקרבן וחובת כפרה והקרבה מש"ה שייכא להקדש ול"ה ידידה לקדושין, וא"כ י"ל דכ"ז בקרבן כשר דחובתו להקרב לגבוה, אבל היכא דהוי קרבן פסול ול"ה בר הקרבה לכפרה, תו הוי ממון של הבעלים, [ואף דמועלין בקרבן פגול כיון דדינו בעלה לא ירד, היינו כיון דמ"מ אית ביה קדושה, ואולי ל"ה מעילה מגדרי גזילה, כיון דהוי ממון המקדיש, אלא הוי דין מעילה של נהנה מקדושת גבוה וכדברי הנתיבות בסי' כח, ועי' בחס"ד בתוספתא פ"ק דמעילה מש"ג גבי בעלות בקדשים פסולים], ולכן היה שייך לקדש בזה אשה, וזלת מטעם דהוי אסורי הנאה, וזמש"כ המהרש"א לישב דבזה אינה מקודשת רק מחמת דאסור בהנאה, אבל לא מצד דהוי ממון דהקדש וכדפי', [מיהו לשון המהרש"א הוא דפקע "איסור" קדשים מיניה וצ"ע], ובזה תי' התוס' דכיון דמ"מ האסור הנאה הוי איסור הקדש להכי לא קתני במתני' דבאיסור קדשים לא קמיירי. [ויש לדון דבקדו"ד ובד"ה שנפסלו, עדיין הוי ממון גבוה דהוי בקניינם לגבוה, והחס"ד כ' דהוי הפקר וכ"ג ברש"י ע"ז נג ואכ"מ]. ועי' בדברי המהר"י בי רב בסוגיא והיה נראה להוכיח בדבריו כיסוד שכתבתי עיש"ה. ויעוי' בתורא"ש שהוסיף ע"ד התוס', דבתחילה הק' דליתני מקדש בפגול ותי' דהוי בכלל המתני' דמקדש בחלקו, ואח"כ הקשה דליתני מקדש בחטאות המתות וכו', ובזה תי' דבקדשים לא קמיירי, והי' נראה בדבריו דבחטאות המתות דפקע דין קרבן מהם והוי תב"ע [עי' גיטין כת: ה"ג הוי ידי', ומש"ה ל"ש למתני' דמקדש בחלקו, ורק דכיון דהוי אסור"ב דקדשים, בקדשים לא קמיירי, משא"כ בפגול דעדיין הוי קרבן

ל"ה דיד' ושייכא עדיין להקדש ומש"ה הוי בכלל מתני' דהמקדש בחלקו. ויש להוסיף דלהתוס' שכ' דבקדשים לא קמיירי, ע"כ דמדקתני במתני' צ"מ, ע"כ דל"ה דין קרבן, ועי' בחי' על הרשב"א שבועות בזה, וכמ"כ מדקתני במתני' ע"ע, ע"כ דהוי אסו"ה בעלמא ול"ה דין קדשים, וכתוס' ביומא נט:, ודלא כמאירי דמועלין בו, ומבואר במשא יד פ' שופטים ע"ש.

- קק"ל לריה"ג בדברי הקצות סי' תו סק"ב [ובמיוחד בסופו בקושייתו דהא הוי אסו"ה מחיים], ותי' האחרונים דיש היתר לאיסורו אחר שחיטה ומקרי ממונו עי' הגרש"ש ב"ק סט"ז ואבי עזרי בהל' בכורים, וע"ע בזה באחיעזר ח"ג סי' סב סק"ג ובמש"כ שם לגבי האימורים דהוי ממון גבוה לכ"ע. - ברש"י ב"ק יב: דקק"ל לריה"ג הוי ממון בעלים שאתריות הוא עליו, והיינו מדין גורם לממון ועי"ש פנ"י ורש"ש וצ"ע.

- ברמב"ם אישות פ"ה ה"ה "כהן" שקידש כו', ובדין ישראל עי' במח' רש"י ותוס' ב"ק יב: בקק"ל אם אכילת בעלים הוי גם משלחן גבוה, ובשר' לפנינו, ובפנ"י הק' בסתירת דברי רש"י במתני' שפי' דמיירי בכהן, ועי' שערי יושר ש"ו פס"ו.

- מקדש במע"ש לר"מ. לעי' ברמב"ם בהל' אישות פ"ה ה"ד בטעמא דאינה מקודשת במע"ש, ובדברי הגר"ח [הו"ד בכ' הגרי"ז זכאים ו.] דגם לר"מ הוי בעלים ול"ה רשות אחרת ורק מדיני הקדושה דאינו ניתן למכירה ולקדושין, ולהכי ירשה מהני, והם ב' שיטות בראב"ד בתו"כ פ' בחוקות, [וצ"ע מקדושין כד. דמבואר דמהני ירשה עי"ש ברש"י ובר"מ, וכבר תמה בזה באו"ש בהל' אישות]. - ובזה נתבאר דלד' הגר"ח ע"כ דלענין זכות אכילה במע"ש הוי דין בעלות לאכילה, [ועדיף מזכות אכילה בקק"ל], וזהו שהוסיף הר"מ הטעם דאינה מקודשת שאין לו לעשות שאר חפציו וכו' הא לא"ה מקודשת בזכות אכילה, וכ"נ במש"ח בכ"ד דהוי בעלות לאכילה, [עי' מש"ח משפטים ובהר' ובאו"ש ובחי' רמ"ש בפ' איזהו נשך גבי ריבית, ובחי' רמ"ש בסוכה לה] וכ"נ בבית הלוי ח"א, ולפ"ז ביארנו דמח' ר"מ ור"י היא בדיני הקדושה דמע"ש אם הוי של גבוה או של הדיוט, אבל בדין הבעלות לכ"ע הוי בעלים. [ועי' במשא יד ח"ב שביארתי דגם לרש"י דבגבולין הוי ממון גבוה גם לר"י, ל"ה ממון גבוה כלר"מ, דהא בדיני הקדושה ל"ש לחלק בין גבולין לירושלים, אלא הוי ממון גבוה לענין דבגבולין ליכא היתר אכילה, ובזה ניחא דלר"י שייך לתת מתנה מע"ש בגבולין מחמת בעלותו שבירושלים, כיון דמדין קודש ליכא הפקעה לר"י, וניחא קו' הבית הלוי שם סימן כז סקי"א, ובזה יש ליישב קו' הרע"א הובא להלן נד: בסמדר וכו' ע"ד הרשב"א דמה יהני לר"מ קודם שנעשה סמדר כיון דכשיבוא לעולם הוי ממון גבוה וא"י להקנותו, אולם לד' הגר"ח א"י להקנותו רק מחלות דין קודש שבמע"ש ולא מחסרון בעלות, וכיון שכעת ליכא עדיין דין מע"ש שפיר שייך מכירה].

דף נג. חלוקת קדשים, לעי' במאירי ושלנ"ל בסוגיא, ובש"מ מנחות עג: אות ה והיא קו' התורא"ש לפנינו גבי גזל הגר דאין חולקין ומ"מ יכול לקדש בו אשה, ועי' בקרן אורה ושפ"א שם, ובחזו"א בסוגין. [ומתבאר מח' ראשונים אם הא דאינו בחלוקה הוי מחסרון בעלות או משום בזיון קדשים, וריהטת הסוגיא דהוי מחסרון בעלות, ורק דבאותו קרבן מהני דלא חשיב דין חלוקה ומכירה, וזהו דאמר' דאם הוי כנגדו במנחה וכו' ל"ש חלוקה בקרבן אחר, וצ"ל דב' דינים איכא בזה חדא מחסרון בעלות ועוד דהוי בזיון קדשים וכמה נ"מ בזה]. - הצנועין וכו' לעי' בתוס' ישנים יומא לט. ד"ה שמגיעו.

דף נג: במח' רש"י ותוס' במע"ש בגבולין, לעי' ברש"י סנהדרין קיב: ב' הפירושים אם לר"י הוי ממון גבוה בגבולין, ובארוכה בשאגת אריה סי' צז ובבית הלוי ח"א סי' כז סקי"א ובמנחת ברוך בסיומן קב, ובמש"כ בהערותי על הש"מ השלם בכורות ט.ב.

- ברש"י שלא ניתן להוציאו אלא בירושלים לעי' בריטב"א שהק' דאפשר שתמכרנו בזול ע"מ לאוכלו בירושלים ועי' ברש"ש. - במח' רש"י ותוס' אם הקדושין חלין בגבולין לעי' במהרש"א, ובבית שמואל בסי' לא סק"ו. ודוק ברמב"ן בקושייתו דאיך יהני הקדושין בירושלים [דהרי מעשה הקדושין והאמירה והעדים הם בגבולין]. וע"ע בריטב"א.

ניקני איתתא ממילא כו' לעי' בשיטה לנ"ל. - בספק הגמ' אם המעות יצאו לחולין לעי' תוס' רי"ד ובפנ"י. ועי' רמב"ם מעילה פ"ו ה"י ובכס"מ ויסוד גדול באחיעזר ח"ב סי' סז סק"ב אם למעילה בעי' שיקנה בפועל ול"ס בשנוי רשות גרידא והוכיח כן מסוגין עיש"ה, וע"ע בקובה"ע סי' נה ס"ב. - אף במכר ל"ק, ומוכח דרך ביצאו המעות לחולין איכא מעילה, ולפ"ז במעילה דקדוה"ג ל"ש מעילה אלא בהנאה ולא בהוצאה וכמש"כ השעה"מ פ"ו ממעילה, אולם בר"מ מעילה שם מפורש דשייך מעילה דהוצאה, ועי' אחיעזר ח"ב סי' סז סק"ד,ה. [ומבואר שם חילוק בין קדוה"ג לקדו"ד]. - תוד"ה אף במכר דאין מעילה לר"מ אלא במוציא וכו', הערה עצומה בהמקנה דא"כ איך שייך שלד"ע במעילה (דהא בהנאה אמרי' ז"נ וכו') עי"ש תרוצו, ובקר"א מעילה כא: כ' דה"נ לר"מ לא משכח"ל שליחות במעילה.

דף נד: יהיב בטבליה חידוש התוס' ר"י הזקן דדוקא במע"ש אמרי' כן, וכ"נ ברש"י ובמאירי דדוקא במע"ש אמרי' כן, ובוזא מבואר שיטת הר"מ בסוגיא, ומסייע לדברי הגר"ח הנ"ל בגדרי מע"ש ממונן גבוה. - סמדר בדברי הרשב"א והריטב"א וקו' עצומה ברע"א ועי' לעיל שכ' דלפ"ד הגר"ח יש ליישב. - גמ' משך הימנו בדברי הגר"ח בספרו בהל' מע"ש. - מעילה ע"י גוי וחש"ו אינו מוציא ההקדש לחולין כיון דאינו חייבים, כ"ה בתוס' מעילה כא. ועי' שפ"א פסחים כז: שהק' על הגמ' שם בקושיתה והלא מעל המסיק, דאמאי לא משני שמעל גוי וחש"ו.

דף נה. בהמה שנמצאת וכו' והא דיכול לחלל שלא מדעת בעלים, מוכח כתוס' ב"ק עו דגם בקדשי מזבח יכול לחלל שלא ברשות הבעלים, [ודלא כתוס' תמורה לב. דרך בקדשי בד"ה יכול לחלל שלא ברשות הבעלים], אלא דמסתבר דהקרבן יהא שייך לבעלים, וכ"נ בשעה"מ פ"ו מפסוה"מ עי"ש שנקט דהסמיכה בעינן שיהא ע"י הבעלים. ועי' באו"ש בהל' שקלים שכ' באופ"א דמהני מדין יאוש הבעלים.

מועל אח"מ. שיטת המאירי המחודשת בסוגיא דרך בקרבן אמרי' יש בו מועל אח"מ, אבל בקדוה"ג גרידא כעצי המערכה אין בו מועל אח"מ, וראה הביאור בכנסת ראשונים במעילה יט: - תוד"ה אמר בשיטת רש"י נתבאר לעיל דבמעילה נפק לחולין כגדר פדיון וכרש"י ב"מ נו [ודלא כרש"י פסחים כז:]: ומשו"ה ס"ל לרש"י דלר"מ יוצא לחולין בתם בפדיון. - תוד"ה אין בתוס' ב"מ צט. ובשיטת הרמב"ם ושאר שיטות במשנ"ל פ"ו ממעילה ה"ד. - לעיין בתורא"ש ד"ה ההיא ר' יהודה, ושיטה לנ"ל ד"ה התם, ודוק במהרש"א נד: ע"ד תוד"ה לא אמרו. - בקו' הפנ"י דבהמה שנמצאת נקריבם לעולה בצירוף מחצה עולות ומיעוט חולין עי"ש. - נה: תוד"ה דמייתי, במהרש"א. [ומתבאר חידוש דגם בפודה מותר הפסח חל בו דין אכילה רק ליום ולילה כדין מותר הפסח ועי' איל"ה, ונ' דהטעם דחילול הוא המשך הקדושה הקודמת, ודין האכילה הוא בעיקר הקדשה שחל בה ליום ולילה].

דף נו. בהמה ממעות מע"ש בתוס' סוכה מ: ועי' בהמקנה לפנינו. ובדעת רש"י שכ' ב' הטעמים עי' בפנ"י. - יחזרו דמים למקומם לרש"י דהוי מק"ט וכו' ולש"ר המעות בקדושתן, ועי' בתוס' וברשב"א בשם תוס' באופ"א והוא בתורא"ש, ועי' רע"א דבעי' כוונה לחילול. ועי' בפנ"י בביאור הסוגיא. - תוד"ה אבל בקו' בדין לפ"ע לעי' במשנ"ל פ"ד ממלוה ה"ב - תוד"ה במזיד במהרש"א מתו"י ובמהרש"ל [ומבואר למהרש"א דהוי תרי דיני חילול דרך חילול ודרך מקח עי' סוכה מ: ובדרך מקח ביטלו חכמים המכר]. - תוד"ה מתקיף בחילול בא"ב לעי' בריטב"א חידוש דל"ת אינו ברשותו, ובקו' הקצות סי' שנד, ועי' דב"י סי' נד בביאור הריטב"א. - ובלשון התוס' אינו ברשותו משמע דהוי שלו של הלוקח ומהמשך התוס' משמע דהמעות הוי של המוכר וצ"ב.

דף נז: במתני'. דברי הרשב"א והר"ן בסוגיא גבי מכרן וקידש בדמיהן דהא הדמים אסורים למקדש, ובמה שהביאו מהירושלמי, ולעי' ברשב"א חולין ד: וברמב"ן שם ע"ד רש"י שם, ובמשנ"ל אישות פ"ה ה"א. - מקדש באסו"ה. לעי' עוד בתוס' ע"ז סב. ד"ה בדמיהן. ובמשנה למלך אישות שם בארוכה על כל הסוגיא. ועי' קו' האפיקי' ים ח"א סי' טז דכיון דבעי' כסף החזור ע"כ בעי' שיהא ממונן אצל המקדש. - תוד"ה המקדש. בקושית התוס' משלכד"ה, לעי' בריטב"א ור"ן דאסור בהנאה מדרבנן.

ולענין מקדש באסורי הנאה דרבנן עי' רא"ש ור"ן דבעיקרו מה"ת אינה מקודשת גם באסור"ה דרבנן, והב"ש בסי' כח תמה בזה, וע"ע ברש"י וריטב"א פסחים ז. גבי חיטי קורדנייתא, ובריטב"א לפנינו, ועי' באב"מ סי' כח סקנ"ו, ובשערי יושר ש"א פ"ט ולהלן ובקו"ש ח"ב קונט' דברי סופרים. – ובדין אפר אסור"ה בריטב"א דכל הקודם זוכה באפר וע"ע ברשב"א וצ"ע בראיתו מעיה"נ דהתם נא' לא ידבק ואפרן אסור. – בתרוץ התוס' דבקדשים לא מיירי. לעי' היטב בתורא"ש ובמהרש"א ובקרני ראם, ונתבאר בחי' לעיל נב:.

– במקדש בפט"ח, לעי' בתוס' רי"ד בסוגיא חידוש גדול, וצ"ע מבכורות י: [וצ"ע בדברי התוס' רי"ד מש"כ לדמות למקדש בהקדש דפודהו בפרוטה עי"ש], ועי' רמב"ם וראב"ד בכורים פי"ב ה"ד גבי מוכר פט"ח אם תופס דמיו, וקושית המאירי מהסוגיא, ומש"כ ברע"א סי' קס, [הועתק בסוגין], ומה שביארתי בזה בהערותי על הש"מ השלם בכורות ט:

שעורים בפרק האיש מקדש

בעניני שליחות

א [בגמ' הובא מקור לשליחות בגרושין, בק"פ, ובתרומה, והנה בגרושין הוי שליחות כח להחיל הגרושין, ולענין שחיטת קדשים ופסח, פשוט דבין אי נימא כפנ"י והמנ"ב [וכמו שגראה באו"ז] דדין בעלים בשחיטת הפסח ל"ה לעיכובא, ע"כ דהדין שליחות הוא לייחס מצות השחיטה לבעלים, דהרי בלא"ה אינו לעיכובא, וכ"נ באו"ש בהל' מקואות, ואף אם דין בעלים הוי לעיכובא [כמהמנ"ח והנוב"י], מ"מ הדין שליחות הוא לייחס לבעלים את השחיטה.

ולענין שליחות במעילה, הנה במעילה כא. עשו כמעטן כו' הרי דאיכא שליחות רק על התייחסות, ולפ"ז מבואר דשליחות דמעילה הוי שליחות על מעשה גרידא, ויבואר במקומו, [ויש שכתבו דקטן דהתמעט בשליחות, ה"ד משליחות על חלות, וכדמוכרח כן בגמ' מעילה שם (ועי"ש בקר"א), וניחא קו' הרע"א בשבועות ג. גבי הקפה ע"י קטן, הועתק ברע"א החדש בסוגין עי"ש].

ובדין שליחות בתרומה, בפשטות הוי דין שליחות לכח חלות ההפרשה, ומתרי טעמים, חדא דבעי' דין בעלים להפרשת התרומה בכדי להחיל קדושת התרומה, ועוד דעי' ההפרשה נעשה לממון כהן ובכדי להוציא הממון מהבעלים בעי' לכח דין שליחות, אמנם הנה לד' הירוש' בריש תרומות דמיבע"ל דמהני בשל הפקר, וכ"נ בר"מ פ"ד מתרומות ה"ב שכ' גבי מפריש באינו שלו דל"מ, והוסיף הר"מ "שלא ברשות בעלים", הרי דגם באינו שלו עיקר המניעה היא דהוי שלא ברשות, [והרי בגמ' להלן ילפי' מקרא מיוחד ולא התורם שאינו שלו, הרי דאי לאו קראי ס"ד דמהני, ועי' במהרי"ק על הר"מ בתרומות שם], ובאו"ש הק' דא"כ ל"ל לדין שליחות בתרומה, והר"מ בפ"ד ה"א הביא דין שליחות, וע"כ צ"ל דאין השליחות על החלות הפרשה אלא על ההתייחסות המצוה לבעלים, [ודמי לקדשים דהשליחות אינו אלא לייחס מצות השחיטה לבעלים וכנ"ל].

[ולפ"ז י"ל דבתרומה לא יהי' חסרון דאיהו ל"מ עבד, וכד' הסמ"ג שהביא המשנ"ל בפ"ד ה"א דעושה שליח לתרום על דשלב"ל, ומשום דהוי רק שליח להתייחסות, ובזה ניחא היטב הא דהר"מ הביא פסוק נפרד בפ"ד ה"א דגם אתם וכו' ול"א דתיפ"ל דליתא בדנפשיה, וכבר הק' כן בשעה"מ שם, דלהר"מ לשיטתו דפסק כחכמים דעכו"ם אינו בתורת תרומה, א"כ בלא"ה אינו נעשה שליח, כיון דעכו"ם ל"ה בתורת תרומה, ולפ"ד ניחא היטב דהר"מ לשיטתו דס"ל דשליחות דתרומה הוי שליחות על מעשה ובזה ל"ב שיהא בתורת, ולכן הר"מ לשיטתו הוצרך לומר מיעוט מגזה"כ דבני ברית למעט עכו"ם משליחות בתרומה, ולהלן יבואר באופ"א בשיטת הר"מ].

ובזה נראה ביאור נפלא במש"כ הר"מ בהל' אישות פ"ג הט"ו שכ' גבי שליחות להולכה דל"ב עדים, והוסיף הר"מ דהוי כשליחות לתרומה וצ"ב הדמיון, ועי' בהשגות הראב"ד שם, ובמעשה רוקח כ' דכיון

דמקור שליחות ילפי' מתרומה, להכי הזכיר הר"מ ד"ז וצ"ב. ונראה דכוונת הר"מ להוכיח ולבאר דגדר שליחות להולכה אינו שליחות על חלות למיהוי דבשב"ע, אלא הוי שליחות על מעשה, וכמו שיסד הזכ"י, עי"ש שביאר בזה הא דגבי שליחות להולכה לר' הר"י מייגש ליכא חסרון דאינו בתורת, דהוא מה"ט דהוי רק שליחות על מעשה, ולפ"ז מדויק היטב הר"מ דכ' לדמותו לשליחות לתרומה, דלשיטתו שליחות בתרומה הוי ג"כ רק שליחות על מעשה וכמש"נ. ובזה מבואר הא דכ' הראשונים דלמסק' ילפי' דין שליחות מתרומה וגרושין, היינו דבעי' לילפו' על דין שליחות על כח כגרושין, ועל דין שליחות לייחס לבעלים כבתרומה וכמש"נ.

ב] ובדין שליחות בגרושין, מבואר בגמ' דאיכא ילפו' על שליחות להולכה ועל שליחות לקבלה, ובעי' תרי קראי לכך, והא דבעי' רבוי מיוחד דגם האשה עושה שליח לקבלה ולא ילפי' זה מדין שליח של הבעל, נראה דשליח האשה מקבל דין יד וכלשון הר"מ פ"ה מגרושין ה"א דונתן בידה הוא חיקה או חצרה או שלוחה שעשתה ידו כידה, ולהכי בשל"ק בעי' עדים, וזהו דמרבי' רבוי מיוחד דגם האשה עושה שליח ועפ"י שרמז לזה, ומדויק כן גם בר"מ פ"א מגרושין ה"ג שכ' או ביד שלוחה שהוא כידה, ולכן הר"מ בהל' גרושין הקדים דיני של"ק לשל"ה, דעיקר החידוש הוא בש"ק דהוי כיד האשה, וכן בר"מ ריש הל' גרושין כ' לגבי האשה שיתנהו לה ולא הזכיר לשלוחה, משום דנתינה לשלוחה נקרא נתינה לאשה, ונמצא דשל"ק חל בזמן קבלת הגט.

ולפ"ז נראה לחדש דאף דפליגי הרמב"ם והטור היכא דהבעל נשטתה אם השליחות קיימת, ועי' או"ש פ"ב מגרושין הט"ו בביאור המח', אמנם נראה דבנשטתה המשלחת אחר המנוי דלכ"ע בטל השליחות, דל"ש לומר דהוי כידה כיון דלאשה עצמה ליכא אז יד.

ובגמ' מבואר דגם לדין שליח עושה שליח בעינן לשני לימודים חדא על שליח האיש ועוד על שליח האשה, ועי"כ משום דבשל"ק ל"ה רק בגדר שליח על ההתייחסות המעשה להמשלת, אלא דנעשה כידה, וחלוק הדין שליחות בה משל"ה וכמבואר.

ונראה להוסיף בזה דלענין של"ק כיון דהוי ידו כידה סד"א דאין לו כח עצמי לעשות שליח, ורק היכא דיש לשליח כח עצמי עושה שליח, ולהכי בעי' קרא לשל"ק ולשליח להוכיח דתרווייהו עושים שליח, [וגם סברת הריב"ש (דלהלן) דהיכא דהוי "כמותו" ממש עושה שליח, זה ל"ש בשל"ק דהוא טפל לאשה ונעשה כידה אבל אין לו דין עצמי, ולהכי סד"א דאינו עושה שליח].

ג] והנה בגמ' מקשי' דנילף שליחות מקדשים ומשני דמה לקדשים שרוב מעשיהו ע"י שליח, וכבר הק' העצמ"י דהא קי"ל דבקדשים הכהנים הוי שלוחי דרחמנא, ועו"ק דהלא הגמ' דנה למילף משליחות דמהני בשחיטת קדשים ופסח, ומאי פירכא דרוב מעשיהו ע"י שליח בהקרבה, הא דגיגין כעת למילף משחיטה, [ואכן לענין שליחות בשחיטה בזה ה"נ הוי שלוחי דידן, וכמבואר ברשב"א לעיל כג: ובנדרים לו. ועי' מש"כ בשעורי נדרים בזה].

ונראה לחדש בביאור הסוגיא, דהא דבעי' בעלים בשחיטה, אינו דין עצמי מחמת שחיטה, אלא דנא' דעל הבעלים איכא חובת הקרבה של קרבנו, וחייב בטיפול והבאה של הקרבן, ואינו יוצא ידי נדרו עד גמר ההקרבה, [ואף לשי' רש"י בחולין קלט. דיוצא נדרו בהבאה לעזרה, כבר נתבאר בשיעורי זבחים דה"ד החיוב ממון ולא החיוב קרבן מחמת הכפרה ואכ"מ], ולפ"ז נראה דגם להלכה דכהנים שלוחי דרחמנא, היינו דלדין כח ההקרבה ל"ב למנוי שליחות על חלות ומש"ה ליכא חסרון דאיהו ל"מ עבד, ומ"מ בעי' לשליחות לייחס מצות ההקרבה לבעלים, ולענין זה הוי שלוחי דידן, דהשליחות מתייחסת לבעלים, ורק דלא בעי' מנוי של הבעלים לכהנים, דרחמנא עבדיה לשלוחי הבעלים, אבל מ"מ יסוד החיוב של ההקרבה הוא על הבעלים, ולכן גם לענין שחיטה שהיא תחילת ההקרבה, [כמש"נ במק"א דשחיטה גידון כתחילת הקרבה], חיובו הוא על הבעלים, אלא דבזה השוחט הוי שלוחי דידן, ולענין שאר העבודות הכהנים שלוחי דרחמנא, [ולכא חסרון דאיהו ל"מ עבד, דד"ז נא' רק היכא דבעי' מנוי שליחות מכותו, וא"ש מש"כ התוס' לעיל כג: דהוי קצת דידן ואכ"מ], עכ"פ יסוד הדברים דהא דבעי' שחיטה בבעלים הוא משום דין ההקרבה שחל על הבעלים. וד"ז מוכרח גם ממש"כ התורה

נפקא בתי' עי' מהרש"א, ולכא' צ"ע דדין דעת קאי על ההקדבה, והרי הכא מיירי על שחיטה, ומוכח כמש"כ.

ובזה ניחא דברי הגמ' דמשני דרוב מעשיהן ע"י שליח, היינו דתי' הגמ' דבקדשים שיש דין הקדבה על הבעלים רוב מעשיהן ע"י שליח, דהתורה מינתה את הכהנים לשלוחים בהקדבה, וממילא ליכא למילף מהכא שליחות מהא דמהני בשחיטה, דזהו דין מיוחד דמעשיהן וכל דיני הקדבתן ובכלל זה שחיטה הוי ע"י שליח וכמש"נ.

שליח עושה שליח

בשול"ת הריב"ש בס' רכת מבואר דבכה"ת שליח עושה שליח דילפי' מגרושין, ולא פרכינן מה לגרושין וכו' כדפרכי' על עיקר לימוד שליחות מגרושין, כיון דגילוי מילתא בעלמא הוא, ולפנינו נחלקו בזה המאירי והשלנ"ל. ויש לבאר כוונת הריב"ש דבשליח נעשה שליח גלי לן קרא דחל עליו דין שליח בשעת המינוי ולהכי ילפי' לכה"ת דשליחות חלה בשעת המינוי ולהכי עושה שליח, ולכן מתבאר בריב"ש שם דבמילי אינו עושה שליח שני משום דבמילי לא חל עליו דין שליח בשעת המינוי אלא בשעת קיום השליחות, אבל בשליחות על מעשה הוי שליח מיד ולהכי בכה"ת הוי שליח עושה שליח, ונתכוין לזה באמרי משה בס' יח דהביאור דחלות השליחות חלה עליו בשעת מעשה השליחות ולכן כ"ז דהוי מילי ל"ה עדיין שליח ולהכי אינו עושה שליח, והצ"פ כ' דזהו סברת הרמב"ן ט: דבעי' בשטר דעת האשה ול"ס בדעת השליח כדס"ל להר"מ פ"ג מאישות הי"ת, דלא מתחיל השליחות רק בשעת הקדושין וא"כ צריך שיהיה מתחילה קדושין דהיינו שיהא מדעתה עי"ש. ובוזר מבואר מש"כ הרשב"א דהיכא דהוי בקנין מהני במילי [ולהר"מ מכירה פ"ה הי"א ל"ש בזה קנין כלל], והיינו דע"י הקנין חל עליו דין שליחות מיד בשעת המינוי, וכיון דכבר חל עליו דין שליח יכול לעשות שליח שני. והנה בדברי הריב"ש שם מבואר בתחילת דבריו דלגבי ק"פ שליח כבעלים לגמרי, וכלשון הגמ' גבי פסח דשלוחו כמותו, ובגרושין הוי רק רבוי דיכול לגרש ע"י השליח ולכן צריך רבוי דשליח עושה שליח, והיינו דבק"פ שהכתוב קרא השליח בשם כל הקהל ע"כ דהוי כבעלים, ולכן פשוט דשליח עושה שליח, ונתכוין לזה המקנה דבק"פ פשוט דשליח עושה שליח. ולפ"ז י"ל דלאחר הרבוי דבגט שליח עושה שליח נתרבה דגם בגט השליח כבעלים, וכ"מ בריב"ש בהמשך דבריו שכ' דהשני עושה שלישי כמו בפסח דגילוי מילתא בעלמא הוא וכיון דנפיק לן מפסח וזרושין שליחות בכה"ת אית לן שהוא כמותו לגמרי וכו', היינו דמפסח הוי גילוי דגם בגרושין הוי דין דשלוחו כמותו, וממילא עושה השליח שליח שני, וכן לעולם, ולא פרכי' מה לגרושין שישנן בע"כ, כיון דהוי רק גילוי דשליח כמותו, וזהו עיקר החידוש דעושה שליח שני להיותו במקום הבעלים.

והנה הריטב"א כ' דלגבי פסח לא מהני שישחוט מדין זכיה דבעי' שחיטה בגופו ורק מדין שליחות מהני, ויש לבאר בדבריו דבפסח בעי לשליחות שיהא "כמותו" והוי שחיטה ידיה, ובזכיה פועל עבור חברו אבל ל"ה כמותו, ואף אם זכיה מדין שליחות מ"מ כיון דליכא מנוי ל"ש לומר דהוי כמותו, ועוד נראה דזכיה מהני היכא דהוי חלות עבור חברו, אבל בשליחות להתייחסות ל"ש שזועיל ע"י זכיה. [ויל"ע על הריטב"א דלהלן בגמ' מב. ילפי' שליחות מלקיחת הפסח וממנוי, ועי"ש תורא"ש דמיקרי קדשים, עכ"פ כאן ל"ש תרוץ הריטב"א, והדר תיקשי דמה ראיא היא לשליחות, נימא דמהני למנות חברו מדין זכיה וצ"ע].

חידוש נפלא בדין עכו"ם בתרומה

סוגית הגמ' מא: צ"ע דמקשי' דעכו"ם אינו בשליחות בתרומה משום דאינו בתורת תרומה ומדמי' לעבד דאינו נעשה של"ק, ומשני דלחכמים עכו"ם שהפריש תרומתו תרומה. ומקשי' דלר"ש אינו בתרומה וכו', ואטו המקשן לא ידע מהך משנה דלחכמים הוי תרומה, ולר"ש אינו בתרומה, וגם למאי האריכה הגמ' דעבד אינו בתורת גיטין כלל ועכו"ם איתא בדנפשיה. [וראה בשערי ר"ש שעמוד בזה ע"ש מש"כ עפ"י התוס' רי"ד בסוגיא].

עוד צ"ב כוונת הריטב"א בסוגיא שכ' דעכו"ם איתא בתרומה בדיעבד, ולענין גט, עבד אינו בגט גם בדיעבד עיש"ה וצ"ב. כמו כן כבר עמדנו לעיל בסתירת הר"מ דאף שפסק דעכו"ם אינו בתרומה מ"כ הביא קרא למעט עכו"ם בשליחות בתרומה, ויקשה דתיפ"ל דאינו בתורת.

ונראה ביאור נפלא בכל הסוגיא, ובהקדם מש"כ רש"י דעכו"ם תרומתו תרומה ליאסר לזר, וצ"ב דהו"ל למימר דהוי תרומה להתיר השירים ולקבוע תרומה, והנה המרומי שדה בסוגין כ' דגם למ"ד דעכו"ם איתא בתרומה, ליכא חיוב מיתה על תרומת עכו"ם לזר האוכלה, והיינו דהוי פרשה אחרת מדין תרומת ישראל, וכדברים אלו מפורש בר"ש מסירליאו בתרומות הובא שם במלאכ"ש פ"ג דתרומת עכו"ם הוי כדין קדשי עכו"ם ונתמעטו לכמה דינים עיש"ה בדבריו.

ונראה הביאור דהנה ברש"י גיטין כג: כ' דהא דעכו"ם יכול להפריש הוא דומיא דעכו"ם נתרבה להקדיש קרבנות מקרא דאיש איש, ועי"ש ברש"י דעבד איתא בתרומה דחייב כמצות כאשר, וצ"ע דתיפ"ל גם בעבד דתרומתו תרומה דיכול להקדיש. אכן הביאור ברש"י הוא דהולוק ביסודו דעבד כיון דחייב במצות כאשר א"כ דין תרומתו כתרומת ישראל, כיון דהוא אסור בטבל ומצווה על תרומה דחייב במצות כאשר, אבל בעכו"ם דאין בו איסורים ומצוות, בזה כ' רש"י דמהני תרומתו כמו דעכו"ם יכול להקדיש קרבנות, א"כ נראה דכמו דעכו"ם בקרבנות הוי חפצא בפ"ע ואין מועלין בקדשיו וכו' [עי' זבחים מה, א], ה"ג בתרומת עכו"ם, ולפ"ז נמצא דעכו"ם ליתא בתרומה דישאל.

ומעתה נראה דזהו מהלך הגמ', דהמקשן ודאי דידע דלת"ק עכו"ם ישנו בתרומה, אך ס"ל דכיון דאינו בתרומת ישראל, אינו יכול להיות שלית לישראל להפריש תרומתו, דהרי בדין תרומת ישראל עכו"ם אינו בתורת, ועל זה משני הגמ' דדוקא עבד דאינו בתורת גיטין כלל, דל"ש לענין גט, בכל גוונא, אבל עכו"ם הא איתא בתרומה "דנפשיה" דכיון דלכה"פ ישנו בתורת דין תרומת עכו"ם חשיב איתא בתרומה דנפשיה לענין שליחות, וזהו גם כוונת הריטב"א דכיון דבדיעבד תרומתו תרומה הוי איתא בתרומה, היינו דישנו בתרומה ידיה, ואכן התוס' רי"ד ס"ל דעכו"ם פוטר רק טבל ידיה, ולא טבל דישאל וזהו דאמרי' דנפשיה עיש"ה, ובדבריו מוכרח מש"כ דעכו"ם בתרומה הוי פרשה אחרת מדין תרומת ישראל, ונתכוין לדברי באבני נזר באב"ע סימן תלו. וי"ל דגם להגמ' בתרוץ הא דחשיב איתא בדנפשיה, הוא משום דתרומה הוי שליחות על. מעשה, ולענין זה סגי בכך מה שעכו"ם איתא בתרומה ידיה, וגם בזה ניחא הר"מ ע"ד מש"כ לעיל.

ונראה מוכרח כן מהמשך הגמ' דאמרי' דלר"ש אינו בתרומה, והנה רש"י פי' טעמי' דר"ש משום דמירוח עכו"ם פוטר, והראשונים הקשו בזה דמשכח"ל בהקדימו בשבלים וכו' והתוס' פי' דטעמי' דר"ש הוא משום דנתמעט מבנ"י וכו', וצ"ע דלרש"י דהטעם משום דמירוח עכו"ם פוטר, א"כ גם לר"ש עכו"ם לא הופקע מתרומה, אלא דרק חסר בהיכי תימצי לחיוב דל"ה טבל, וא"כ אמאי מיקרי אינו בתורת תרומה, הרי בודאי חסרון היכי תימצי לא משוי לאינו בתורת, [ואולי לר"ש כיון דמירוח עכו"ם פוטר, מש"ה לא דרש' לרבו דתורם כמו דמפריש קרבנות ודוחק]. אכן לפ"ד ניחא היטב דודאי בישראל דהוי בפרשת תרומה כה"ג דהוי חסרון בהיכי תימצי ל"ה אינו בתורת, אבל בעכו"ם

הרי בלא"ה אינו בתורת תרומת ישראל, אלא דהמתרץ ס"ל דכיון דאיתא בתרומה דנפשיה סגי בהכי להחשב בתורת, אכן אם ליכא היכי תימצי כלל מחמת דמירות עכו"ם פוטר, תו לא משכח"ל תרומה בעכו"ם, ונמצא דגם בדנפשיה אינו בתורת תרומה.

ומעתה י"ל דלהכי הר"מ לא ס"ל כסוגיא אלא הביא מיעוט על עכו"ם בשליחות תרומה, דלפי"מ שכ' בהל' תרומות הטעם דר"ש כפרש"י דמירות עכו"ם פוטר, ס"ל דזה הוי רק חסרון היכי תימצי, ובזה ליכא חסרון מדין שאינו בתורת תרומה, ולהכי בעי למיעוט דעכו"ם אינו בשליחות בתרומה.

וי"ל עוד ע"ד הפלפול בשיטת הרמב"ם, דהנה בר"מ בפה"מ בתרומות סופ"ג כ' בהא דלחכמים תרומת העכו"ם תרומה דגם עכו"ם יש להם שכר וכו', ומשמע דהר"מ אתי לומר דלחכמים הוי כמו פרשת תרומה דישאל ומשום דנוטלין שכר, ודלא כמבואר בש"י רש"י, וי"ל דס"ל להר"מ דכ"ה גם לר"ש, ורק דלר"ש אינו בתרומה משום דמירות עכו"ם פוטר, וכיון דזה הוי חסרון היכי תימצי לא חשיב אינו בתורת וכו"ל.

בדיני זכיה וחלוקת אפוט'.

מבואר באחרונים לענין זכיה מדין שליחות דמ"מ ל"ה שליחות עם מנוי ומש"ה מהני בקטן, וראה יסוד האמרי בינה בהל' גבית חוב בסי' כט אות ד דהזוכה פועל מכח עצמו לפעול לחברו ול"ה דין של שלוחו כמותו, ואולי זהו הביאור בריטב"א שכ' דל"מ בפסח מדין זכיה דבעי' שיעשה בגופו, היינו דבעי' מנוי מכוחו, דס"ל לריטב"א דבפסח ה"נ בעי' שליחות מכח הבעלים, מיהו בריטב"א בפסחים ז: כ' דשליחות בקדשים ופסח ל"ה לעיכובא, וכדי שלא יסתרו דבריו צ"ל דכוונתו דבעי' לשליחות לייחס המצוה דשחיטה לבעלים, ומ"מ ל"ה לעיכובא בהכשר הקרבן ועי"ש, ועי' ב"ש בסי' לה סקי"ב דזכיה באישות בעי' עדים על הגלוי דעת דניחא ליה כמו דבעי' עדים בשל"ה, אכן י"ל דרק בשליחות דבעי' מנוי בעי' עדים משא"כ בזכיה דממילא, ועוד דכמותו לא נעשה בשעת הג"ד.

והנה בהמשך הסוגיא מב: איתא דבחלוקת אפוט' דיכולין למחות ברוחות, ומבואר דאף דיכולין למחות בעי' טענה דהמחאה מחמת רוחות, ולכא' אם הוי מגדר זכיה א"כ כל שיש מחאה צריך להועיל אף בלי טעם דתו ל"ה זכיה לגביהם.

והנה הראשונים נחלקו בחלוקת הארץ וכן בדין אפוט', אם למסק' הוי מדין זכיה או דהוי דין נפרד דהיתה חלוקתם באו"ת וכו', דברש"י מבואר דהוי מדין זכיה, והריטב"א כ' דהרויח להם הכתוב דמהני אף בלחוב ע"מ לזכות, עכ"פ ס"ל דהוי מדין זכיה, וילפי' מנשיאים, וזש"כ רש"י לא הדרי ליה היינו דבעי' חזרה דהזכיה לא בטלה והיה צריך דין חזרה, אכן בר"ן כ' דלמסק' בחלוקת הארץ ל"ה מדין זכיה והוי גילוי מילתא, וכ"ה בר"ן ורמב"ן ב"מ עא דכיון דהוי חובה ל"ש דין זכיה, וחלוקת הארץ הוא כדין אפוט' דחלוקתם הוי גילוי מילתא בעלמא ול"ב לזכיה כיון דאינו זוכה בדבר חדש אלא הוי בירור החלקים והוי כזכיה בשלהם, ולא בעי' לזה דעת בעלים וסגי בממונה כאפוט' וכב"ד על נכסי קטנים עי"ש.

[וי"ל ע' דברמב"ן גיטין נב משמע דהוי מדין זכיה וכן בחלוקת אפוט', ולכא' סותר לדברי הרמב"ן בב"מ הנ"ל, וכן בר"ן בגיטין שם סותר שיטתו, וברשב"א בב"מ עא כ' ג"כ דהוי מדין זכיה, וכ"ה בתש' הרשב"א, וכן נקט הט"ז לענין פדיה"ב והוכיח מסוגין].

והנה אם חלוקת אפוט' מהני מדין זכיה, הרי כמו דבזוכה מתנה לחברו אם צוות בטלה המתנה, ועי' ברשב"א כג ב' טעמים אם המחאה גלי דלגביו הוי חובה, או דל"מ זכות בע"כ, וא"כ הדר תיקשי דאמאי בעי' מחאה דוקא "ברוחות", הא בכל מחאה יבטל החלוקה, ובשלמא לתורא"ש דהוי תק"ח ניתא, ומוכרח דגם חלוקת אפוט' ל"ה מדין זכיה, אלא דבמחאה ברוחות הוי ערעור על החלוקת ב"ה.

[ובראשונים נחלקו אם בחלוקת הארץ מהני מחאה, ועי' תורא"ש דלא מהני, והיינו משום דזה הוי עפ"י או"ת, ול"ש לדין זכיה, וכ"ג בתוס' גיטין לד].

והנה בכתובות יא גבי גר קטן השמיט הרי"ף הגמ' דבהגדילו יכולין למחות, ויש מהראשונים שם שכ' בד' הרי"ף דס"ל דאינו יכול למחות מטעם דמה כתב"ד יפה, והרמב"ן כ' דלא נתחוויר, ונראה דהרמב"ן לשיטתו דהכא המחאה הוי ערעור על החלוקה, ולא דהוי גילוי דל"ה זכות, [דהרי להרמב"ן הכא ל"ה מדין זכיה וכנ"ל], ובזה אמרה הגמ' לחד מ"ד מה כתב"ד יפה, אכן טעם זה שייך הכא כשיש טענה על החלוקה דבזה אמרי' דמה כתב"ד יפה ול"מ לבטל החלוקה, אבל היכא דהמחאה גלי לן דל"ה זכיה כלל, כמו בגר קטן, בזה לא מצינו דלא יהני המחאה לבטל היזיה משום מה כתב"ד יפה דהרי במחאה הוברר דל"ה זכות כלל.

והנה ברש"י יבמות סז מבואר חידוש גבי חלוקת אפוט', דאף במחאה על החלוקה מ"מ אהני החלוקה והפירות שהיו עד עתה הוי בחלקו, וגם הר"ן בתו"ד כ' וכ"ת דהחלוקה יהני לפירות שיאכלו הקטנים עד שיגדלו וכו', ומוכרח כן מהסוגיא ביבמות שם דהעבדים אוכלים בתרומה, ומוכח דבשעתו הוי חלוקה, הרי דע"י המחאה לא בטל למפרע, ונראה דאם המחאה היה על הדין זכיה דל"ה זכות, פשיטא דהוי ביטול למפרע, דע"י המחאה ל"ה זכיה וממילא בטלה החלוקה, דנתברר דלא היה להם כח לעשות חלוקה, אבל הכא דהמחאה הוי טענה על המעשה ב"ד, בזה י"ל דהוי ביטול על החלוקה אבל ל"ה ביטול על למפרע, וזהו שכ' רש"י דלא מצי הדרי. [אמנם צ"ע דהראשונים הנ"ל נקטו בשיטת רש"י דחלוקת הנשיאים וחלוקת אפוט' הוי מדין זכיה].

בסוגיא דשליחות לדב"ע

א] מבואר ברש"י דאם ישלד"ע מחייב שולחו ופטור השליח, אולם בתוס' רי"ד ס"ל דגם השליח חייב ולענין נזקין רצה גובה וכו', וצ"ע על התוס' רי"ד מהא דבמעילה דישלד"ע חייב רק המשלח ולא השליח. [וכבר הק' כן הקצות ע"ד הש"ך בשם אביו שנקט דהשליח חייב]. ונ"ל בזה ובהקדם במש"כ החת"ס בתש' או"ח סימן רא דודאי בישראל שאמר לכהן אכול בתרומה אף אם ישלד"ע ל"ש לחייב את המשלח הישראל כיון דהתרומה נאכלה ע"י כהן ולא ע"י זר, ומה"ט איפכא בכהן שאמר לישראל אכול דיהא המשלח הכהן חייב כיון דנאכל ע"י זר, וכיו"ב לענין האומר לשליח בעול את אשתי וכו' עי"ש.

ולפ"ז יש להעיר דהתוס' בסוגין כ' דהרבו דישלד"ע במעילה קאי בשגג משלח ונזכר השליח, ולכאורה בכה"ג כיון דהמעילה שע"י השליח היא במזיד דל"ה מעשה מעילה, איך שייך לחייב את המשלח על סוג מעשה מעילה שחל ע"י מזיד של השליח המועל.

ונראה דביסוד חיוב מעילה דהוא משום גזילת הקדש וכמש"כ הגר"ח א"כ מעשה ההוצאה והגזילה מההקדש מתייחס למשלח שהוא הזוכה בהקדש שיוצא לחולין והוא מתחייב במעילה ולהכי כיון שהוא שגג מעל, ומה"ט נראה דגם להתוס' רי"ד שכ' דבישלד"ע גם השליח חייב, ה"ד בשלח הבעירה כיון דהשליח עשה את מעשה ההיזק, אבל במעילה דהחיוב משום שנהיה גולן, א"כ חשיב דרך המשלח הוא הגולן-מחמת השליחות, ולהכי רק המשלח מעל. וסברא זו למדתי בדברי הנתיבות בסימן רצב סק"ה לגבי שלח"י ועי"ש שכ' בתו"ד דכ"ה לגבי מעילה דמתייחס הגזילה למשלח ורק המשלח חייב והשליח פטור.

ובטעמא דאשלד"ע דדברי הרב כו' ידוע דברי הסמ"ע ושכ"ה בתוס' ב"ק עט דהוי חסרון במשלח דאינו יודע שישמע לו, ומה"ט נקטו הגר"א ורע"א בד' השו"ע דבשליח מומר ישלד"ע, אולם ברש"י בסוגיא מבואר הטעם מחמת השליח דבעבירה עושה על דעת עצמו, והוי כעושה מאליו דכיון דאיכא דברי הרב וא"צ לשמוע הצווי ממילא כשעושה העשייה מתייחס אליו.

כדפי' ושפיר שייך לומר דאם השלית נהנה קעביר ע"ד עצמו משום הנאתו וז"נ וז"מ לא אמרי' ואשלד"ע.

בדין קדשה שלא מדעת אביה ובדין מחאת הבת

בסוגיא מה: מו.

באב"מ הק' להנך ראשונים דבנתרצה האב הוי קדושין למפרע, [רש"י ור"ן מה:], איך מהני מחאת הבת, והנה קושיא זו נמצאת ברמב"ן בהוספות מכ"י, עי"ש שכ' דמהא דאוכלת בתרומה מוכח דהוי קדושין למפרע ולפ"ז הק' דאיך מהני מחאת הבת, [והנה יש להק' דאפי' אם הוי קדושין מכאן ולהבא משעת רצון האב, ולכא' מ"ש מחאה של הבת הא הוי קטנה, אכן בר"ן מדויק דבעי' שיהא קבלת הקטנה לשם קדושין, וכמש"נ בסוגיא לעיל דבצאי וקבלי האב הוא המקנה, אבל קבלת הקדושין הוא ע"י הבת, דגם קטן אית להו דין כוונה, ושפיר ע"י מחאתה תו לא חשיב קבלת קדושין, כן נראה כוונת הר"ן, וכ"נ מבואר במהר"ם לפנינו עי"ש, אלא דאם רצוי האב מהני דליהוי קדושין למפרע, בזה צע"ג דהא כבר קיבלה לשם קדושין].

והנה בר"ן הוסיף על רש"י דמהני תורת הבת כיון דאכתי לא קיימי קדושין, ולכאורה הרי שיטת הר"ן לעיל ס"ל כרש"י דהוי קדושין למפרע, כיון דהוי זכות לאב וכו' עי"ש.

ונראה ברור דכוונת הר"ן, כדברי הרמב"ן בהוספות מכ"י ושם מבואר דברים נפלאים בזה, והיינו דבתחילה כ' דל"ה זכות גמור, דהוי חובה לאב שגפסיד מעש"י וכו', אלא דגם הוי זכות להשיא בתו ונידון כזכות, ולהלן כ' דהקדושין תלויין ועומדין ואתי דיבור ומבטל דיבור, ובעי' לרצון האב, ואם מת האב קודם ששמע ל"ה קדושין וכו',

ונראה ביאור כל דבריו דבודאי היכא דהוי זכות גמור הרי אם נתרצה הוי קדושין למפרע, אבל הכא דל"ה זכות גמור בעי' באופן חיובי לרצון של האב, ולא רק שלא ימחה, ונמצא דבלי רצון האב ל"ה קדושין, וכ"ז דליכא לרצון הוי רק בבחינת דיבור, ושפיר מהני מחאת הבת דל"ה קבלת קדושין, ויש לפרש באופן נוסף דכוונת הרמב"ן דאף דמהני למפרע, היינו דמכאן ולהבא משעה שיש רצון מפורש של האב, דנינן ליה כלמפרע, ולכן מועיל מחאתה, אבל מ"מ אוכלת בתרומה, כיון דמכאן ולהבא הוי קדושין למפרע ושפיר הוי אשת כהן, אבל מ"מ הא מיהת דבעי' רצון חיובי של האב לאשויי עלה תורת קדושין, והטעם כנ"ל דכיון דאינו זכות גמורה, להכי רק מכאן ולהבא חשיב למפרע ושפיר מהני מחאת הבת, לומר דל"ה קבלת קדושין, וכל הדברים הנ"ל מבוארין ברמב"ן בהוספות מכ"י, ועל זה בנויין כל דברי הר"ן בכל הסוגין במש"כ כנ"ל.

דעי' עוד ברמב"ן הנז' בהוספות מכ"י, לאחר שביאר הגמ' דלרב כ"ז שלא שמע האב קדושין תלויין הן ויכולה לעכב דאתי דיבור ומבטל דיבור וכו'. וכ' עוד דכ"ז שלא שמע האב לא גמרי קדושין ובלא שמע ומת אינה מקודשת ול"א דמסתמא ניחא ליה במעשה דבתו, דא"כ היא ודאי אינה יכולה לעכב שהרי אין קדושין אלו חסרין רצוי משעה ראשונה עכ"ל, הרי דלרמב"ן בעי' לרצוי האב וכ"ז דליכא רצוי חשיב כדיבור בעלמא ושפיר מהני מחאת הבת וכדפי', ולהכי ס"ל לרמב"ן דבמת האב ל"ה אפי' ספק קדושין אף דהוי זכות, ומוכרח דבזכות שאינו גמור בעי' לרצוי של אח"כ, והיינו דרק בזכות גמור חשיב דעת בעלים, אבל הכא דל"ה זכות גמור ע"כ דגמר הקדושין ה"ד כשיש את רצוי האב, ולשון הרמב"ן בחולין לט דאם נתרצה האב הוי לגביו רק זכות עי"ש לשונו ומתאים לשיטתו בסוגין. ומצאתי דבר נפלא בזה בש"מ מכ"י חולין לט שהביא בשם הרא"ה דלא כרמב"ן וז"ל: דמ"ס חוששין שמא נתרצה האב והו"ל כנתקדשה לדעת אביה שנתרצה בשעת הקדושין ואפי' בשלא הספיק לשמוע עד שמת חוששין שנתרצה אילו שמע הילכך הו"ל כאילו נתקדשה לדעתו עכ"ל. וכפיה"נ ס"ל דהכא הוי ככל דין זכיה והוי למפרע, ולהכי גם בלא שמע האב ומת מקודשת.

והנה בתוס' רי"ד מבואר חידוש דע"כ ל"פ אלא בקטנה שאין לה דעת ובעינן לרצוי האב ולזה בעינן שידכו, משא"כ בנערה ל"ב רצון האב אלא שלא ימחה וכו', ומעתה י"ל גם כנ"ד דבנערה דהעיקר הוא שלא ימחה האב, ה"נ גם בלא שמע האב ומת מקודשת, [דבנערה לר"ל הא יש לה יד, ובשיעורים לעיל נתבאר דלכמה אחרונים יש לה בעלות לקבלת קדושה ועושה שלית], ורק דהאב ג"כ זוכה בקדושה, וממילא היכא דאינו מוחה סגי בהכי, ולא בעי' לאצון האב באופן חיובי, ורק בקטנה דבעי' לרצון חיובי של האב בזה אם לא שמע האב ומת דאינה מקודשת. ומעתה י"ל דכ"ד הרמב"ן הם דוקא בקטנה, או במת האב קודם ששמע ל"ה מקודשת, אבל בנערה יודה הרמב"ן דמקודשת כיון שלא ימחה האב, ויש ליישב בזה עוד סתירות הסוגיות בדפ"ק צמה: מבואר דהוי למפרע דאוכלת בתרומה, דהתם מיירי בנערה, ובדפ"ק מו. מהני מחאת הבת ע"כ דל"ה למפרע ממש, כיון דמיירי בקטנה, ובזה שייך ביאור הרמב"ן וכמ"ש"נ.

ובזה יהא ניחא בעוד אופן בגמ' לעיל מה: גבי חופה דאוכלת בתרומה, ולכא' משמע דמהני הרצוי למפרע, ובפשטות י"ל דהכא דכבר נתרצה בקדושין עדיף, דבזה דגינן ליה דהוי כזכות גמורה כיון דנתרצה בקדושין, ומש"ה אמרי' דאיכא רצון על החופה למפרע, אכן י"ל עוד כנ"ל דהלא התם מיירי בנערה, וי"ל דחל למפרע כיון דהעיקר שלא ימחה האב, דנערה הרי יש לה יד ורק רשות האב סותרת והיכא דלא מיתח האב שפיר מהני קבלת קדושה.

השיעורים בסוגיא דדברים שבלב, ובסוגיא דכל שאינו בזא"ז. נדפסו בספרי משא יד חלק שני.

סליק בס"ד